

Institut za hidrotehniku
d.d. Sarajevo

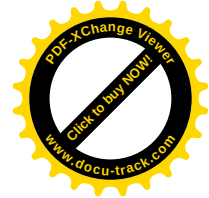
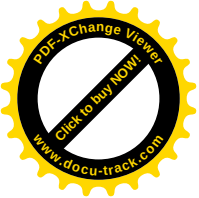
ZaVita d.o.o.
Ljubljana

PLAN UPRAVLJANJA ZAŠTIĆENIM PEJZAŽEM „TREBEVIĆ“

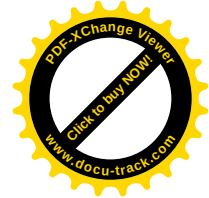
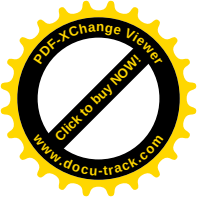
Sarajevo, 30. januar 2016. godine

KONTROLNI LIST

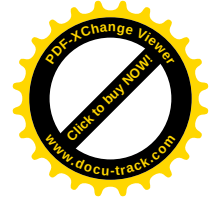
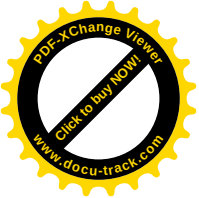
Klijent:	Kantonalni zavod za zaštitu kulturno – historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo
Projekat:	Izrada Plana upravljanja Zaštićenim pejzažem „Trebević“
Status:	Finalni dokument
Šifra	D-1213
Broj ugovora:	UP-02-751/16

	Voditelj projekta:	Interna kontrola:	Direktor:
Ime i Prezime	Admir Aladžuz Magistar ekologije	Mr Dragana Selmanagić, dipl. inž. građ.	Prof. dr Tarik Kupusović, dipl. inž. građ.
Datum	Potpis	Potpis	Potpis
30.01.2016.			

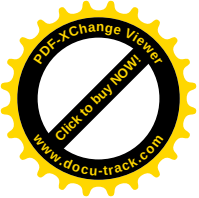
OPĆI PODACI

Konsultant:	Institut za hidrotehniku d.d. Sarajevo Stjepana Tomića 1 71000 Sarajevo Tel: + 387 33 212 466/7 Fax: + 387 33 207 949 E-mail: heis@heis.ba Web: www.heis.com.ba	ZaVita d.o.o. Tominškova 40 SI - 1000 Ljubljana Slovenija Tel: +386 (0) 41 711 794 Fax: / E-mail: info@zavita.si Web: www.zavita.si
Stručnjaci	Mr Dragana Selmanagić, dipl. inž. građ. Admir Aladžuz, Magistar ekologije Vildana Goković, dipl. biolog Dr Vukašin Balta, dipl.inž.geol. Dr Simone Milanolo, dipl. inž. teh. Erna Zildžović, dipl. oec. Semra Fejzibegović, dipl. inž. maš.	Matjaž Harmel, Univ. dipl. inž. šum. Klemen Stmršnik, Univ. dipl. inž. geografije Aleksandra Krajnc Univ. dipl. inž. geografije

SADRŽAJ

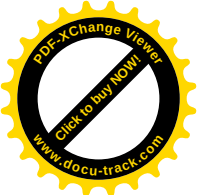
1.	UVOD	6
1.1	Svrha i funkcija Zaštićenog pejzaža "Trebević"	6
1.2	Vizija, ciljevi i politika upravljanja Zaštićenim pejzažem "Trebević"	7
1.3	Organizacija upravljanja ZP „Trebević“	8
2	TREUTNO STANJE I VRIJEDNOSTI ZAŠTIĆENOG PEJZAŽA "TREBEVIĆ"	10
2.1	Koncept zaštite prostora	10
2.2	Ekosistemske usluge unutar ZP „Trebević“	10
2.3	Prirodne vrijednosti	11
2.3.1	Geologija	11
2.3.2	Klima	13
2.3.3	Pejzaž	15
2.3.4	Zemljišni pokrov	15
2.3.5	Staništa	17
2.3.6	Flora	19
2.3.7	Fauna	20
2.4	Hidrografske i hidrogeološke karakteristike	23
2.5	Stanovništvo i kulturna baština	24
2.6	Trenutni razvoj dopuštenih djelatnosti unutar područja	25
3	Postojeća infrastruktura područja i prihvatni kapaciteti	26
3.1.1	Turistički kapaciteti	26
3.1.2	Vodovod i kanalizacija	26
3.1.3	Stanje i pritisci na vodne resurse	27
3.2	Sigurnost posjetitelja unutar područja	28
3.3	Smjernice za izgled objekata unutar područja	29
3.4	Upravljanje pojedinim vrijednostima područja	29
3.5	Trenutno praćenje stanja područja i njegovih vrijednosti	29
3.6	Povezivanje područja sa susjednim područjima	29
4	GLAVNI CILJ; TEME I POSEBNI CILJEVI UPRAVLJANJA	30
4.1	Ciljevi zaštite	30
4.2	Ciljevi razvoja	30
4.3	Edukacija, interpretacija i promocija	30
4.4	Ciljne skupine	30
5	KONCEPT ZONIRANJA I POSTOJEĆE MJERE ZAŠTITE PO ZONAMA	31
5.1	Generalne mjere za sve zone i za sve ciljne grupe	32

5.2	Zona 1 – nukleus.....	34
5.3	Zona 2 – zona aktivnog upravljanja staništima	35
5.4	Zona 3 – tranzicijska zona.....	36
6	PROVEDBA PLANA UPRAVLJANJA	36
6.1	Akcijski planovi	36
6.1.1	Pregled akcijskih planova	36
6.2	Finansiranje i vrijeme provođenja akcijskih planova.....	69
7	PRAĆENJE PROVEDBE PLANA	77
8	PRILOZI.....	77

POPIS SLIKA

Slika 1.	Geološka karta šireg okruženja lokaliteta Trebević	12
Slika 2	Krinoïdna (A), Amonitna(B) i Brahiopodna (C), fauna- Srednji Trijas (T21) šire okoline Sarajeva	12
Slika 3	Karta klime posmatranog područja Trebevića	13
Slika 4	Karta izotermi posmatranog područja Trebevića	14
Slika 5	Karta izohijeta posmatranog područja Trebevića (l/m ²).....	14
Slika 6	Pedološka karta područja Trebevića	16
Slika 7	Karte rasprostranjenja realne šumske vegetacije područja Trebevića	17
Slika 8	Karta vegetacije Trebevića	18
Slika 9	Sastojine vrste <i>Picea omorika</i> (Pančić) Purk. – Pančićeva omorika na prostoru Tabačke ravni	19
Slika 10	<i>Pinus peuce</i> Griseb.- molika na prostoru Tabačke ravni	20
Slika 11	<i>Salamandra salamandra</i> (Linnaeus, 1758) – pjegavi daždevnjak.....	21
Slika 12	Različite forme vrste <i>Vipera ammodytes</i> Linnaeus, 1758 – poskok na području Trebevića	22
Slika 13	Dinarska voluharica (<i>Dinaromys bogdanovi</i> (Martino, 1922)) na Trebeviću	23
Slika 14	Ostaci opservatorije Bistrik kula.....	24
Slika 15	Ostaci na lokalitetu Draguljac	24
Slika 16.	Karta namjene objekata unutar ZP „Trebević“	25
Slika 17	Hotel Pino.....	26
Slika 18	Napretkov dom	26
Slika 19	Zone zaštite unutar ZP „Trebević“	32

POPIS TABELA

Tabela 1 Prepoznati ciljevi i akcijski planovi.....	37
Tabela 2 Definisane Aktivnosti u svrhu dostizanja ciljeva Plana upravljanja	38
Tabela 3. Finansijski plan za upravljanje ZP „Trebević“	69

LISTA SKRAĆENICA

BiH – Bosna i Hercegovina

FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine

FZOFBiH – Fond za zaštitu okoliša Federacije Bosne i Hercegovine

HKD – Hrvatsko kulturno društvoJKP – Javno komunalno preduzeće

KJUzZPPKS – Kantonalna javna ustanova za zaštićena prirodna područja Kantona Sarajevo

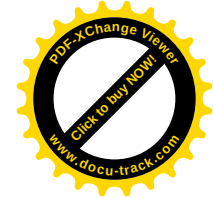
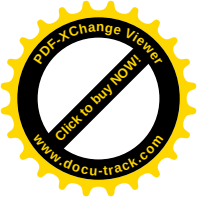
KJKP ViK – Kantonalno javno komunalno preduzeće „Vodovod i kanalizacija“ Sarajevo

KS – Kanton Sarajevo

Ministarstvo PUGiZOKS – Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS

ViK – vodovod i kanalizacija

ZP – Zaštićeni pejzaž

1. UVOD

1.1 Svrha i funkcija Zaštićenog pejzaža "Trebević"

Prostor Zaštićenog pejzaža (ZP) „Trebević“ nalazi se u jugoistočnom dijelu Grada Sarajeva u prostoru Općine Stari Grad Sarajevo. Kompletan prostor predviđen za valorizaciju zauzima 400,2 hektara. Prostor se nalazi uz graničnu liniju sa entitetom Republika Srpska i administrativno pripada Kantonu Sarajevo (KS). Unutar prostora trenutno ne postoje stalna naseljena mjesta niti industrijska djelatnost. Od privrednih djelatnosti zastupljeni su smještajni kapaciteti (hoteli, moteli, planinarski domovi). Područjem prolazi regionalna cesta Sarajevo-Jahorina, te više asfaltiranih cesta lokalnog značaja. Prostor ZP "Trebević" predstavlja atraktivnu lokaciju za izletnike, turiste, planinare, sportiste, naučnike, fotografe i mnoge druge građane- ljubitelje prirode.

Plan upravljanja ZP „Trebević“ je dokument urađen prema odredbama propisanim u: Zakonu o zaštiti prirode FBiH („Službene novine FBiH“ br. 66/13), Pravilniku o sadržaju i načinu izrade Plana upravljanja zaštićenim područjima („Službene novine FBiH“, br. 65/06), Zakona o proglašenju ZP "Trebević" („Službene novine KS“, br. 15/14), Privremenih upravljačkih smjernica za ZP „Trebević“, te drugih relevantnih zakonskih dokumenata na prostoru BiH, FBiH i KS. Pored domaće legislative Plan upravljanja je rađen i prema pravilima Međunarodne unije za konzervaciju prirode (International Union for Nature Conservation - IUCN).

ZP „Trebević“ prema IUCN ali i Zakonu o zaštiti prirode FBiH („Službene novine FBiH“ br. 66/13) pripada kategoriji V zaštićenih područja – Zaštićeni kopneni/morski pejzaž. Također, prema IUCN-u, ZP „Trebević“ može spadati i u posebnu subkategoriju zaštićenih područja i to u tzv. urbana zaštićena područja (Urban Protected Areas) koje su prema IUCN definiciji: „zaštićena područja koja se nalaze u ili na rubu većih naseljenih centara, koja potpadaju po IUCN definiciji zaštićenog područja i koja mogu biti u bilo kojem od šest kategorija zaštićenih područja“.

Prije proglašenja ZP „Trebević“, urađen je elaborat valorizacije prostora¹, u kojem su, pregledom dostupnih literaturnih podataka, te terenskim istraživanjima utvrđene slijedeće vrijednosti:

Geo-morfološka raznolikost

- Bistrik kula,
- Draguljac,
- Paleontološki nalaz brahiopodne faune na lokalitetu Draguljac,
- Merdžanov klanac,
- Čolina kapa,
- Tabačka ravan.

Hidrološka raznolikost

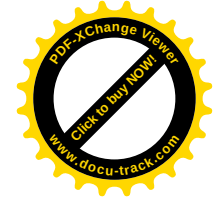
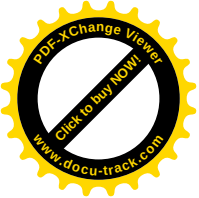
- Vodotok Mali studenac,
- Vodotok Bistrički potok,
- Vodotoci sa Dobre vode,
- Izvori na Kosmatici i prema naselju Jarčedoli.

Kulturno-historijske vrijednosti

- Bistrik kula,
- Fort Draguljac,

---

¹ HEIS (2012): Elaborat - Valorizacija prirodnih vrijednosti područja Trebević. Zavod za kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe Sarajevo.

- Vatrena linija opsade grada,
- Rasteretne komore austrougarskog vodovoda Bistrica-Hrid.

Visok stupanj florističke i faunističke raznolikosti

- 99 biljnih vrsta,
- 14 vrsta gljiva,
- 23 vrste ptica,
- 12 vrsta sisara,
- 1 vrsta vodozemaca,
- 4 vrste gmizavaca.

Druge vrijednosti

- Mogućnosti za istraživanje, terensku nastavu i druge vrste edukacije,
- Planinarske i biciklističke staze za rekreaciju i mogućnost obavljanja drugih oblika rekreacije,
- Sociološke vrijednosti izražene kroz tradiciju izletovanja i sanjkanja.

Ovaj Plan upravljanja predstavlja "fleksibilan" dokument koji treba omogućiti prilagođavanje upravljačkih aktivnosti mogućim neplaniranim promjenama u budućnosti.

Kreiranje ovog dokumenta prošlo je kroz četiri razvojne faze, od kojih je svaka završavala organizovanjem radionice za ključne zainteresirane strane. Istraživanja za potrebe izrade Plana upravljanja su vršena pregledom dostupne literature, te radom na terenu.

Tokom izrade Plana upravljanja ostvarena je bliska saradnja sa svim zainteresiranim stranama kroz sastanke i organizovanje stručnih radionica na kojima su obrađivana poglavlja izrade Plana upravljanja. Učešće u radionicama uzeli su predstavnici stručne i šire javnosti (KS, Grad Sarajevo, općina Stari Grad Sarajevo, predstavnici nevladinih organizacija, privatni sektor kao i pojedinačni građani). Nakon prezentacije radne verzije plana upravljanja, sve zainteresirane strane su mogle dati svoje komentare, sugestije, te aktivno učestvovati u kreiranju istog i ključnih zaključaka. Finalna verzija Plana upravljanja je urađena nakon detaljnih analiza i prihvatanja argumentiranih prijedloga i komentara koje su dali učesnici na radionicama.

1.2 Vizija, ciljevi i politika upravljanja Zaštićenim pejzažem "Trebević"

ZP „Trebević“, iako relativno malo zaštićeno područje na samoj granici grada, odlikuje prisustvo niza ugroženih, endemičnih i reliktnih vrsta. Iz tog razloga prostor ZP „Trebević“ je potrebno čuvati za buduće generacije.

Cilj Plana upravljanja je da ZP „Trebević“ treba postati izletnički i rekreacijski raj koji će biti prepoznatljiv ne samo u BiH već i u regiji.

Vizija Plana upravljanja je da ZP „Trebević“ treba postati primjer cjelovitog održivog upravljanja, koji će balansirati očuvanje prirode i doživljaj posjetitelja.

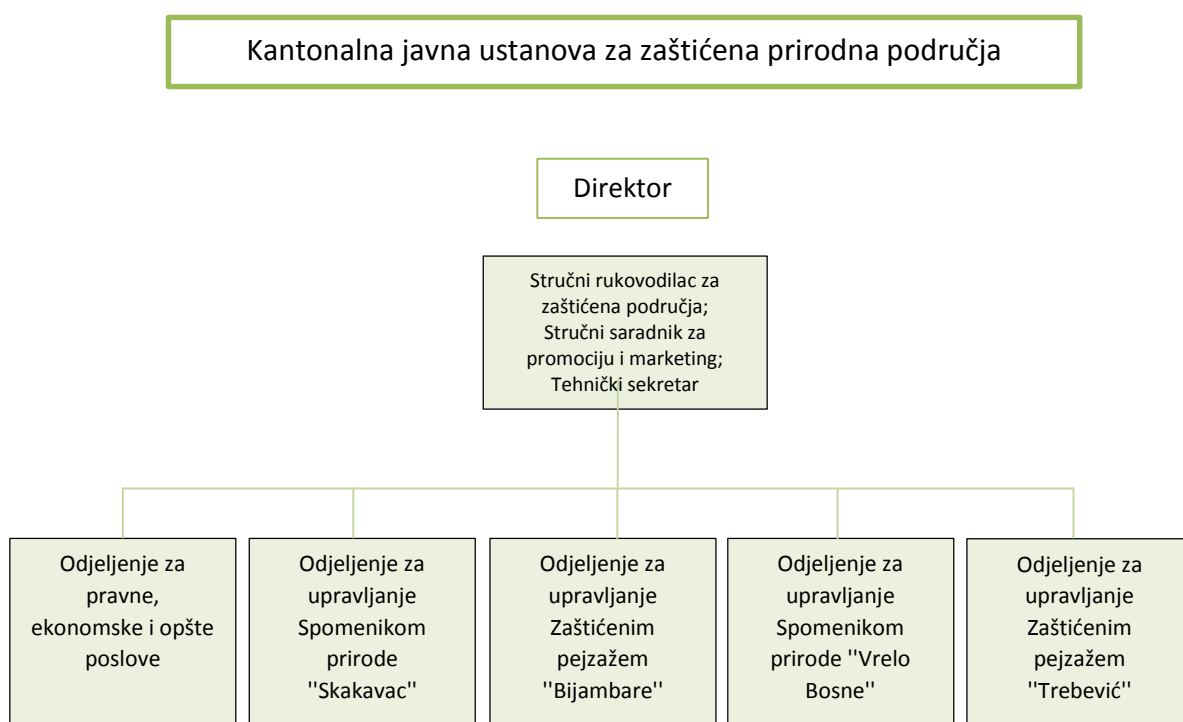
Politika upravljanja se treba bazirati na usluzi očuvanja ekosistema i vrsta uz uslugu koja se može pružiti širokom spektru zainteresiranih strana. U cilju očuvanja ekosistema i vrsta razvija se i obnavlja isključivo postojeća infrastruktura u prostoru. Treba dugoročno ograničiti osobni saobraćaj i proširivanje smještajnih kapaciteta u prostoru. Osobni saobraćaj treba nadomjestiti sa javnim saobraćajem (žičara, gradski prijevoz), a smještajnih kapaciteta ima dovoljno u gradu, okolnim područjima, te u samom prostoru. Preko bolje promocije prostora u smještajnim kapacitetima gosti se mogu dovesti u područje ZP „Trebević“.

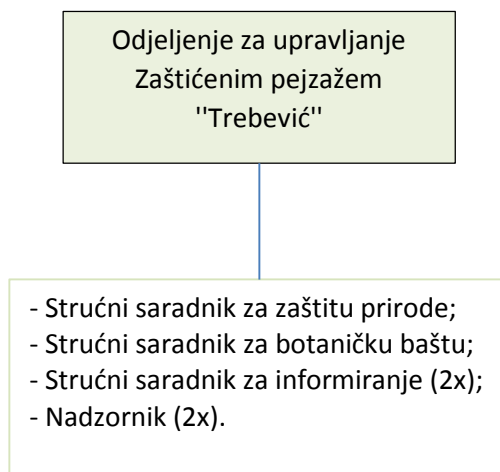
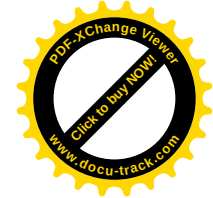
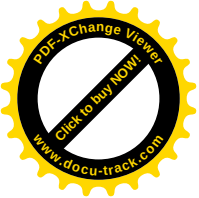
Detaljni uvjeti za obnovu i razvoj infrastrukture se definiraju Prostornim planom posebnog obilježja Trebević.

1.3 Organizacija upravljanja ZP „Trebević“

ZP „Trebević“ upravlja Kantonalna javna ustanova za zaštićena prirodna područja Kantona Sarajevo, koja upravlja svim zaštićenim područjima u Kantonu Sarajevo. U smislu organizacije, upravljanje ZP „Trebević“ se obavlja u okviru Odjeljenja za upravljanje Zaštićenim pejzažem „Trebević“ uz podršku Odjeljenja za pravne, ekonomske i opšte poslove i Uprave KJUzZPPKS. Organizacijska struktura KJUzZPPKS je prikazana u organigramu dolje.

Predložena struktura zaposlenika u Odjeljenju za upravljanje Zaštićenim pejzažem „Trebević“ je prikazana u narednoj shemi.

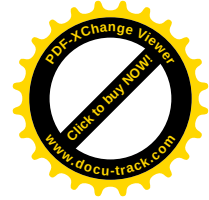
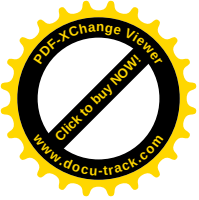

Stručne poslove u ZP Trebević vodi stručni saradnik za zaštitu prirode. Dugoročno on bi trebao biti u području zaposlen za puno radno vrijeme, ali također treba dijeliti to radno vrijeme sa drugim ekspertima. To znači, da on većinu radnog vremena treba da provodi unutar ZP „Trebević“, a dio radnog vremena kao stručni saradnik – specijalist u drugim zaštićenim područjima u Kantonu Sarajevo. Isto tako u ZP „Trebević“ treba da dolaze i drugi stručni saradnici – specijalisti za pojedine teme. Na taj način svi stručni saradnici upoznaju sva zaštićena područja u Kantonu Sarajevo, izmjenjuju iskustva i dobivaju ideje za bolje očuvanje prirode.

U planu je, da se unutar ZP „Trebević“ uspostavi botanička bašta. Tu baštu treba uspostavljati sistematično i o tome će se brinuti stručni saradnik specijalist za botaniku, koji će pola radnoga vremena raditi unutar ZP „Trebević“ kao specijalista za botaniku i staništa i uz to uspostavljati botaničku baštu. Drugi dio posla će obavljati kao stručni suradnik specijalist za botaniku u drugim Zaštićenim područjima u Kantonu Sarajevo.

Očekuje se, da će ZP „Trebević“ postati najposjećenije Zaštićeno područje u Kantonu Sarajevo. Iz tog razloga predviđeno je uspostavljanje info pultova unutar područja. Tu će raditi stručni saradnici za informiranje, koji će uz to biti zaduženi i za promociju područja, pripremu i provedbu edukacijskih programa za posjetitelje i vođenje najavljenih grupa. Planira se zaposliti dva stručna saradnika, u fazi, kada će se početi s izgradnjom info pultova.

Nadzor nad stanjem na terenu vrše nadzornici. U prvoj fazi predviđa se, da na nadzoru rade dva nadzornika puno radno vrijeme. S povećavanjem posjete, možda će biti potrebno povećati nadzor u prostoru, ali praksa će pokazati, da li će biti bolje zaposliti dodatne nadzornike ili možda bolje stručne saradnike za komuniciranje s javnošću i edukaciju.

2 TRENUTNO STANJE I VRIJEDNOSTI ZAŠTIĆENOG PEJZAŽA "TREBEVIĆ"

2.1 Koncept zaštite prostora

Područje Trebevića unutar teritorije KS je na osnovu urađenog Elaborata valorizacije prostora (2012. godine) i Zakona o proglašenju ZP "Trebević" („Službene novine KS“, br. 15/14), proglašen Zaštićenim pejzažem i stavljen pod kategoriju V zaštite na osnovu Zakona o zaštiti prirode FBiH („Službene novine FBiH“ br. 66/13).

Trenutno predmetno područje nema urađen prostorni plan područja specijalne namjene, niti usvojen Plan upravljanja. Na snazi su privremene upravljačke smjernice donesene od strane upravljača područjem tj. Kantonalne javne ustanove za zaštićena prirodna područja KS (KJUZZPPKS) koje su bazirane na osnovu smjernica datih u Elaboratu o valorizaciji prostora.

Područje ZP „Trebević“ ispunjava sve uslove za kategoriju V zaštite, te posjeduje bogat biodiverzitet ali i potencijal za razvoj rekreativnog, izletničkog i drugih vidova turizma.

Kategorija V zaštite je sukladna sa IUCN kategorijama zaštićenih područja. Prema IUCN definiciji, kategorija V predstavlja Zaštićeno područje gdje je interakcija ljudi i prirode tokom vremena je proizvela površinu različite namjene sa značajnim ekološkim, biološkim, kulturnim i pejzažnim vrijednostima gdje je zaštita i održavanje ove interakcije od vitalnog značaja za buduće očuvanje prostora.

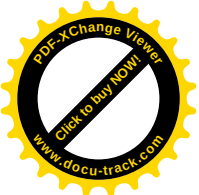
2.2 Ekosistemske usluge unutar ZP „Trebević“

Područje ZP „Trebević“ predstavlja veliki potencijal u pogledu raznih ekosistemskih usluga. Područje već od davnina služi kao svojevrsan „izvor čistog zraka“ prvenstveno za građane Grada Sarajeva. Trebević također, ublažava i klimatske ekstreme kako zimi, tako i ljeti. Ljeti, temperature na Trebeviću su znatno niže nego one u gradu Sarajevu dok zimi tokom inverzija znaju biti ugodnije nego u gradu. Također, lagana šetnja kroz različite tipove šumskih staništa predstavlja svojevrsnu rekreaciju ali i opuštanje za šetače što je dobro i za psihofizičko zdravlje stanovništva.

Područje, također, posjeduje i veće bogatstvo u ljekovitom bilju, šumskim plodovima i gljivama koje mogu biti atraktivne sakupljačima ovih skupina. Prisutnost različitih tipova staništa na malom prostoru, te raznovrsnosti, prvenstveno biljnog svijeta predstavljaju značajan izvor materijala za istraživanje kako za domaće, tako i za strane istraživače.

Trebević je također poznat po svojim sastojinama Crnog bora (*Pinus nigra*) koja su nadaleko poznata kao ljekovita sa aspekta pozitivnog djelovanja protiv bronhitisa – bolesti koja se često povezuje sa stanovnicima grada Sarajeva, posebno najmlađim. Trenutno, sastojine crnog bora lagano nestaju sukcesijom i u budućnosti bi ih trebalo očuvati.

Trebević ima veoma velik potencijal u razvoju ekoturizma no potencijali nisu u dovoljnoj mjeri iskorišteni a ovaj Plan će pokrenuti neke od aktivnosti koje će omogućiti razvoj istih.

Trenutno, ekosistemske usluge su slabo istražene, no KJUzZPPKS je već pokrenula projekat za valorizaciju ekosistemskih usluga pa će u budućnosti te usluge biti istražene i valorizirane.

2.3 Prirodne vrijednosti

2.3.1 Geologija

Planina Trebević je gotovo u potpunosti izgrađena od sedimentnih tvorevina Trijasa (T), gdje su zastupljeni gotovo svi stratigrafski članovi ove periode (donji, srednji i gornji Trijas). Premda su Kvartarne tvorevine (Q), ukupno zastupljene na marginalnoj razini, smatra se vrijednim naglasiti njihova važnost u građenju predmetnog prostora istraživanja, kako u stratigrafskom, tako i morfološkom pogledu. Ova činjenica posebno se potencira, obzirom na specifičnost česte pojave savremenih geomorfoloških procesa, koji se odvijaju unutar stratigrafski starijih sredina (Trijas, Miocen), gdje ubrajamo procese kliženja, erozije, denudacije, akumulacije, kao i urvinske procese. Generalno, Kvartarni sedimenti neposredno okružuju površinske vodotoke (al), ili su zastupljeni u prostoru strmih padina (s). Prostor ZP „Trebević“ odlikuje prisustvo slijedećih geoloških razdoblja:

1. Trijas (T)

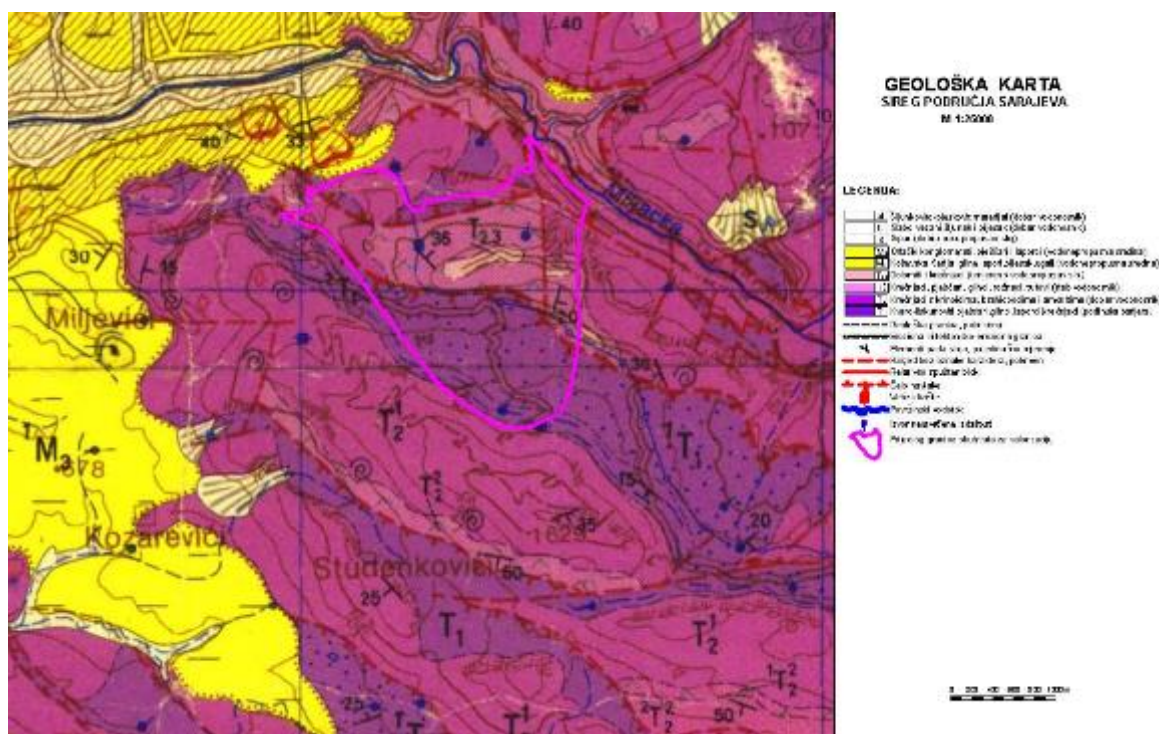
Trijas Trebevića podijeljen je na:

Donji Trijas (T1) - lokaliteti Bruške šume i Tabačka ravan.

Srednji Trijas (T2) - Merdžanov klanac, Bistrik kula, Čolina kapa, Mala kapa, Bijele stijene). U pogledu paleontologije, ovi sedimenti naglašavaju postojanje fosilnog nalazišta brahiopodne faune, kojim je austrijski geolog Ernst Kittl (1904), dao naziv „*Brahiopodni krečnjaci Trebevića*“. U tom smislu također se naglašava i prisutnost amonitne faune na lokalitetu Draguljac.

2. Miocen (M)

3. Kvartar (Q)

Slika 1. Geološka karta šireg okruženja lokaliteta Trebević

A) *Dadocrinus gracilis*

B) *Ceratites trinodosus*

C) *Rhynchonella decurtata*

Slika 2 Krinoidna (A), Amonitna(B) i Brahiopodna (C), fauna- Srednji Trijas (T21) šire okoline Sarajeva

Prostor ZP „Trebević“ odlikuje prisustvo većeg broja manjih vodotoka. Na južnim dijelovima područja javljaju se brojna izvorišta koja čine mrežu potoka koji na prostoru Ravni čine Bistrički potok.

Glavna izvorišta na području su Dobra voda i Mali studenac. Mreža potoka sa izvorišta Dobra voda se slijeva niz sjeverne padine Trebevića prolazeći kroz gustu šumu i ispreplićući se sa planinarskim putevima i šetnicama stvarajući ugođaj zadovoljstva. Potok Mali studenac izvire na Tabackoj ravni i slijeva se niz padine Trebevića prema Bistričkom potoku.

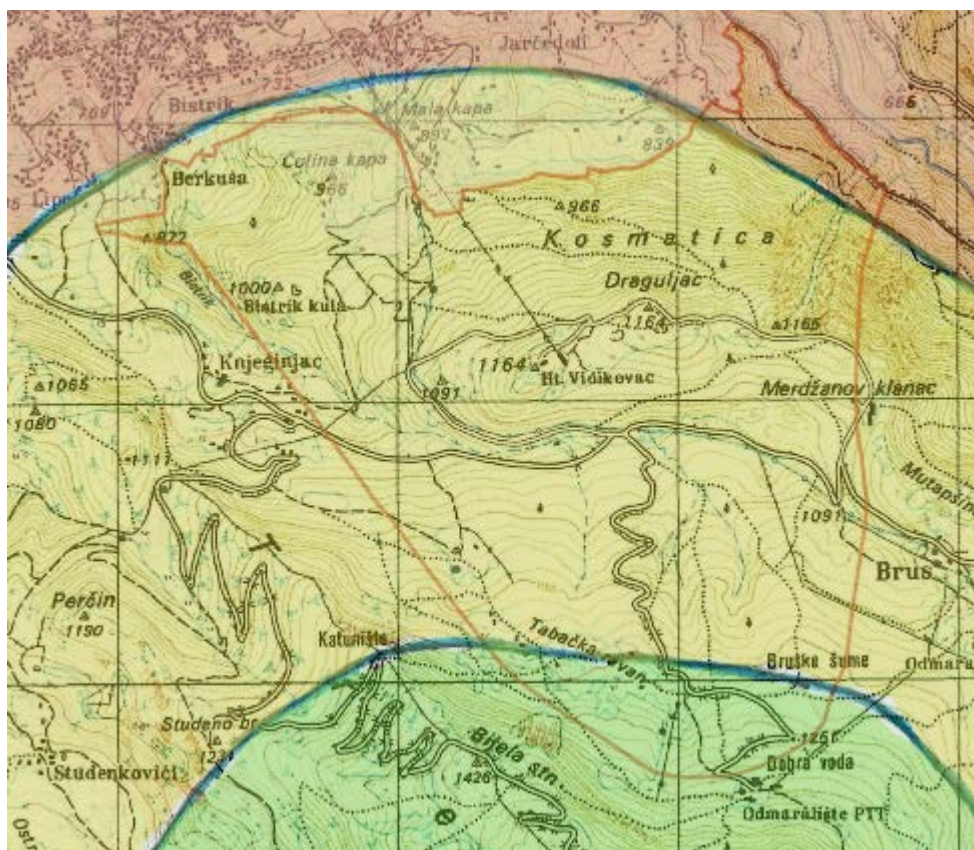
Na potezu od lokaliteta Ravne, idući asfaltiranim putem prema Dobroj vodi, može se naći veliki broj manjih vodotoka koji, ili izvire na tom potezu ili se slijevaju sa prostora Dobre vode. Mreža površinskih vodotoka je gusta i neravnomjerna sa čestim neuređenim koritima, te je manji broj potoka, uslijed

ratnih dejstava i rada mašinerije, skrenuta sa svog originalnog toka i sada teče preko ili uz rub asfaltne komunikacije od Ravne prema Dobroj vodi.

2.3.2 Klima

Područje ZP „Trebević se većim dijelom nalazi u pojasu umjereno kontinentalne klime pretplaninskog tipa, a samo u gornjim oblastima planinsku klimu.

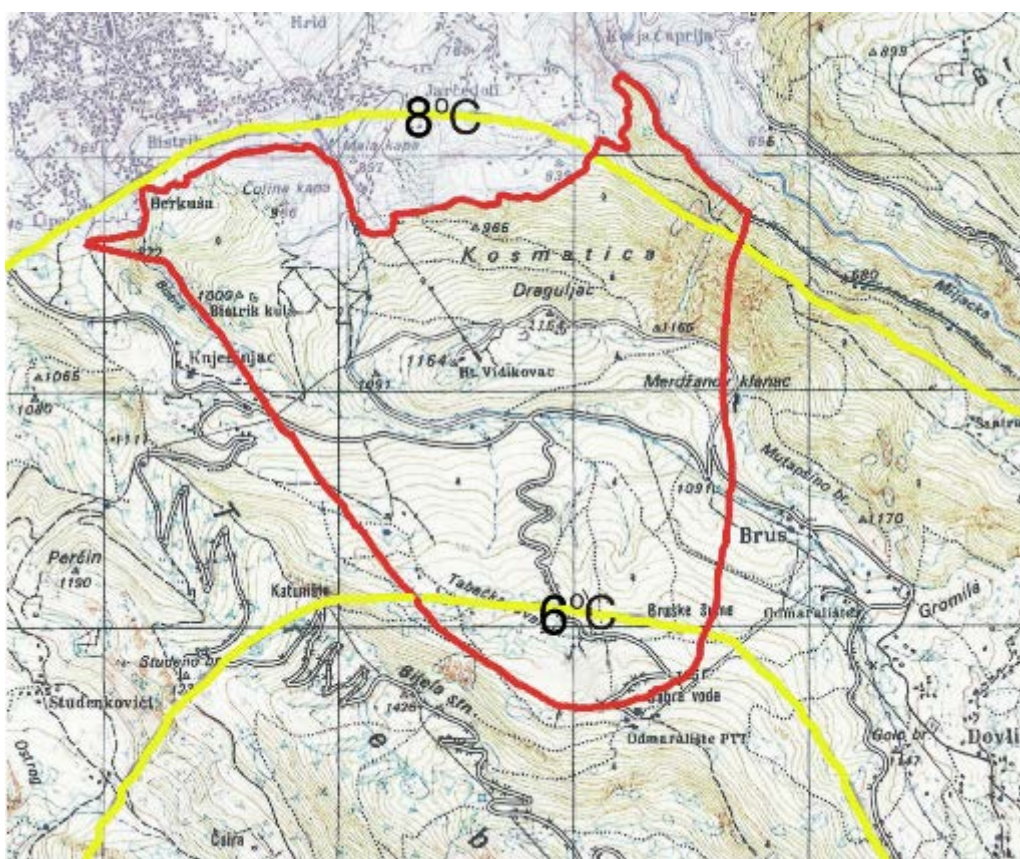
Legenda

- Umjereno kontinentalna
- Umjereno kontinentalna pretplaninskog tipa
- Planinska

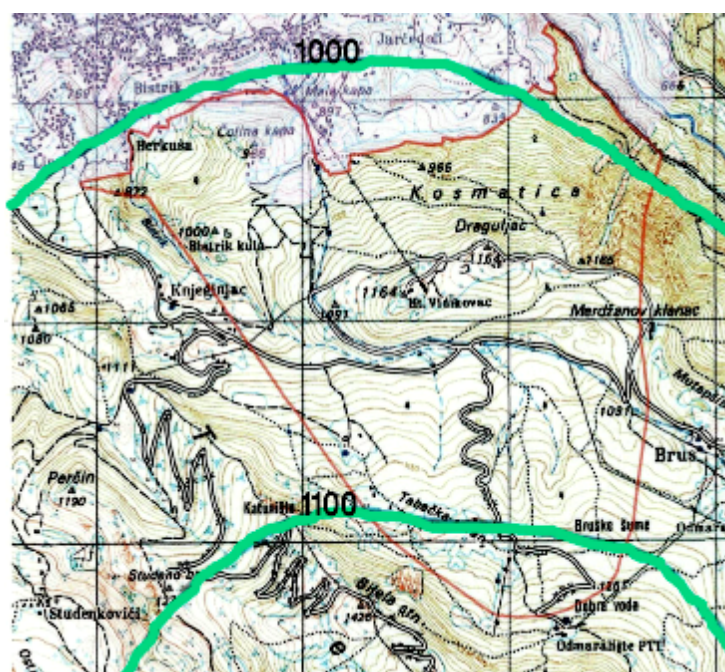
Slika 3 Karta klime posmatranog područja Trebevića

Srednja godišnja temperatura kreće od oko 8 °C na 800 m (Mala Čolinska kapa) nadmorske visine do 6 °C na 1.300 metara nadmorske visine, dok je na području Vidikovca i Prvog šumara oko 7 °C.

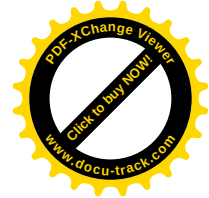
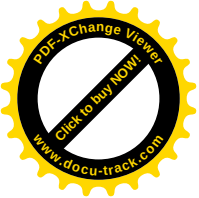

Slika 4 Karta izoterma posmatranog područja Trebevića

Slika 5 Karta izohijeta posmatranog područja Trebevića (l/m²)

Maksimalne ljetne temperature su umanjene u odnosu na navedeno u većem dijelu područja zahvaljujući šumskom pokrivaču, tako da ljeti imamo veoma ugodne temperature, što je veoma

značajno sa stanovišta sporta i rekreacije, te pogodno za boravak astmatičara i bolesnika sa kardiovaskularnim smetnjama.

Najhladniji mjesec u godini je januar sa srednjom temperaturom oko $-2,5^{\circ}\text{C}$, a najtopliji juli sa srednjom temperaturom oko 16°C . Sva tri zimska mjeseca imaju srednju temperaturu ispod nule, što je značajno sa stanovišta zimskih sportova i rekreacije. Mraz je moguć u svako doba godine, osim u sedmom mjesecu.

Godišnja suma padavina unutar prostora ZP „Trebević“ iznosi 1.000 l/m^2 , dok, idući prema višim oblastima, taj iznos prelazi 1.100 l/m^2 . Broj dana sa padavinama većim od 1 l/m^2 iznosi oko trećine ukupnog broja u mjesecu, ali on je nešto manji ljeti i u jesen, a najveći je u maju.

Srednja relativna vlažnost zraka se kreće oko 82% i najmanja je u julu mjesecu (oko 78%), a najveća u zimskim mjesecima (oko 86%). Broj dana sa maglom je relativno mali za ovu nadmorsku visinu.

Srednji broj dana sa snijegom većim od 10 cm, godišnje iznosi oko 80 dana. Snijega nikako nema od juna do septembra, a u maju i oktobru je rijetka pojava (svakih četiri do pet godina). Procijenjena maksimalna visina snježnog pokrivača je preko jednog metra.

Srednja godišnja brzina vjetra iznosi oko 3 m/s. Jaki vjetrovi pušu najčešće zimi i u proljeće, dok su u ostalo doba godine mogući, ali rjeđi. Brzina vjetra je puno manja na dijelovima terena prekrivenom šumskim pokrivačem.

2.3.3 Pejzaž

Prostor ZP „Trebević“ odlikuje prisustvo različitih oblika pejzaža. Sveopće prisutni pejzaži su šumski pejzaži sa dominacijom crnogorične šume, dok su u manjoj mjeri zastupljeni pejzaži sa dominacijom stijena, te pejzaži sa dominacijom planinskih livada. Najatraktivniji pejzaži su stijenski pejzaži od kojih su unutar granica ZP „Trebević“ Zaštićeno područje gdje je interakcija ljudi i prirode tokom vremena je proizveo površinu od različitih karaktera sa značajnim ekološkim, biološkim, kulturnim i scenske vrijednosti: i gdje je od vitalnog značaja za zaštitu i održavanje na području i njegovih povezanih prirode očuvanje integriteta ove interakcije očuvanje i druge vrijednosti. Od mnogo značajnih vrijednosti izdvojene su slijedeće: Bijele stijene, te Merdžanov klanac (Pitine stijene). Urbanizirani pejzaži sa pratećim objektima su uglavnom smješteni uz putne komunikacije i uglavnom su u ruševnom stanju (Vidikovac, Tabačka ravan)). Postojeći aktivni objekti sa pratećim sadržajima su prilagođeni arhitekturi u prirodi i trenutačno ih čine 4 objekta: Planinarski dom PD Trebević Sarajevo, Planinarski dom „kod Franje“ na Tabačkoj ravni, dom HKD „Napredak“ Sarajevo južno od Tabačke ravni, objekat uz okuku regionalne ceste Sarajevo-Jahorina, te objekat hotela „Pino“ koji je ujedno smještajno i površinski najveći objekat unutar granica ZP „Trebević“.

2.3.4 Zemljišni pokrov

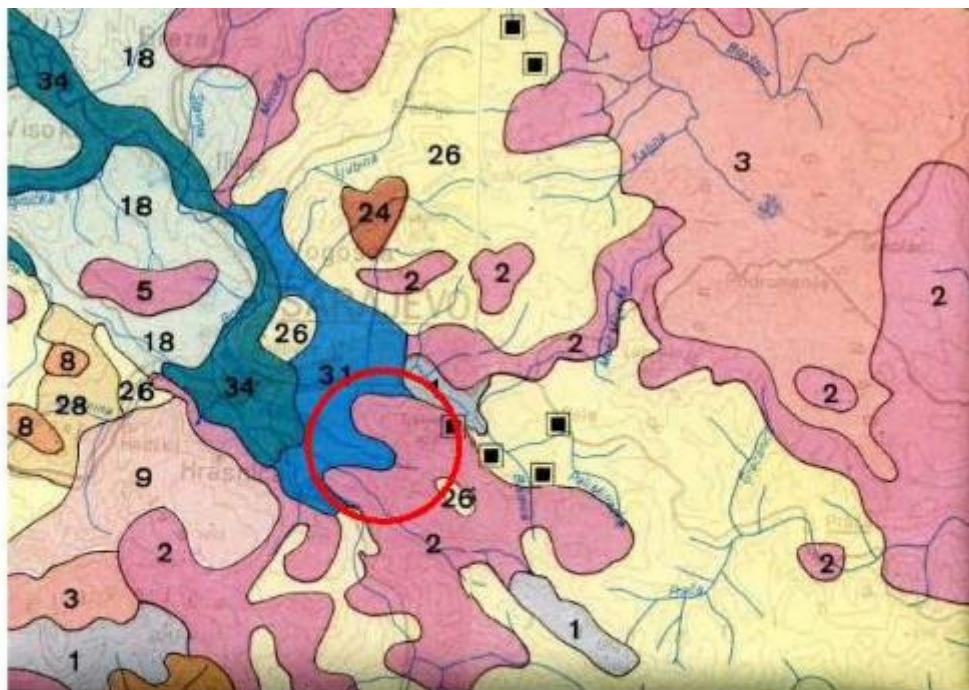
Područje Trebevića i njegove okoline predstavlja mozaik različitih tipova tala. Uglavnom, javljaju se tla koja dominiraju na krečnjačkim i dolomitnim geološkim podlogama, ali se javljaju i tla nastala uticajem čovjeka. Sistematskim pošumljavanjem stvorili su se uslovi za nastanak slojevitijih tipova tala, zbog toga što šuma, svojim korijenskim dijelom, štiti tlo od ispiranja vodom i od uticaja vjetra. Prostor ZP „Trebević“ odlikuju slijedeći tipovi tala:

AUTOMORFNA TLA

Nerazvijena tla (A) – C

Litosol – Litosol se nalazi uz sjeverne padine Trebevića gdje je nagib jako visok i gdje stjenovita podloga često izbija na površinu. Također, ovaj dio Trebevića karakteriše i pojava sipara koji nastaju radom biljaka koje neprestano svojim korijenima lome i usitnjavaju geološku podlogu

Legenda:

- 1 Litosol, kalkomelanosol i mozaik litosol – kalkomelanosol na krečnjacima i dolomitu
- 2 Kalkokambisol i mozaik kalkomelanosol – kalkokambisol na krečnjaku
- 31 Kompleks luvisol – pseudoglej na tercijernim sedimentima
- 3 Brunipodzol i podzol

Slika 6 Pedološka karta područja Trebevića

Humusno – akumulativna tla A – C

Kalkomelanosol – Javlja se na sjevernim padinama Trebevića na nešto stabilnijim, ravnijim, područjima. Obično se javljaju u kombinaciji sa litosolom koji dominira kao mozaik litosol – kalkomelanosol.

Kambična tla A – (B) – C

Kalkokambisol – Ovaj tip tla se javlja ka južnijoj strani Trebevića na većim nadmorskim visinama i najzastupljeniji je tip tla na Trebeviću.

Aluvijalno – iluvijalna tla A – E – B – C

Luvisol – Ovaj tip tla dominira na zapadnim padinama Trebevića do 800 m.n.v. gdje se razvila šumska listopadna vegetacija.

Podzol – Podzol i bruni podzol se javljaju sporadično i to na prijelazu sa nerazvijenih tala na kambična tla.

Bruni podzol – Vrlo je propusno tlo, rahlo, dobro aerirano i vrlo malog vodnog kapaciteta.

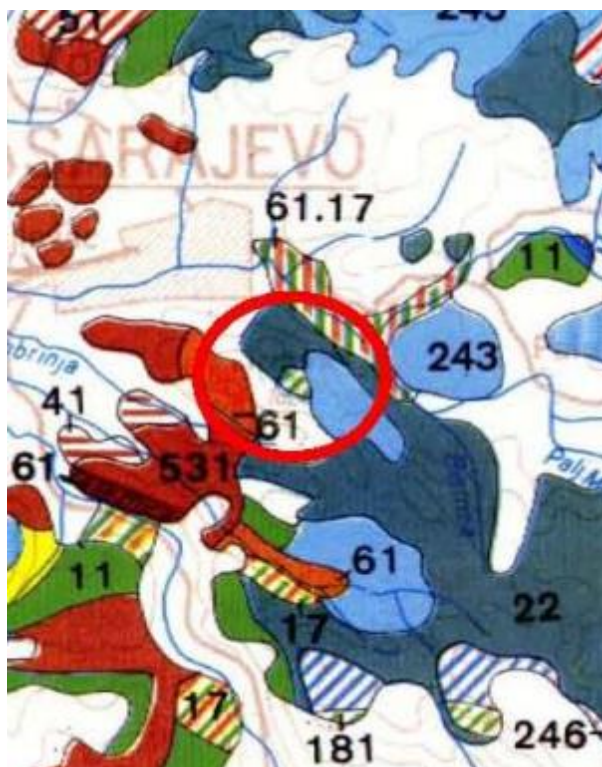
HIDROMORFNA TLA

Pseudoglejna tla A – Eg – Bg – C

Pseudoglej – Ova tla prevladaju oko privremenih ili stalnih vodenih tokova koji svojim radom utiču na pojavu ovih tala. Vrlo brzo se natapa vodom ali se vrlo brzo i suši.

2.3.5 Staništa

Dominantna staništa na prostoru ZP „Trebević“ su šumska staništa sa dominacijom crnogoričnih vrsta drveća.

Slika 7 Karte rasprostranjenja realne šumske vegetacije područja Trebevića

Realna šumska vegetacija prostora odlikuje prisustvo slijedećih vrsta šumskih ekosistema:

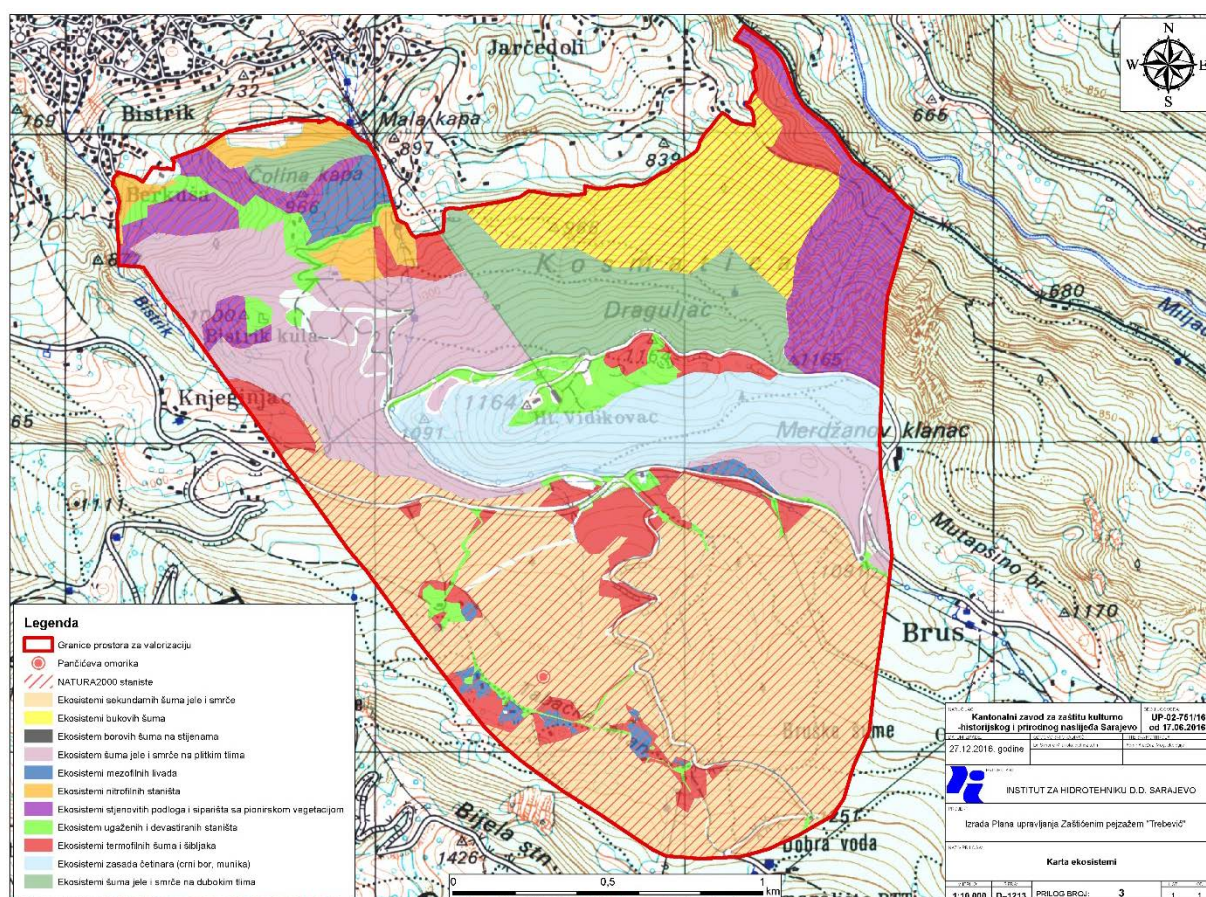
- Termofilne šume bukve (*Seslerio – Fagetum*, *Ostryo – Fagetum*, *Aceri obtusati – Fagetum*),
- Šume medunca i crnog graba (*Querco – Ostryetum carpinifoliae*) ili šume crnog graba (*Orno – Ostryetum*),

- Šume jele i smrče (*Abieti – Piceetum*),
- Šume bukve i jele sa smrčom (*Piceo – Abieti - Fagetum*),
- Vegetacijski kompleksi šuma crnog graba (medunca i crnog graba; *Quercus – Ostryetum carpinifoliae*) sa fitocenoza stijena i sipara (*Asplenietea rupestris (trichomanes)*, *Thlaspietia rotundifoli*).

Prostor ZP „Trebević“ odlikuje i prisustvo šest različitih tipova staništa prepoznatih kao vrijednih od strane NATURA 2000:

1. Suhi i mezofilni travnjaci;
2. Krečnjački sipari od brdskog do alpskog regiona;
3. Krečnjačke stijene sa hazmofitskom vegetacijom;
4. Škrape i litice bez vegetacije;
5. Ilirske bukove šume;
6. Acidofilne šume smrče brdskog do planinskog pojasa.

Slika 8 Karta vegetacije Trebevića

Unutar cjelokupnog prostora za valorizaciju javljaju se različite biljne zajednice, koje tvore različite biljne vrste. Na prostoru od 400,2 ha evidentirano je deset različitih ekosistema (vlastita istraživanja):

1. ekosistem borovih šuma na stijenama,
2. ekosistem bukovih šuma,

3. ekosistemi izdanačkih termofilnih šuma i šibljaka,
4. ekosistemi umjereno vlažnih do kserofilnih livada u fazi sukcesije,
5. ekosistemi stjenovitih podloga i siparišta sa pionirskom vegetacijom,
6. ekosistem šuma jele i smrče na dubokim tlima,
7. ekosistemi šuma jele i smrče na plitkim tlima,
8. ekosistemi ugaženih i devastiranih staništa,
9. ekosistemi zasada četinarara (crni bor),
10. ekosistemi zasada četinarara – jela, smrča.

2.3.6 Flora

Projektima vještačkog unosa dendroflore na prostor Trebevića znatno je izmijenjena njegova autohtona flora.

Današnji florni element kormofita unutar ZP „Trebević“ odlikuje se u dominantnosti četinarskih vrsta, posebno dijelu od lokaliteta Vidikovac pa sve do lokacije Dobre vode. Izuzetno veliku brojnost doživljava vrsta *Picea abies* (L.) H. Karst. – smrča i *Abies alba* Mill. - jela koje tvore svoje šume sa dominantnom jelom na sjevernim i smrčom na južnim padinama prostora. Unutar navedenih šuma, na prostoru Tabacke ravni, evidentirane su sastojine endemične vrste *Picea omorika* (Pančić) Purk. – Pančićeva omorika Na prostoru Tabacke ravni, uz sastojine Pančićeve omorike, evidentirana je jedna individua molike (*Pinus peuce* Griseb.) koja je u pomlađenom stadiju, a vjerovatno je na područje dospjela iz obližnjeg alpinetuma u kojem je uzgajana (Slika 10).

Slika 9 Sastojine vrste *Picea omorika* (Pančić) Purk. – Pančićeve omorika na prostoru Tabacke ravni

Posebno zanimljive vrste livadske autohtone flore Trebevića su: *Orchis morio* (L.) R. M. Bateman, Pridgeon & M. W. Chase - kaćun, *Orchis mascula* (L.) - salep i *Viola tricolor* L. – ljubičica koji se, mada rijetko, mogu pronaći na preostalim livadama unutar ZP „Trebević“.

Tokom istraživanja urađenih u sklopu izrade elaborata valorizacije prostora „Trebević“ ukupno je evidentirano 99 biljnih vrsta od kojih jedna predstavlja endem, a jedna tercijarni relik. Pojedini autori, u svojim radovima spominju četiri rijetke, endemske i zaštićene vrste: *Acer hyrcanum* Fisch. et Mey - javor, *Dianthus petraeus* W. et Kit. - karanfilić, *Hieracium trebevicianum* Maly – runjika i *Vicia sarajevoensis* K. Maly – grahorica. Od rijetkih i ranjivih vrsta prostor ZP „Trebević“ naseljavaju: *Populus tremula* L. Freynii - trepetljika i *Scabiosa leucophylla* Borb. - udovčica.

Slika 10 *Pinus peuce* Griseb.- molika na prostoru Tabačke ravni

2.3.7 Fauna

Prostor ZP „Trebević“ odlikuje prisustvo različitih oblika faune. Najvrjedniji oblici se nalaze na listi NATURA 2000 iz koje, na području ZP „Trebević“ obitava sedam vrsta:

- *Ursus arctos* Linnaeus, 1758 – smeđi medvjed,
- *Canis lupus* Linnaeus, 1758 – vuk,
- *Tetrao urogallus* Linnaeus, 1758 – tetrijeb,
- *Aquila chrysaetos* (Linnaeus, 1758) – suri orao,
- *Alectorix graeca* (Meisner, 1804) – jarebica kamenjarka,
- *Dendrocopos medius* (Linnaeus, 1758) – crvenoglavi djetlić,

- *Phalacrocorax carbo* (Linnaeus, 1758) – kormoran.

Navedene vrste se unutar prostora najčešće periodično, u fazi prolaza. Medvjed, vuk i tetrijeb se zadržavaju vrlo kratko u višim dijelovima područja.

Prostor naseljavaju i druge vrste iz slijedećih skupina:

Beskičmenjaci

Na prostoru ZP „Trebević“ izuzetno je razvijena fauna leptirova (kako dnevnih tako i noćnih) sa širokim aspektom vrsta koji se pojavljuju u svim dijelovima ZP „Trebević“. Poznatije vrste su: *Pieris brassicae* (Linnaeus, 1758) – kupusar, te vrste iz roda *Erebia* Dalman, 1816, *Mimas* Hübner, 1819 i *Acronicta* Ochsenheimer, 1816. Razvijena je i populacija Coleoptera Linnaeus, 1758 – tvrdokrilci, koji se također nalaze na cijelom prostoru ZP „Trebević“.

Dominantne vrste iz reda Coleoptera pripadaju porodici Cetoniinae Leach, 1815 sa brojnijom vrstom *Cetonia aurata* (Linnaeus, 1758) – bubazlata i porodici Scarabeidae Latreille, 1802. Od populacija stjenica (Hemiptera Linnaeus, 1758) brojne su individue iz porodice Reduviidae Latreille, 1807 sa rodnom *Rhinocoris* Hahn, 1834 sa brojnom vrstom *Rhinocoris iracundus* (Poda 1761) – buba ubica. Brojna je i populacija tzv. gazivodnih stjenica iz porodice Gerridae Leach, 1815 koje su evidentirane na vodotocima Trebevića (Ravne), te na brojnim lokvama unutar ZP „Trebević“.

Vodozemci

Fauna vodozemaca je veoma slabo istražena, mada prostor ZP „Trebević“ pruža izuzetne mogućnosti za ovakva istraživanja. Prisutnost velikog broja vodotoka i gusta šuma koja se pruža većim dijelom prostora za valorizaciju i koja je sposobna zadržati vlagu i u najsušnijim periodima godine, pruža idealne uslove za naseljavanje velikog broja vrsta vodozemaca.

Slika 11 *Salamandra salamandra* (Linnaeus, 1758) – pjegavi daždevnjak

Vrste vodozemaca se mogu detektovati uz vodotoke Mali studenac i Dobra voda, ali i uz mnogobrojne druge vodotoke na potezu od Dobre vode prema lokalitetu Ravne i na potezu od Bijele stijene prema lokalitetu Ravne. Posebno zanimljiv dio nalazi se na potezu Tabačka ravan – Dobra voda gdje se nalazi

veoma gusta šuma smrče i jele kroz koju se probija velik broj vodotoka. Ovo područje naseljava vrsta *Salamandra salamanadra* (Linnaeus, 1758) – pjegavi daždevnjak (Slika 11). Ovaj daždevnjak vezan je uz ekosisteme acidofilnih šuma smrče od brdskog do planinskog pojasa (NATURA kod 9410) ali se može naći i u borovim šumama na lokaciji Draguljac.

Gmizavci

Prostor ZP „Trebević“ odlikuje pojava mnogih vrsta gmazova. Od guštera na području Trebevića su primijećeni: zelembać *Lacerta viridis* (Laurenti, 1768) zaštićen Bernskom konvencijom (Apendix II) i zidni (stjenski) gušter *Lacerta muralis* Laurenti, 1768 čija je populacija posebno razvijena na stjenovitim i siparskim staništima. Od zmija brojna je populacija poskoka – *Vipera ammodytes* Linnaeus, 1758. također, zaštićena Bernskom konvencijom (Apendix II) (3), koja je posebno razvijena u stjenovitim predjelima i na siparima.

Slika 12 Različite forme vrste *Vipera ammodytes* Linnaeus, 1758 – poskok na području Trebevića

Ptice

Prostor Trebevića je izuzetno bogato ptičjim svijetom. Gusta, mješovita, šuma ali i različitost ekosistema koji se mogu naći na Trebeviću pogoduju pticama koje se vole gnijezditi na različitim mjestima (livade, kamenjari, stijene, crnogorične, bjelogorične, mješovite šume i dr.). Dostupnost vode i hrane čini ovaj prostor idealnim za naseljavanje brojnih vrsta ptica. Prostor naseljava 26 vrsta ptica, od kojih je značajno pet vrsta, koje se slijedeće nalaze na spisku NATURA 2000 (DL 5):

- *Aquila chrysaetos* (Linnaeus, 1758) – suri orao (gnijezdi se na Trebeviću) (NATURA 2000 KOD A091),
- *Alectoris graeca* (Meisner, 1804) – jarebica kamenjarka (NATURA 2000 KOD A412),
- *Dendrocopos medius* (Linnaeus, 1758) – crvenoglavi djetlić (NATURA 2000 KOD A238),
- *Phalacrocorax carbo* (Linnaeus, 1758) – kormoran (NATURA 2000 KOD A391),
- *Tetrao urogallus* Linnaeus, 1758 – tetrijeb (NATURA 2000 KOD A108).

Zbog blizine urbanog prostora Grada Sarajeva na prostoru ZP „Trebević“ mogu se naći i ptičje vrste neposredno vezane za čovjeka npr: *Pica pica* (Linnaeus, 1758) – svraka, *Passer domesticus* (Linnaeus, 1758) - vrabac, *Corvus cornix* Linnaeus, 1758 – siva vrana, *Corvus corax* Linnaeus, 1758 – gavran koji se i gnijezdi na stjenovitim predjelima Trebevića, te brojne vrste „sitnijih“, parkovskih vrsta.

Sisari

Prostor ZP „Trebević“ naseljavaju različite vrste krupnijih i sitnijih vrsta sisara. Od sitnijih sisara prostor naseljavaju *Mus musculus* Linnaeus, 1758 – domaći miš, vezan pretežno uz ljudska naselja, šumska područja naseljava vrsta *Apodemus sylvaticus* (Linnaeus, 1758) – šumski miš, vrsta *Sciurus vulgaris* Linnaeus, 1758 – vjeverica, te *Glis glis* (Linnaeus, 1766) - puh, *Erinaceus concolor* Martin, 1837 – bjeloprski jež, a dosta je razvijena i populacija zečeva *Lepus europaeus* Pallas, 1778. Od ostalih sisarskih vrsta prostor naseljavaju: *Felis silvestris* Schreber, 1777 – divlja mačka, *Vulpes vulpes* (Linnaeus, 1758) - lisica, *Canis lupus* Linnaeus, 1758 (NATURA 2000 KOD 1352) - vuk, *Capreolus capreolus* (Linnaeus, 1758) – srna a u prostor povremeno zalazi i *Ursus arctos bosniensis* Bolkay, 1925 (NATURA 2000 KOD 1354) – medvjed, *Meles meles* (Linnaeus, 1758) – jazavac, te *Sus scrofa reiseri* Bolkay, 1925. - divlja svinja Od svih sisarskih vrsta, posebnu pažnju zavrjeđuje vrsta *Dinaromys bogdanovi* (Martino, 1922) – dinarska voluharica.

Slika 13 Dinarska voluharica (*Dinaromys bogdanovi* (Martino, 1922)) na Trebeviću²

2.4 Hidrografske i hidrogeološke karakteristike

Razmatrani prostor odlikuje prisustvo većeg broja manjih vodotoka. Na južnim dijelovima područja javljaju se brojna izvorišta koja čine mrežu potoka koji na prostoru Ravni čine Bistrički potok. Bistrički potok, potom, gradi korito koje prolazi kroz netaknutu šumu jele i smrče, te uz brojne slapove daje jedinstven, gotovo idiličan, draž pejzažu.

Glavna izvorišta na području su Dobra voda i Mali studenac. Mreža potoka sa izvorišta Dobra voda se slijeva niz sjeverne padine Trebevića prolazeći kroz gustu šumu i ispreplićući se sa planinarskim putevima i šetnicama stvarajući ugođaj zadovoljstva. Potok Mali studenac izvire na Tabačkoj ravni i slijeva se niz padine Trebevića prema Bistričkom potoku.

Izvorište Mali studenac je kaptirano i služi za vodosnabdijevanje planinarskog doma HKD „Napredak“. Na potezu od lokaliteta Ravne, idući asfaltiranim putem prema Dobroj vodi, može se naći veliki broj

² Preuzeto iz projekta: „Population Density and Spatial Distribution Research of the Endangered Species Martinos Snow Vole for the Creation of a New Conservation Strategy“. The Rufford foundation. http://www.rufford.org/projects/admin_alad%C5%BEuz.

manjih vodotoka koji, ili izviru na tom potezu ili se slijevaju sa prostora Dobre vode. Mreža površinskih vodotoka je gusta i neravnomjerna sa čestim neuređenim koritima, te je manji broj potoka, uslijed ratnih dejstava i rada mašinerije, skrenuta sa svog originalnog toka i sada teče preko ili uz rub asfaltne komunikacije od Ravne prema Dobroj vodi.

Kaptaže na vodotoku Mali studenac i Dobra voda služe planinarima kao odmorišna mjesta i nalaze se na planinarskim trasama od lokaliteta Ravne do lokaliteta Dobra voda.

2.5 Stanovništvo i kulturna baština

ZP „Trebević“ graniči sa urbanim područjem Grada Sarajeva sa sjeverne strane, sa zapadne, južne i istočne strane prostora za valorizaciju ne izdvajaju se veće naseljene cjeline. Kontaktno urbano područje na sjevernoj strani čine stara naselja Sarajeva: Jarčedoli, Hrid, Bistrik, Berkuša, Mahmutovac i Džeka, na zapadnoj Knjeginjac, a na istočnoj Brus.

Unutar ZP „Trebević“ ne postoje stalna naselja. Nekada je postojalo naselje na prostoru Tabacke ravni ali nije poznato da li je isto služilo kao stalno ili vikend naselje. Unutar prostora postoje samo turistički objekti i infrastruktura.

Objekti od kulturološke vrijednosti unutar ZP „Trebević“ su:

- Tvrdava Bistrik kula (opservatorija),
- Ostaci tvrđave Draguljac,
- Objekti aurstougarskog vodovoda Bistrica-Hrid.

Slika 14 Ostaci opservatorije Bistrik kula

Slika 15 Ostaci na lokalitetu Draguljac

Od posebnog značaja za kulturnu baštinu jeste i obilježavanje vatrene tačke iz perioda opsade grada. Značaj vatrene linije unutar prostora za valorizaciju ogleda se u tome što su na tom bojištu vođene veće bitke kao npr. :

- Bitka za Vidikovac, 30.05.1993,
- Bitka za Bistrik kulu,
- Bitka na padinama Trebevića 29.05.1993.

2.6 Trenutni razvoj dopuštenih djelatnosti unutar područja

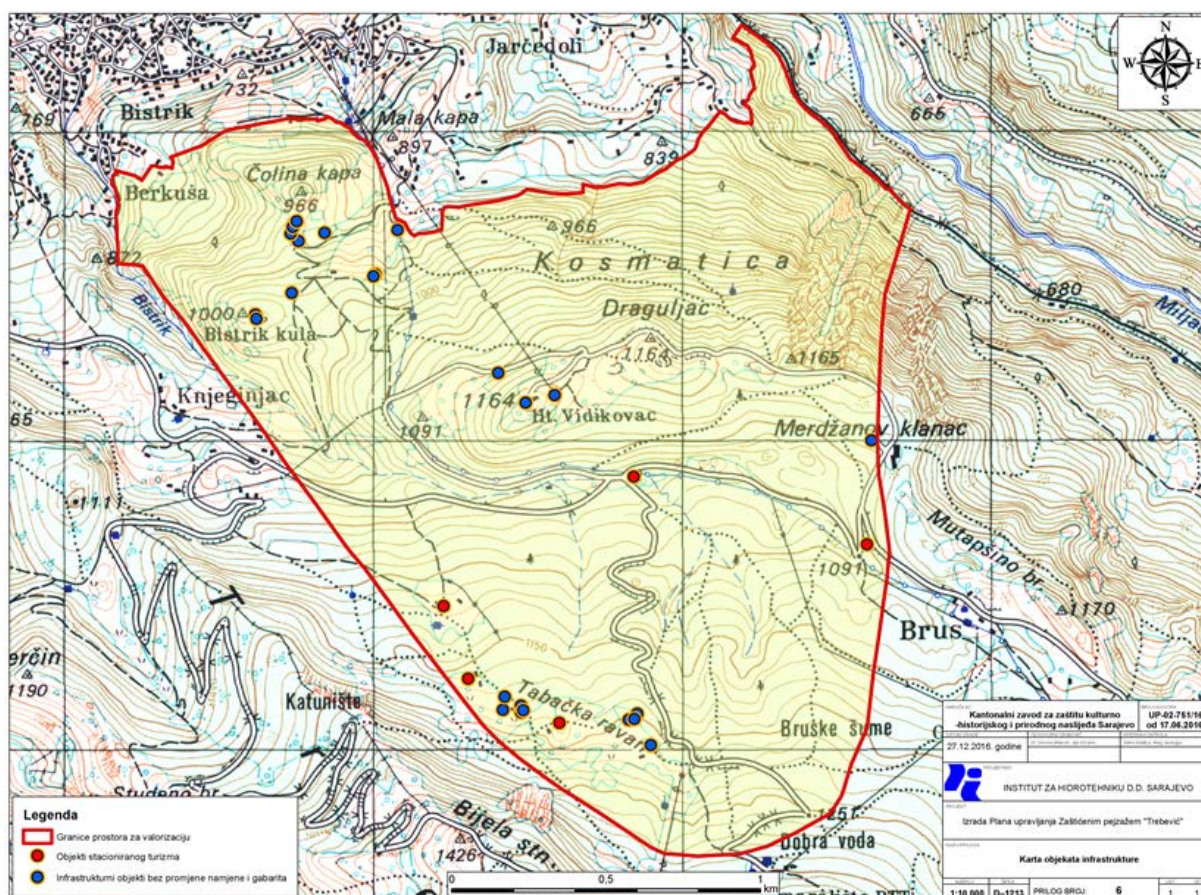
Proглаšavanjem ZP „Trebević“ i njegovim stavljanjem pod upravljanje KJUZZPKS broj posjetitelja unutar ZP „Trebević“ se naglo povećao. Posebno veliki broj posjetitelja javlja se vikendom kada veliki broj izletnika iz Sarajeva odlazi na ovu planinu. Velik je broj i planinara. Zbog nepostojanja sistema utvrđivanja broja posjetitelja od strane KJUZZPKS tačan broj posjetitelja na godišnjem nivou se ne zna.

Kroz prostor ZP „Trebević“ postoje dvije planinarske transferzale koje vode do vrha Trebevića. Za rekreativne aktivnosti posebno su značajni šumski kompleksi, koji predstavljaju kategoriju specijalizovanih prostora, planiranih za takmičarske sportove koji imaju gradski, regionalni i međunarodni karakter. Od sportskih i drugih rekreativnih aktivnosti koji se mogu aktivno obavljati na Trebeviću su:

- Planinarenje,
- Paraglajding,
- Brdski biciklizam (mtb) i drugi vidovi rekreacije u prirodi.

Na Trebeviću postoji biciklistička staza za brdski biciklizam (mtb-mountain bike). Postoji nekoliko staza od Dobre vode, preko Tabačke ravni do Knjeginjca, ali u većoj mjeri staze su uređene i na njima se odvija takmičenje u okviru Premijer lige u brdskom biciklizmu Bosne i Hercegovine .

Objekat Vidikovac (dolazna stanica žičare) trenutno nije u funkciji, ali se pristupilo njegovoj izgradnji. Trebalo bi poštovati prijašnje gabarite i namjenu objekta.

Slika 16. Karta namjene objekata unutar ZP „Trebević“

Prema gruboj procjeni dosadašnjeg prihvatljivog smještajnog kapaciteta unutar, te u blizini područja (Brus) zaključak je da se isti u prostoru ne bi trebali povećavati. Trenutno su aktivni smještajni kapaciteti u Hotelu Pino i Napredkovom domu, te planinarskim domovima kod Franje i PD Trebević Sarajevo. Smještajni kapaciteti u tim objektima se ne bi smjeli povećavati. Pored toga, su neaktivni i smještajni kapaciteti u objektu Greenways. Kod aktiviranja smještajnih kapaciteta u tom objektu isti se ne bi trebali proširivati.

Sa aspekta ugostiteljske ponude, mogu se obnoviti restoran na Vidikovcu, te drugi ruševni postojeći objekti (objekat na Apelovoj cesti prema Brusu, objekti na Čolinoj kapi). Svi ovi objekti bi se trebali obnoviti na način da se značajno ne povećavaju (proširivaju) i time narušavaju postojeći pejzaž i estetiku Trebevića.

3 Postojeća infrastruktura područja i prihvatni kapaciteti

3.1.1 Turistički kapaciteti

Trenutno, unutar ZP „Trebević“ postoji nekoliko objekata čija je osnovna namjena turizam. Od ovih objekata izdvajaju se hotel Pino sa 22 sobe i 2 apartmana, Napredkov dom na Trebeviću sa 12 soba i 3 apartmana, objekat Greenways koji nije u funkciji Franjin dom na Tabačkoj ravni, te planinarski dom PD Trebević Sarajevo više Tabačke ravni. Planinarski dom PD Trebević mora proći proces legalizacije bez prava na daljnje širenje kapaciteta.

Slika 17 Hotel Pino

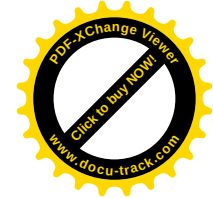
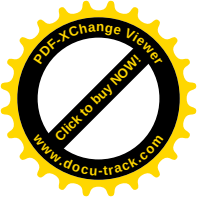

Slika 18 Napredkov dom

Postojeći ostaci olimpijskih borilišta (bob staza) kao i ostaci kulturno-historijskog naslijeđa (Bistrik kula-opervatorija) će se u budućnosti obnoviti i staviti u prijašnju funkciju.

3.1.2 Vodovod i kanalizacija

Unutar razmatranog prostora ne postoji adekvatna pokrivenost javnom vodovodno – kanalizacionom mrežom. Veći javni vodovod pruža se od rezervoara Brus preko lokaliteta Ravne do Hrida i služio je za

napajanje doma „Prvi šumar“ na Ravnama, više javnih česmi i prve hidrocentrale na Dudinom Hridu. Ovaj vodovod postoji još od Austro – Ugarskog vremena, a unutar razmatranog prostora napravljene su dvije rasteretne komore koje su u funkciji i danas. Javnom vodovodnom mrežom i rezervoarom Brus koji se nalaze na području RS-a upravlja Javno komunalno preduzeće “Vodovod i kanalizacija”, a.d. Pale (JKPViK Pale). Voda u ovaj sistem dolazi iz Jahorinskih vrela koja imaju izuzetno dobre kvantitativno-kvalitativne karakteristike.

Po osnovu međusobnog ugovora, Kantonalno javno komunalno preduzeće „Vodovod i kanalizacija“ (KJKP ViK) kupuje vodu od JKPViK Pale, te distribuira istu putem javne mreže stanovništvu KS (na području zone snabdijevanja rezervoara Brus) unutar područja ZP Trebević. Šaht u kojem se mjere količine vode koje se kupuju od JKPViK Pale a koje se dalje distribuiraju javnim sistemom KJKPViK-a, nalazi se na teritoriji KS.

KJKPViK Sarajevo planira dugoročno korištenje voda iz Jahorinskih vrela za pokrivanje potreba za vodom postojećih domaćinstava i turističkih kapaciteta unutar ZP Trebević, gdje postoje tehnički uslovi i javna vodovodna mreža kojom oni upravljaju.

Manji lokalni vodovod postoji na lokalitetu Mali studenac i Tabačka ravan i služi isključivo za vodosnabdijevanje doma HKD „Napredak“ Sarajevo.³

Hotel Pino Nature je priključen direktno na javnu vodovodnu mrežu kojom upravlja JKPViK Pale po osnovu saglasnosti i ugovora između ova dva pravna subjekta. Hotel na ovaj način vrši snabdijevanje vodom za piće i za bazen.

Trenutno ne postoje javne česme unutar ZP Trebević a koje mogu koristiti posjetioci i turisti.

Javni kanalizacioni sistem na području ZP Trebević ne postoji. Postojeći individualni objekti stalnog i privremenog stanovanja imaju pojedinačne kanalizacione mreže i septičke jame. Podaci o stanju septičkih jama kod domaćinstava unutar razmatranog područja, njihovoj funkcionalnosti, te načinu čišćenja i održavanja ne postoje.

Najveći turistički objekat Pino Nature ima svoj separatan sistem kanalizacije. Vodni akti za tretman i ispuštanje svih otpadnih voda iz objekta još uvijek nisu ishodovani. Prikupljene tehnološke otpadne vode iz restorana se tretiraju preko separatora ulja i masti, nakon čega se odvođe u trokomornu septičku jamu. Prikupljene sanitarno fekalne otpadne vode iz objekta se odvođe u istu septičku jamu.

Napredkov dom, Greenways, Franjin dom te planinarski dom PD Trebević Sarajevo imaju svoje kanalizacione mreže i septičke jame, ali nitko od njih nema ishodovane važeće vodne akte za tretman i ispuštanje prečišćenih otpadnih voda u skladu sa važećim zakonima.

KJUzZPPKS planira izgradnju javne česme i javnog toaleta u blizini objekta Pino Nature. Trenutno je u fazi izrada lidejnog rješenja za iste.

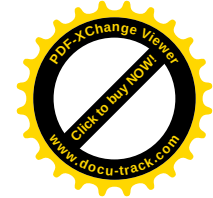
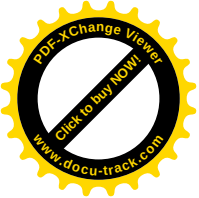
3.1.3 Stanje i pritisci na vodne resurse

Razmatrani prostor obiluje pojavom stalnih ili privremenih izvorišta. Većina izvorišta su manjeg kapaciteta od kojih nastaju manji planinski potoci koji međusobnim spajanjem čine Bistrički potok. Iako

---

³ Podaci o vodosnabdjevanju objekata Franjin dom i planinarski dom PD Trebević nisu bili dostupni tokom izrade Plana.

su vodotoci većinom male izdašnosti, kaptiranjem više njih i dovođenjem cijevima do rezervoara mogu se stvoriti uslovi da se u budućnosti koriste za snabdijevanje, uz napomenu da se, zbog ambijenta sredine i očuvanja biodiverziteta treba poštivati biološki minimum vodotoka u skladu sa postojećom legislativom. Podaci o kvalitetu površinskih i podzemnih voda unutar područja ZP Trebević trenutno ne postoje.

Nekontrolisano ispuštanje otpadnih voda iz postojećih septičkih jama (uslijed njihove vodopropusnosti, nefunkcionalnosti ili neredovnog čišćenja) predstavlja jedan od ključnih pritisaka na vodne resurse i okoliš. Također, zbog nepostojanja javnog toaleta u području ZP Trebević, posjetitelji i turisti predstavljaju određeni pritisak na vode i okoliš. Povećanjem smještajnih kapaciteta u uslužnim objektima i povećanjem broja gostiju postoji mogućnost da se poveća opterećenje otpadnim vodama i pritisak na razmatrani prostor ukoliko se ne poduzmu nužne aktivnosti na obezbjeđenju adekvatne javne infrastrukture za prikupljanje, odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda u zaštićenom prostoru.

Dugoročno, izgradnja javnog separatnog kanalizacionog sistema i postepeno priključenje svih domaćinstava i turističkih objekata na isti trebalo bi spriječiti pritiske na vodne resurse i okoliš uslijed nekontrolisanog ispuštanja otpadnih voda. Tamo gdje tehnički nije moguće izvesti javnu kanalizacionu mrežu, mora se ispitati vodonepropusnost i funkcionalnost postojećih septičkih jama, te uspostaviti sistem redovnog čišćenja i održavanja istih u skladu sa važećim zakonima iz ove oblasti. Nove septičke jame moraju biti izvedene u skladu sa tehničkim propisima i standardima, a vlasnici istih (kao i postojećih) trebaju potpisati ugovore sa ovlaštenim operaterima za zbrinjavanje ove vrste otpada. Katastar, odnosno sistem registrovanja, praćenja i kontrole funkcionalnosti svih septičkih jama u ZP Trebević treba biti uspostavljen.

Za asfaltirane parking prostore za automobile potrebno je obezbijediti infrastrukturu za prikupljanje, odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda sa istih, te ispuštanje prečišćenih otpadnih voda. Vlasnici ili upravitelji istih moraju ishodovati vodne akte za ovu svrhu, te u skladu sa zahtjevima iz istih i izvesti ove sisteme odvodnje.

Svi turistički objekti unutar ZP Trebević trebaju ishodovati vodne akte za korištenje voda, prikupljanje, odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda, te ispuštanje prečišćenih otpadnih voda u skladu sa važećim zakonima i pravilnicima u FBiH, odnosno KS.

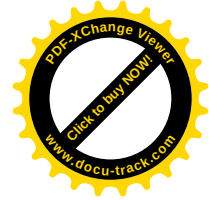
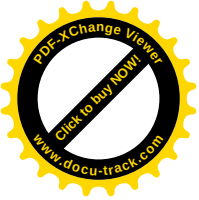
Prostorni plan posebne namjene za područje ZP Trebević treba dati jasne smjernice za korištenje i zaštitu površinskih i podzemnih resursa unutar ovog područja, kao i monitoring kvaliteta voda.

3.2 Sigurnost posjetitelja unutar područja

Trenutačno unutar ZP „Trebević“ postoji ograničeno funkcioniranje rendžerske službe koja pruža informacije posjetiteljima. Pojedini dijelovi područja još uvijek predstavljaju opasnost sa aspekta miniranosti, te bi se isti trebali i jasno označiti. Ovom problemu treba posvetiti posebnu pažnju. Sva područja koja mogu na neki način predstavljati opasnost po posjetitelje se moraju adekvatno označiti sa jasnim znakovima upozorenja i znakovima opasnosti.

Upravljač područjem bi morao razviti blisku saradnju sa nadležnom policijskom upravom kako bi posjetiteljima poboljšala sigurnost u prometu, jer su vrlo česte pojave napada na izletnike koje rezultiraju otuđenjem njihove imovine (motornih vozila). Također, za potrebe parkiranja motornih vozila upravljač bi trebao nadzirati parking prostor.

3.3 Smjernice za izgled objekata unutar područja

Budući izgled objekata unutar ZP „Trebević“ bi trebao biti prilagođen prirodi i vizuelnom doživljaju posjetitelja. Objekti bi trebali biti izgrađeni na mjestima nekadašnjih objekata u približno istim gabaritima. Materijali od kojih bi se objekti gradili moraju biti od prirodnih materijala a sami objekti bi trebali maksimalno moguće biti uklopljeni u prostor ne narušavajući njegov izgled.

3.4 Upravljanje pojedinim vrijednostima područja

Unutar ZP „Trebević“ ne postoje odvojene pojedinačne vrijednosti (npr. spomenici prirode). Kao pojedinačne vrijednosti mogu se posmatrati određeni objekti (ili zone zaštite), pojedini važni ekosistemi (staništa) i vrste. Trenutno ne postoje jasni planovi, niti aktivnosti kojima je definisano upravljanje kako cijelim područjem, tako ni njegovim pojedinačnim vrijednostima.

3.5 Trenutno praćenje stanja područja i njegovih vrijednosti

Trenutno praćenje stanja područja i njegovih vrijednosti nije na zavidnom nivou. Trenutno se vrši monitoring zdravstvenog stanja šuma i inventura šuma. Razlozi za nepotpun monitoring mogu se naći u sljedećem:

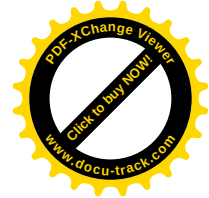
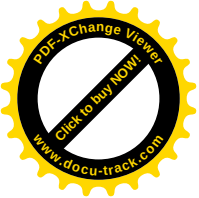
- i. Nedavno uspostavljeno područje – treba prvo napraviti detaljnu inventarizaciju;
- ii. Nedovoljan broj ljudi u nadzoru i stručnim službama, koji bi mogli provoditi monitoring.

Ovaj Plan upravljanja predviđa implementaciju inventarizacije i u okviru iste i pripremu plana monitoringa, zajedno sa edukacijom zaposlenih za implementaciju monitoringa

3.6 Povezivanje područja sa susjednim područjima

ZP „Trebević“ bi se, zbog svog daljnjeg razvoja trebao povezati sa svim susjednim područjima, prije svega sa područjima iz entiteta Republika Srpska, odnosno sa teritorije Općine Istočni Stari Grad. Uska povezanost se očekuje i sa urbanim dijelom Grada Sarajeva, nevladinim sektorom, Općinom Stari Grad Sarajevo, te drugim zainteresiranim stranama. Cilj povezanosti je promocija područja i povezivanje turističkih usluga koje pruža Grad Sarajevo, turistička zajednica KS, turistička zajednica RS, te općina Istočni Stari Grad Sarajevo. Neophodnost povezivanja područja sa područjima na prostoru Općine Istočni Stari Grad je evidentna s obzirom na postojeću infrastrukturu područja, budućim planiranjem unutar područja, te potencijalnim mogućim pritiscima koji se potencijalno očekuju na zaštićeno područje iz pravca Brusa, te sa Dobre vode. Bliska saradnja Uprava KJUzZPPKS, te Općine Stari Grad Sarajevo, Ministarstva prostornog uređenja, građenja i zaštite okoline i Grada Sarajeva sa Općinom Istočni Stari Grad je osnovni preduvjet u sprječavanju pojave pritisa, te planiranja buduće zajedničke saradnje u promociji prostora.

Uprava KJUzZPPKS već intenzivno radi na povezivanju ZP „Trebević“, te su skupa sa Općinom Istočni Stari Grad prijavili zajednički projekat za razvoj turističke ponude na Trebeviću.

4 GLAVNI CILJ; TEME I POSEBNI CILJEVI UPRAVLJANJA

Budući koncept zaštite prostora ZP „Trebević“ se može svrstati u 3 osnovne grupe ciljeva i to:

- 1) Zaštita;
- 2) Razvoj;
- 3) Edukacija, interpretacija i promocija

4.1 Ciljevi zaštite

Pod ciljevima zaštite podrazumijevaju se ciljevi zaštite različitih vrijednosti koje odlikuju područje i koje su specifične za isti. Odlika svakog ZP jesu njegova staništa, vrste, te kulturno-historijske i geološke vrijednosti. Stoga, unutar prostora ZP „Trebević“ možemo prepoznati tri osnovna cilja i to:

- Zaštićena i očuvana staništa;
- Zaštićene i očuvane vrste;
- Zaštita i očuvanje kulturno-historijske i geološke baštine.

4.2 Ciljevi razvoja

Svako ZP odlikuje određeni stepen razvoja područja koje predstavlja pružanje usluga njegovim posjetiteljima kako bi se istim stvorio što komforniji i bolji ugođaj i prezentacija prostora. Unutar prostora ZP „Trebević“ možemo prepoznati dva osnovna cilja razvoja i to:

- Razvoj infrastrukture za posjetitelje i
- Upravljanje ZP „Trebević“.

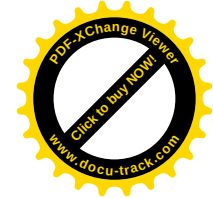
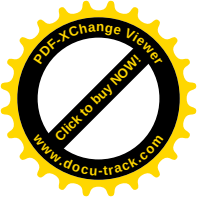
4.3 Edukacija, interpretacija i promocija

Prostor bi trebao poslužiti kao podloga za edukaciju posjetitelja ali i uposlenika. Također, prostor treba imati razvijenu interpretacionu i promocijnu strategiju u cilju privlačenja različitih ciljnih skupina da posjete prostor. Prepoznata su četiri cilja za edukaciju, interpretaciju i promociju i to:

- Edukacija posjetitelja;
- Edukacija zaposlenika;
- Interpretacija područja;
- Promocija područja.

4.4 Ciljne skupine

Ciljne skupine ZP „Trebević“ su:

- građani Grada Sarajeva;
- Djeca,
- Drugi Posjetitelji (strani i domaći turisti),
- Sportisti (biciklisti, bobisti, sanjkaši, planinari i dr.).

Tradicionalno, područje čitave planine Trebević a pogotovu njenog dijela koji je trenutno pod zaštitom su, izletničko područje stanovnika Grada Sarajeva. Ta tradicija veže se još iz vremena Austro-Ugarske vladavine kada se počinju graditi i prvi zahvati za izletnike na području Trebevića (Apelova cesta), kao i prvi planinarski domovi i sanjkalista za vrijeme Kraljevine Jugoslavije.

Područje ZP „Trebević“ tradicionalno je okupljalište izletnika, planinara a u zadnje vrijeme i drugih interesnih skupina (biciklisti). Okupljanja se uglavnom dešavaju na centralnom dijelu ZP „Trebević“ na području Ravni.

Izletništvo, kao jedan vid rekreacijskog vikend turizma, je kao svoje centre unutar ZP „Trebević“ imalo područje Prvog Šumara (Ravne), te Vidikovca gdje je nekad bila dolazna stanica Trebevićke žičare ali i restoran sa pogledom na Grad Sarajevo.

Djeca, kao druga po značaju ciljna skupina će zasigurno dio svoga vremena provesti unutar ZP „Trebević“ bilo u sklopu nastave, bilo u sklopu posjeta sa roditeljima (izlet). Iz tog razloga bi na području ZP „Trebević“ trebalo napraviti i sadržaje za djecu koji bi uključivali i nastavu u prirodi ali i druge vidove zabave čiji je cilj učenje o prirodi u prirodi.

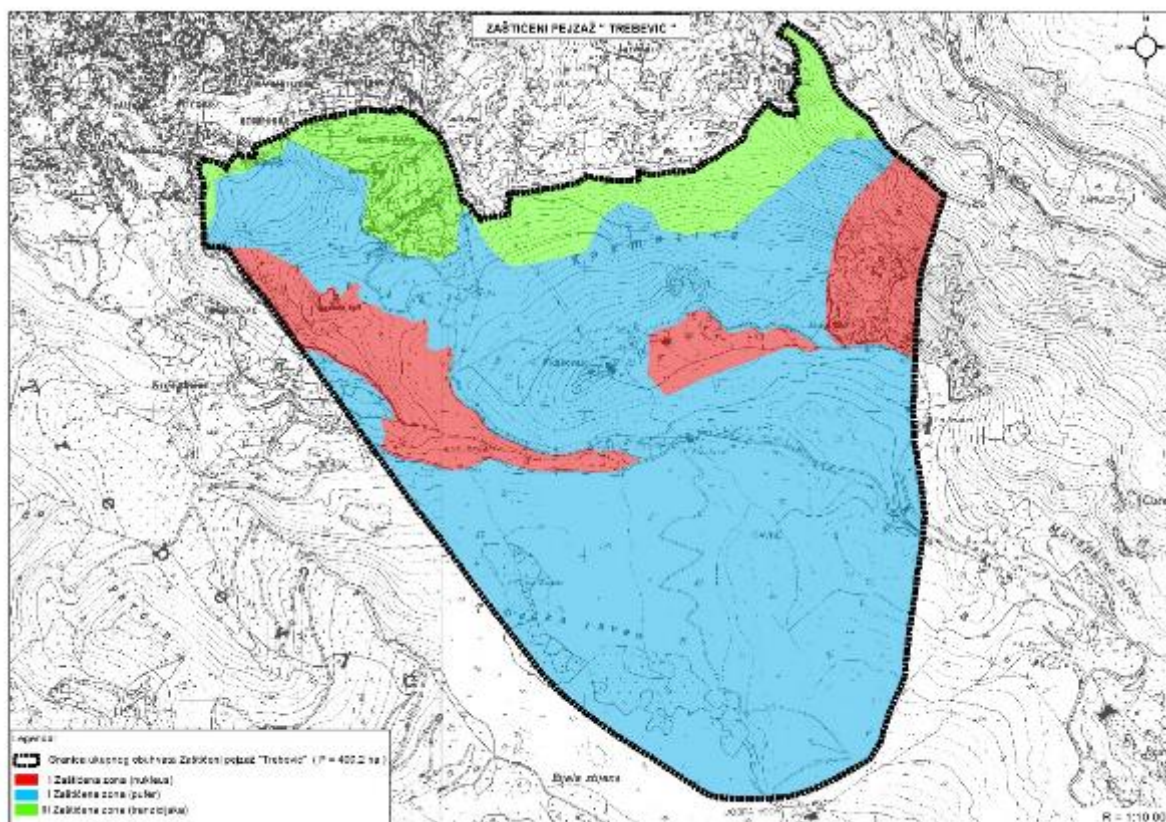
Strani i domaći turisti su treća značajna skupina posjetitelja koja se očekuje unutar ZP „Trebević“. Njima će se omogućiti vođenje područjem i prezentacija istoga što bi se trebalo riješiti, bilo samostalno od strane KJUzZPPKS, bilo u saradnji sa Turističkom organizacijom Grada Sarajeva.

Sportisti će unutar područja boraviti za vrijeme održavanja sportskih manifestacija i takmičenja i za vrijeme obavljanja treninga. Sportsku infrastrukturu će održavati nadležni sportski savezi uz uslove i nadzor KJUzZPPKS.

5 KONCEPT ZONIRANJA I POSTOJEĆE MJERE ZAŠTITE PO ZONAMA

Prema odredbama Zakona o proglašenju ZP "Trebević" („Službene novine KS“, br. 15/14) unutar ZP su formirane slijedeće zone zaštite:

- Zona 1- nukleus;
- Zona 2- pufer;
- Zona 3- tranzicijska zona.

Slika 19 Zone zaštite unutar ZP „Trebević“

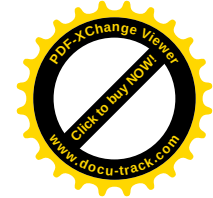
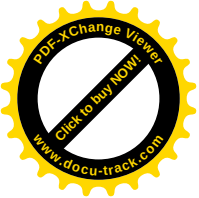
Prve donesene mjere za prostor ZP „Trebević“ se nalaze u Elaboratu valorizacije prostora Trebevića i iste su poslužile prilikom izrade privremenih upravljačkih smjernica za ZP „Trebević“. U ovom Planu upravljanja iste mjere su preuzete, nadograđene i fokusirane na pojedine interesne skupine. Sve mjere su podijeljene po zonama kako bi se olakšalo upravljanje područjem i daju se u nastavku.

5.1 Generalne mjere za sve zone i za sve ciljne grupe

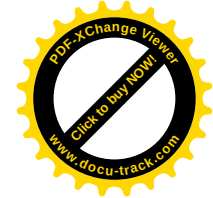
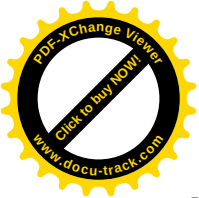
Generalne mjere odnose se na sve posjetitelje, upravljače i druge strane koje se nalaze ili namjeravaju doći na prostor ZP „Trebević“. Te mjere su:

- Zabranjuje se iznošenje i unošenje biljnog, životinjskog, kulturno-historijskog ili geološkog dobra sa ili unutar područja.
- Zabranjuje se korištenje otvorenog plamena osim na uređenim i označenim prostorima.
- Zabranjeno je ostavljanje napuštenih životinja.
- Zabranjeno je bacanje smeća i ostavljanje svih vrsta otpada.
- Zabranjuje se saobraćaj svim vrstama motornih vozila osim vozila policije, hitne pomoći, vatrogasnih vozila, vozila KJUzZPPKS. Vozila opskrbe i komunalnih službi mogu saobraćati ovim putnim komunikacijama uz dozvolu KJUzZPPKS. Režim korištenja saobraćajnica od strane vozila opskrbe i komunalnih službi će definirati KJUzZPPKS. Ova mjera se ne odnosi na regionalnu cestu Sarajevo-Pale, te cestu Ravne-Napredkov dom koje su otvorene za sve vrste saobraćaja. Druge ceste se prilikom rekonstrukcije i obnove ne smiju proširivati. Ovaj režim važi do donošenja PP posebnog obilježja koji će definirati režim saobraćaja u prostoru.

- Zabranjuje se vožnja brdskim biciklima, motociklima, biciklima s pomoćnim motorom i drugim vozilima, po stazama namijenjenim za hodanje.
- Zabranjen je lov i ribolov.
- Zabranjeno je oštećivanje stabala i uznemiravanje životinja.
- Postavljanje reklamnih panoa unutar područja je zabranjeno.
- Sve navedene generalne mjere i mjere po zonama se ne odnose na potrebe deminiranja prostora,
- Zabranjuje se gradnja novih objekata koji nisu u funkciji očuvanja područja. Postojeći objekti (osim dolazne stanice žičare) se obnavljaju u istim gabaritima kao što su nekada i bili. Namjena ovakvih objekata se ne smije promijeniti, izuzev postojećih objekata u Zoni III, te prenamjene objekta za potrebe KJUzZPPKS. Kapaciteti postojećih objekata u funkciji se ne smiju proširivati.
- Dozvoljeno je istraživanje u području svim naučnim radnicima i istraživačima uz uslove:
  - da se prijave KJUzZPPKS i istoj dostave plan rada na terenu
  - svi istraživači moraju posjedovati dozvole za istraživanje izdate od strane nadležnog Federalnog Ministarstva okoliša i turizma i saglasnost KJUzZPPKS.
  - Ni na koji način se ne smiju uništavati ili oštećivati evidentirane vrijednosti unutar područja.
  - Iznošenje primjeraka biljnog, životinjskog, kulturno-historijskog ili geološkog dobra sa područja je dozvoljeno uz pribavljenu suglasnost nadležnih Ministarstva FBiH i KJUzZPPKS.
  - U roku od mjesec dana od završetka istraživanja istraživači moraju KJUzZPPKS dostaviti rezultate istraživanja uključujući i osnovne podatke skupljene na terenu. Svi relevantni podaci moraju biti dostavljeni u digitalnoj formi (izvorni oblik podataka) i ako je to relevantno i georeferencirani.
- Zabranjena je sječa šume, osim sanitarne i osim dijelova na kojima je planirana izgradnja objekata u funkciji očuvanja područja.
- Dozvoljeno, čak i poželjno je održavanje otvorenih površina, livada, kako bi se spriječilo totalno zarastanje prostora.
- Zabranjuje se vožnja brdskim biciklima, motociklima, biciklima s pomoćnim motorom i drugim vozilima, po stazama namijenjenim za hodanje.
- Sistemi za odvodnju otpadnih voda postojećih i budućih objekata unutar zone treba urediti u skladu sa propisima iz oblasti zaštite voda.
- Dozvoljeno je korištenje alternativnih vidova prijevoza u vlasništvu KJUzZPPKS na svim asfaltiranim putnim komunikacijama.
- Sve staze unutar zone II se mogu osposobiti mobilijarom ukoliko isti ne narušava izgled prirode ni biodiverzitet.
- Dozvoljena je markacija već postojećih planinarskih, pješačkih i biciklističkih staza u prostoru.
- Za sve manifestacije koje se održavaju na području treba pribaviti suglasnost KJUzZPPKS.

Pored generalnih mjera zaštite, za svaku zonu su definirane i posebne mjere zaštite koje važe isključivo za svaku zonu s ciljem zaštite prirodnih vrijednosti zbog kojih su i definirane.

5.2 Zona 1 – nukleus

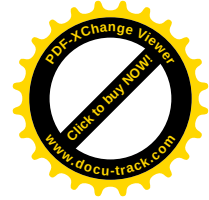
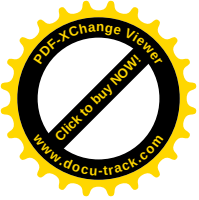
U zonu stroge zaštite uključene su površine, gdje je poželjan razvoj ekosistema bez upletanja čovjeka. Registrovane prirodne i kulturno-historijske vrijednosti unutar Zone 1 su:

- Merdžanov klanac sa stjenovitim područjima i siparima na sjeveroistočnoj strani
- Bistrik kula sa ostacima austro-ugarske tvrđave i operatorije,
- Ekosistem šuma smrče, jele i bukve u sjeverozapadnom dijelu područja uz Bistrički potok, Bistrički potok i Mali Studenac od hidroloških vrijednosti,
- Područje Draguljca, sa arehološkim nalazištem tvrđave Draguljac i paleontološkim nalazima brahiopodne faune na lokalitetu Draguljac.

Stjenovita područja i sipari imaju specifične karakteristike, koje uslovljavaju razvoj ekosistema sa visokim biodiverzitetom. Zbog toga su to i staništa, koja se prema direktivama EU uključuju u mrežu Natura 2000. Šume smrče, jele i bukve uz Bistrički potok predstavljaju dosta očuvane šume u području. Dugoročno prirodno odumiranje i obnavljanje šume, kao i drugog biljnog pokrivača, skupa sa Bistričkim potokom i potokom Mali studenac čini jedinstvenu ambijentalnu cjelinu, a pored navedenog, spominje se i vrsta *Hieracium trebevicianum* Maly, za kojeg K. Maly tvrdi da živi u dijelu protoka Bistričkog potoka u pukotinama stijena.

Mjere unutar zone 1-nukleus su predložene tako da se zabranjuje svaka aktivnost koja bi remetila ili narušila sklad i biodiverzitet prostora. Mjere unutar ove zone služe za zaštitu, očuvanje i istraživanje svih vrijednosti područja, te da moguće uticaje čovjeka na iste svede na minimum.

- Zabranjuje se neovlašteni ulazak posjetitelja u zonu nukleusa, osim za na to označenim mjestima. Označavanje takvih mjesta uključujući i način korištenja vrši KJUzZPPKS.
- Zabranjuje se sakupljanje ljekovitog bilja i šumskih plodova.
- Zabrana korištenja vodotoka i izvorišta.
- Dozvoljeno je kretanje uposlenika KJUzZPPKS kroz zonu nukleusa.
- Dozvoljen je ulazak vatrogasnim ekipama, te ekipama hitne pomoći i policije u izvanrednim slučajevima.
- Dozvoljeno je uklanjanje invazivnih vrsta biljaka i životinja sa područja.

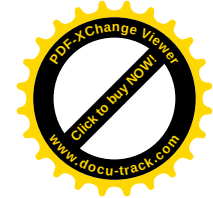
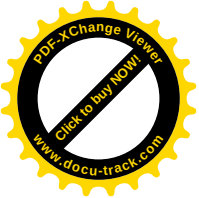

5.3 Zona 2 – zona aktivnog upravljanja staništima

Zonu aktivnog upravljanja staništima uključuje većinu prostora Zaštićenog pejzaža „Trebević“. U nju su uključena područja vrijedne geo-morfološke raznolikosti: Čolina kapa i Tabačka ravan, zatim vodoci na lokaciji Dobre vode i dio Malog studenca koji protiče ovom zonom, izvori na Kosmatici i prema naselju Jarčedoli. Od Kulturno-historijske vrijednosti uključeni su vatrena linija opsade grada i rasteretne komore austrougarskog vodovoda Bistrica-Hrid. Od florističke i faunističke raznolikosti predmet zaštite su livadski i šumsko ekosistemi sa posebnim ciljem zaštite orhideja (*Orchis morio* (L.) R. M. Bateman, Pridgeon & M. W. Chase, *Orchis mascula* (L.) L.), poskok (*Vipera ammodytes* Linnaeus, 1758), zelenbać (*Lacerta viridis* (Laurenti, 1768), daždevnjak (*Salamandra salamandra* (Linnaeus, 1758), jela (*Abies alba* Mill.), smrča (*Picea abies* (L.) H.Karst.), bijeli bor (*Pinus sylvestris* L.) i crni bor (*Pinus nigra* J.F. Arnold), Pančićeve omorika (*Picea omorika* (Panč.) Purk.) i molika (*Pinus peuce* Griseb.). Od identificiranih drugih vrijednosti područja, u ovoj zonu uključeni su planinarske i biciklističke staze, te ostale zone za rekreaciju.

Ova zona se definira na područjima gdje je tradicionalni način gospodarenja prostora uzrokovao veliki stepen biodiverziteta. Kako je prostorni raspored zone jako velik i odlikuje ga pojava različitih ekosistema, nužno je, za svaki pojedinačno propisati određene mjere kako se stanje istih u budućnosti ne bi pogoršalo.

- Zabranjuje se sakupljanje nedozvoljenih količina ljekovitog bilja i šumskih plodova. Količine se definiraju na osnovu Pravilnika o uzgoju, iskorištavanju, sakupljanju i prometu sekundarnih šumskih proizvoda FBiH.
- Zabranjeno je kretanje u području oko sastojina Pančićeve omorike, osim po stazama označenim od strane KJUZZPPKS.
- Strogo je zabranjeno bilo kakvo izvođenje radova u koritima površinskih vodotoka i na izvorištima, osim ukoliko isti radovi služe za zaštitu od poplava. Suglasnost za svaki zahvat u koritu treba pribaviti od KJUZZPPKS, a iste raditi uz njihov nadzor.
- Da se izvrši rekonstrukcija postojeće kaptaže Mali studenac korištenjem prirodnih materijala.
- Zabranjena je sječa Pančićeve omorike, munike i molike, osim u slučajevima kada predstavljaju opasnost po biodiverzitet (sanitarna sječa).
- Dozvoljena je sadnja autohtonih vrsta drveća i bilja, te unos autohtonih vrsta životinja. Sadnju isključivo treba vršiti KJUZZPPKS sama ili u saradnji sa drugim organizacijama. Ova mjera se ne odnosi na botaničku baštu, te na upravljanje sastojinama molike, munike i Pančićeve omorike.
- Zabrana svih oblika poljoprivrednih aktivnosti na prostoru livadskih površina i površina u fazi sukcesije na Tabačkoj ravni, osim stočarstva.
- Dozvoljeno je krčenje grmolike vegetacije i niskog drveća na području Tabačke ravni, u svrhu očuvanja ekosistema planinskih livada.

5.4 Zona 3 – tranzicijska zona

Treća, tranzicijska, zona predstavlja kontakt zonu zaštićenog područja sa zonom izgradnje grada.

Mjere u zoni III su donesene kako bi se spriječila daljnja devastacija područja izazvana negativnim djelovanjem čovjeka, te kako bi se zaštitile druge zone područja od istog negativnog uticaja. Kroz mjere u zoni III postiže se očuvanje biodiverziteta na kompletnom području, te se pružaju mogućnosti održivog razvoja i stvaranja harmonije između stanovnika, posjetitelja i prirode.

- Dozvoljeno je krčenje grmolike vegetacije i niskog drveća na livadama, u svrhu očuvanja ekosistema planinskih livada.

Sve pobrojane mjere, u svrhu lakšeg upravljanja i dostizanja konačnih ciljeva upravljanja, se nadovezuju na Akcijski plan ovog dokumenta koji se nalazi u slijedećem poglavlju.

6 PROVEDBA PLANA UPRAVLJANJA

Provedba Plana upravljanja je odgovornost KJUzZPPKS. Svi ciljevi i mjere u ovom Planu su definisane i pojašnjenje kroz Akcijske planove pravljene za niz od 10 godina. Plan upravljanja treba da posluži kao svojevrsna check-lista upravitelju kako bi pratio implementaciju u svrhu dostizanja ciljeva definisanih u ovom planu.

6.1 Akcijski planovi

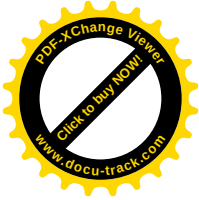
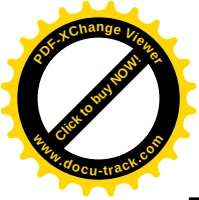
Akcijski planovi su rađeni sistematično, po svakom prepoznatom dugoročnom cilju razvoja područja ZP „Trebević“. Svaki Akcijski plan je diskutiran na radionici posvećenoj izradi Akcijskih planova i dostizanju zadanih ciljeva. Na ovoj radionici Akcijski planovi su rađeni uz učešće svih zainteresiranih strana koji su bili voljni da se dobrovoljno uključe u proces kreiranja Akcijskih planova. Naknadno, ovi planovi su dorađeni skupa sa uposlenicima KJUzZPPKS.

6.1.1 Pregled akcijskih planova

Svi Akcijski planovi definirani su kroz već postavljene ciljeve. Jedan cilj prati provedba jednog Akcijskog plana koji potom prati ispunjenje aktivnosti. Svaka od aktivnosti ima svoje pojašnjenje, zonu provedbe, rezultat, vremenski raspored, trošak i izvor finansiranja.

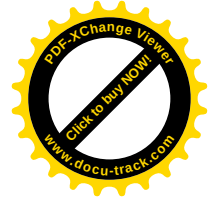
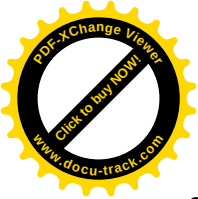
Ovaj Plan je prepoznao sedam Akcijskih planova čijim se ispunjenjem dostiže sedam zacrtanih ciljeva. Ciljevi i Akcijski planovi se nalaze u slijedećoj tabeli.

Tabela 1 Prepoznati ciljevi i akcijski planovi

Cilj	Aksijski plan
Zaštita i očuvanje staništa,	Zaštita staništa
Zaštita i očuvanje vrsta,	Zaštita vrsta
Zaštita i očuvanje kulturno-historijske i geološke baštine	Zaštita kulturno-historijske i geološke baštine
Razvoj infrastrukture za posjetitelje, edukacija posjetitelja i interpretacija područja	Plan upravljanja posjetiteljima
Edukacija zaposlenika,	Edukacija uposlenika
Promocija područja	Razvoj strategije za komunikaciju i promociju
Upravljanje ZP	Upravljanje područjem

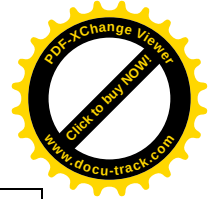
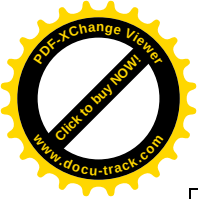

Svaki od Akcijskih planova dostiže se provedbom aktivnosti. Sve aktivnosti su definisane i pojašnjene u narednoj tabeli.

Tabela 2 Definisane Aktivnosti u svrhu dostizanja ciljeva Plana upravljanja

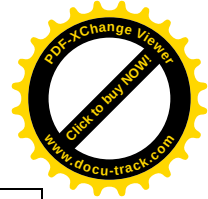
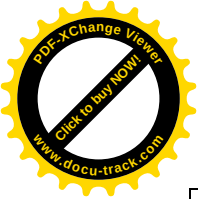
Akcijski plan	Zaštita staništa							
Specifični ciljevi plana	Očuvati, zaštititi i po potrebi unaprijediti slijedeće tipove staništa: • Suhi i mezofilni travnjaci • Krečnjački sipari od brdskog do alpskog regiona. • Krečnjačke stijene sa hazmofitskom vegetacijom • Stijene i litice bez vegetacije • Ilirske bukove šume • Acidofilne šume smrče od brdskog do planinskog pojasa							
Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Zona izvođenja aktivnosti	Rezultat	Potrebni resursi	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
Monitoring površinskih voda – Bistrički potok	Kontrola kvalitete voda, kontrola utjecaja turizma na prostor	Zbog potencijalnog negativnog budućeg djelovanja turističkih objekata, te parking prostora na površinske vodotoke koji prolaze kroz ZP „Trebević“, bit će potrebo uspostaviti kontinuiran monitoring kvaliteta (biološki i fizičko-hemijski parametri) površinskih voda. Bit će potrebno uspostaviti tri monitoring tačke na Bistričkom potoku unutar zone nukelus i zone II prije i poslije svih ispusta u površinski vodotok unutar prostora ZP	I, II	Očuvanje voda	/	Svake godine	20.000 KM	Budžet KJUzZPPKS

		„Trebević“. Monitoring parametri bit će definisani zakonskom regulativom iz oblasti voda.						
Košnja planinskih livada	Očuvati ekosisteme planinskih livada sa vrstama iz roda <i>Orchis</i>	U cilju očuvanja ekosistema planinarskih livada sa brojnim vrijednim vrstama biljaka, bit će potrebno organizovati redovnu kosidbu ovih staništa kako isti ne bi podlegli daljnjem procesu primarne sukcesije i zarasli u šume. U slučaju zarastanja, vrijedne vrste biljaka i ekosistema mogle bi biti zauvijek izgubljene za prostor. Prostor Trebevića je u prošlosti bio livadski prostr bez šumske vegetacije, te bi se na ovaj način sačuvala viševijekovna, izvorna vegetacija prostora u nedostatku stočarskih aktivnosti unutar prostora. Za redovnu košnju livada bi trebalo potaknuti lokalno stanovništvo – vlasnike livada ili s njima dogovoriti, da to može napraviti KJUzZPPKS.	II i III	Ekosistem planinskih livada očuvan stalno održavano 1,5 ha	Vanjska pomoć	Dva puta godišnje	3.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Detaljno kartiranje staništa i preporuke	Tačno definirati područja važnih staništa	Izvršiti detaljno kartiranje staništa unutar prostora upotrebom različitih tehnika (remote-sensing, GPS, terenski obilazak i sl.) u veoma preciznoj	I, II, III	Izrađena karta staništa sa površinama	Vanjska pomoć	Prva godina	8.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS,

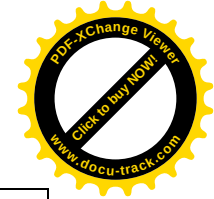
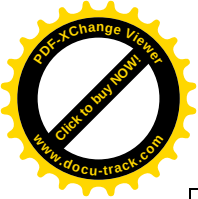
za održavanje	unutar prostora	skali (omjeru). Označiti prostorni raspored staništa upotrebom GIS alata sa osnovnim podacima o tipu staništa i površini koju zauzima. Ovo kartiranje će poslužiti kao osnova za praćenje daljnjeg stanja staništa, tj. da li se ista proširuju ili smanjuju. Aktivnosti će biti provedene uz pomoć vanjskog saradnika, angažovanog od strane KJUzZPPKS. Za sva staništa treba pripremiti i preporuke za njihovo unapređenje i održavanje						EU i drugi fondovi/projekti
Vršenje sanitarne sječe unutar šumskih ekosistema	Čuvanje šumskih ekosistema od štetočina i bolesti	Sanitarnu sječu izvršiti u skladu s dobrom praksom održavanja dobrog zdravstvenog stanja šuma. Sanitarnu sječu doznačuju zajedno KJUzZPPKS i Sarajevošume, a radove izvode Sarajevošume. Kod sanitarne sječe treba pored oboljelih stabla, posebnu pozornost usmjeriti i na stabla, koja predstavljaju opasnost za posjetitelje. Sanitarna sječa bi se trebala vršiti odmah po primjećenju problema na terenu.	I, II, III	Zdrava, očuvana šuma	Vanjska pomoć	Godišnje	40.000 KM	Budžet KJUzZPPKS

Monitoring potkornjaka	Kontrola i suzbijanje potkornjaka	Monitoring potkornjaka se vrši sukladno stručnoj šumarskoj praksi i to pregledom drveća na terenu, te pregledom i uništenjem individua uhvaćenih u postavljene feromonske klopke (zamke) koje se postavljaju na terenu.	I, II, III	Zdrava, očuvana šuma	Vanjska pomoć	Godišnje	30.000 KM	Budžet KJUzZPPKS

Akcijski plan	Zaštita vrsta							
Specifični ciljevi plana	Očuvanje i zaštita identifikovanih važnih biljnih i životinjskih vrsta unutar područja							
Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Zona izvođenja aktivnosti	Rezultat	Potrebni i resursi	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
Inventarizacija biljnih vrsta područja	Napraviti popis biljnih vrsta područja sa ciljem utvrđivanja nultog stanja i preporuka	Izvršiti detaljnu inventarizaciju biljnih vrsta prostora čiji će rezultat biti popis vrsta prostora sa geografskim rasprostranjenjem vrsta, te prikazom istih na karti. Inventarizacija će poslužiti prilikom kasnijih monitoringa vrsta kao osnova za praćenje stanja vrsta. Iz tog razloga treba pripremiti metodologiju monitoringa za vrste, koje je	I, II, III	Kreirana lista biljnih vrsta sa kontrolnim popisima nakon 5 godina	Vanjska pomoć	2 i 7 godina	22.500 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS, FZOFBiH Strane fondacije

	ma za očuvanje	potrebno pratiti te preporuke za provedbu aktivnosti za poboljšanje ili očuvanje stanja značajnih vrsta. Inventarizacija će obuhvatiti i preporuke za zaštitu i očuvanje postojećih stabala molike, munike i Pančićeve omorike.						
Inventarizacija sisarskih vrsta područja	Napraviti popis sisarskih vrsta područja sa ciljem utvrđivanja nultog stanja i preporuka ma za očuvanje	Izvršiti detaljnu inventarizaciju sisarskih vrsta prostora čiji će rezultat biti popis vrsta prostora sa geografskim rasprostranjenjem vrsta, te prikazom istih na karti. Inventarizacija će poslužiti prilikom kasnijih monitoringa vrsta kao osnova za praćenje stanja vrsta. Iz tog razloga treba pripremiti metodologiju monitoringa za vrste, koje je potrebno pratiti te preporuke za provedbu aktivnosti za poboljšanje ili očuvanje stanja značajnih vrsta	I, II, III	Kreirana lista sisarskih vrsta sa kontrolnim popisima nakon 5 godina	Vanjska pomoć	3 i 8 godina	50.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS, FZOFBiH Strane fondacije
Inventarizacija ptičjih vrsta područja	Napraviti popis ptičjih vrsta područja sa ciljem utvrđivanja nultog	Izvršiti detaljnu inventarizaciju ptičjih vrsta prostora čiji će rezultat biti popis vrsta prostora sa geografskim rasprostranjenjem vrsta, te prikazom istih na karti. Inventarizacija će poslužiti prilikom kasnijih monitoringa	I, II, III	Kreirana lista ptičjih vrsta sa kontrolnim popisima	Vanjska pomoć	1 i 6 godina	12.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS, FZOFBiH

	stanja i preporuka ma za očuvanje	vrsta kao osnova za praćenje stanja vrsta. Iz tog razloga treba pripremiti metodologiju monitoringa za vrste, koje je potrebno pratiti te preporuke za provedbu aktivnosti za poboljšanje ili očuvanje stanja značajnih vrsta		nakon 5 godina				Strane fondacije
Inventarizacija reptila i gmazova područja	Napraviti popis reptila i gmazova područja sa ciljem utvrđivanja nultog stanja i preporuka ma za očuvanje	Izvršiti detaljnu inventarizaciju reptila i gmazova prostora čiji će rezultat biti popis vrsta prostora sa geografskim rasprostranjenjem vrsta, te prikazom istih na karti. Inventarizacija će poslužiti prilikom kasnijih monitoringa vrsta kao osnova za praćenje stanja vrsta. Iz tog razloga treba pripremiti metodologiju monitoringa za vrste, koje je potrebno pratiti te preporuke za provedbu aktivnosti za poboljšanje ili očuvanje stanja značajnih vrsta	I, II, III	Kreirana lista gmizavaca i reptila sa kontrolnim popisima nakon 5 godina	Vanjska pomoć	4 i 9 godina	12.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS, FZOFBiH Strane fondacije
Stručna pomoć vanjskih saradnika na poslovima	Angažovanje vanjskih saradnika kao pomoć pri vršenju	Iako će uposlenici KJUzZPPKS učestvovati u obuci prilikom procesa inventarizacije vrsta, zbog mogućih problema prilikom identifikacije vrsta bit će potrebno kratkoročno angažovati	I, II, III	Uspješno provedeni redovni monitorinzi vrsta.	Vanjska pomoć	Svake godine nakon urađene inventarizacije	18.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS, FZOFBiH

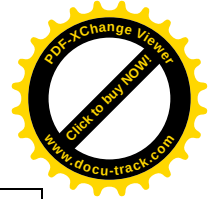
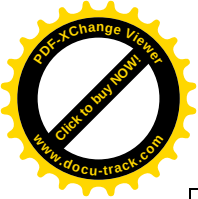
monitoring a vrsta	monitoring a vrsta.	vanjske stručnjake različitih profila.						Strane fondacije
Uspostava protivpožar ne zaštite	Uspostavlje n ispravan i funkcionala n sistem zaštite od požara	Predviđeno je uspostavljanje i provjera ispravnosti sistema zaštite od požara odmah na samom početku, uzimajući u obzir njegovu važnost. Sistem će biti uspostavljen u skladu s važećim pravilima i propisima, te će njegova ispravnost biti provjerena od strane nadležne institucije u KS. KJUzZPPKS je u obavezi izrade Elaborata o zaštiti od požara prema Zakonu o zaštiti od požara i vatrogastvu FBiH („Službene novine F BiH“, broj: 65/09) i to zbog: • Zaštite od požara u šumama, na šumskom i poljoprivrednom zemljištu; • Zaštite od požara prirodnoga i kulturno-povijesnoga naslijeđa. Također, prema Zakonu o šumama ('Službene novine KS 05/13) treba se:	I, II, III	Napravljen 10-godišnji plan zaštite od požara (godišnji operativni plan)	Vanjska pomoć	Desetogodišnje	125.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS, EU i drugi fondovi/projekti

		• Izgraditi i održavati objekti u funkciji zaštite od požara (osmatračnica), • Održavati protivpožarni prosjeci i putevi, • Angažirati osmatrači požara, • Nabaviti oprema za protivpožarnu zaštitu, • Vršiti edukacija uposlenika i posjetitelja, • Nabavljati svi drugi materijali neophodni za funkcionalno održavanje opreme						

Akcijski plan	Zaštita i očuvanje kulturno-historijske i geološke baštine							
Specifični ciljevi plana	Planirana je konzervacija područja Draguljac, sa arheološkim nalazištem tvrđave Draguljac, te rasteretnih komora Austro-Ugarskog vodovoda Bistrica-Hrid. Također, planirana je i konzervacija Bistrik kule (opervatorij) sa ostacima Austro-Ugarske tvrđave i opervatorije. KJUzZPPKS će učiniti sve da navedena područja ogradi i zaštititi od daljnje destrukcije. Isto tako će preko inicijativa nadležnim institucijama tražiti, da se ti objekti obnove i stave u funkciju.							
Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Zona izvođenja aktivnosti	Rezultat	Potrebni i resursi	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja

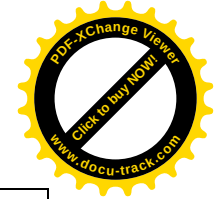
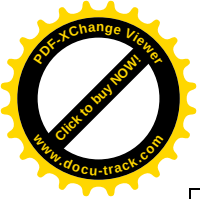
Planirana je konzervacija područja Draguljac, sa arheološkim nalazištem tvrđave Draguljac, te rasteretnih komora Austro-Ugarskog vodovoda Bistrica-Hrid. Također, planirana je i konzervacija Bistrik kule (opervatorij) sa ostacima Austro-Ugarske tvrđave i opervatori	Zaštita i konzervacija područja: Bistrik Kula (opervatorij) Draguljac sa arheološkim nalazištem, te rasteretnih komora Austro-Ugarskog vodovoda Bistrica-Hrid.	Područje tvrđave Draguljac je devastirano nakon I Svjetskog rata i njegova obnova u izvornom obliku je gotovo nemoguća, te se stoga ono što je ostalo planira zaštititi od daljnje destrukcije. Rasteretne komore Austro-Ugarskog vodovoda Bistrica-Hrid trenutno nisu pod nikakvim režimom zaštite. S obzirom da je HE Dudin Hrid Odlukom Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika proglašen nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine istom Odlukom nisu obuhvaćene rasteretne komore koje čine cjelinu sa objektom električne centrale, a nalaze se unutar prostora ZP Trebević. KJUzZPPKS bi trebala, u saradnji sa Zavodom za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa KS (ZZZKHIPNKS) pokrenuti inicijativu kako bi se kompletan objekat ovog vodovoda ili samo njegove rasteretne komore proglasile nacionalnim spomenicima i u budućnosti činile jednu cjelinu sa objektom HE Dudin Hrid.	I, II, III	Prostor Draguljca, Bistrik kule (opervatorij), te objekti Austro-Ugarskog vodovoda Bistrica-Hrid sačuvani od daljnje destrukcije. Rasteretne komore vodovoda proglašene Nacionalnim spomenikom BiH.	Zaštitu od daljnje destrukcije Izvodi KJUzZPPKS, Odluka o proglašenju se radi na inicijativu KJUzZPPKS u saradnji sa ZZZKHIPNKS i Komisijom za očuvanje nacionalnih spomenika BiH.	2 godina za pokretanje inicijative, 3 godina za realizaciju.	15.000	Zavod za kulturno historijsko naslijeđe, Budžet KS pozicija MPUGIZOKS, EU i drugi fondovi/projekti.

je. KJUZPPKS će učiniti sve da navedena područja ogradi i zaštiti od daljnje destrukcije.		Tvrđava Bistrik Kula (opservatorij) je trenutno porušena i opljačkana i prije njene obnove i stavljanja u funkciju istu je potrebno sačuvati od daljnje destrukcije.						
Obnova opservatori ja i Bistrik kule	Obnoviti i staviti u funkciju opservatori j i unutar Bistrik kule organizirati informacij sku točku ZP Trebević	Bistrik kula i opservatorij su bili razrušeni i sada nisu u funkciji. Potrebno je pripremiti projekt obnove objekata za ponovnu ustopostavu opservatorija. Pored njega će se u Bistrik kuli urediti i informacijska točka ZP Trebević. Za obnovu objekata treba pripremiti projekt, s kojim se kandidira različite fondove	I	Obnovljen opservatori j i informacijs ka točka ZP Trebević	Inicira JU, 20 dana godišnje , Priprema projekta Zavod za kulturno historijs ko nasljeđe , priprema projekta za fondove	2. godina projekt za obnovu 3,4 godina priprema projekta za apliciranje na fondove 5 – 10 godina izgradnja	855.000	Zavod za kulturno historijsko nasljeđe Budžet KS pozicija MPUGiZOKS, EU i drugi fondovi/projekti Lokalna zajednica, Međunarodni izvori

					vanjska pomoć			

Akcijski plan	Plan upravljanja posjetiteljima							
Specifični ciljevi plana	Razvoj infrastrukture i edukacija posjetitelja i interpretacija područja							
Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Zona izvođenja aktivnosti	Rezultat	Potrebni i resursi	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
Označavanje prilaza potencijalnim minskim područjima i daljnje deminiranje područja	Spriječiti ulaz u potencijalno minirano područje i izvršiti deminiranje područja	Dio ZP je još uvijek potencijalno minsko područje. Predviđeno je detaljno označavanje prilaza potencijalnim minskim područjima, uz pomoć stručnog osoblja iz BHMACE. Pored ovoga je također predviđeno uklanjanje eksplozivnih naprava u skladu s planom i radom BHMACE.	I, II, III	Označeni prilazi potencijalnim minskim područjima i daljnje deminiranje područja	inicira JU, 36 dana godišnje označavanja i deminiranja BHMACE	1 godina označavanje, ostale aktivnosti godišnje	380.000 KM	Budžet KJUzZPPKS EU i drugi fondovi/projekti Lokalna zajednica, Međunarodni izvori
Uređenje i održavanje pješačkih i planinarskih staza	Kontinuirano održavanje staza unutar prostora	U prostoru postoji dovoljno pješačkih i planinarskih staza, koje su zbog manje intenzivne upotrebe i lošeg održavanja u zadnjim godinama u različitom stanju. Prvo treba dovršiti evidenciju svih staza u prostoru i pripremiti njihovu kategorizaciju.	I, II, III	Uređene staze	Ukupno staza 20 km	Godišnje	53.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS, EU i drugi fondovi/projekti

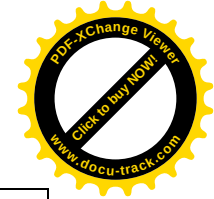
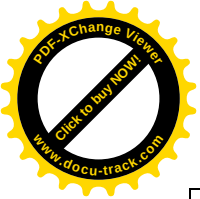

		Nakon toga treba napraviti plan prioriteta investicijskog održavanja i redovnog održavanja staza. Prvenstveno se uređuju staze Ravne -Merdžanov klanac, Ravne – Tabačka ravan- vrh Trebevića i Apelova cesta sa nastavkom prema Brusu i nastavkom prema Ravnama. Te ceste bi dugoročno trebale ostati rezervirane na nemotorizovan saobraćaj (motoriziran bi bio dozvoljen samo za potrebe upravljanja ZP). Staze i ceste potrebno je očistiti i na nekim mjestima, gdje su zarasle i proširiti. Pored toga je potrebno srediti njihovu odvodnju, kao preko njih ne bi dolazilo do erozijskih procesa. Na mjestima, gdje je do toga već došlo se to rješava sa postavljanjem i obnavljanjem stepenica, potpornih zidova, kopanjem kanala i slično. Ceste i staze se nakon rekonstrukcije redovno održavaju. Radove provode nekvalificirani radnici uz nadzor uprave ZP.						

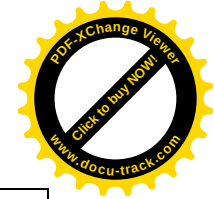
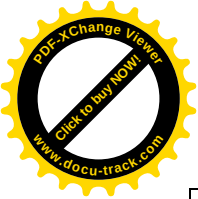
		Sve postojeće i predviđene staze i ceste sa njihovom kategorizacijom se ucrtavaju u prostorni plan ZP.						
Uređenje i održavanje biciklističkih staza	Kontinuirano održavanje biciklističkih staza unutar prostora	U prostoru postoji biciklistička staza, koja se upotrebljava za spust bicikla sa vrha Trebevića do Sarajeva. Biciklističku stazu trenutno upravlja Biciklistički savez BiH. Stazu treba urediti i obezbijediti sigurnost ne samo onih, koji se bave biciklizmom, nego i ostalim, koji dolaze u područje. Stazu treba označiti kao stazu, koja se isključivo upotrebljava za bicikle i gdje je pješaćenje zabranjeno. Na taj način će se spriječiti konfliktne situacije nalijetanja biciklista na pješake. Stazu treba redovno održavati i sprječavati erozijske procese. Predlaže se kategorizacija staze, kako bi se tu dugoročno moglo održavati i međunarodna takmičenja. U okviru prostornog plana se provjeri i mogućnost uspostave bike parka. Uprava ZP u tom pogledu daje inicijative, dok su za njihovu implementaciju zaduženi	II, III	Uređene biciklističke staze	Vanjska pomoć	Godišnje	31.500 KM	Budžet KS EU i drugi fondovi/projekti

		upravljači staza, s kojima uprava ZP sklopi dugoročni dogovor.						
Uspostavljanje info-pultova	Uspostavljanje na 2 info pulta	Predviđena je uspostava 2 info centra, na lokacijama Vidikovac i Ravne. Glavni centar za posjetitelje je predviđen na Vidikovcu, jer se tu u budućnosti očekuje najveći protok posjetitelja. Centar na Ravnama će se povezati sa ulaznom kapijom u buduću Botaničku baštu na Ravnama. Namjena info centara je edukacija i upoznavanje posjetitelja sa područjem i njihovo usmjeravanje. Centri će služiti i kao prodajna mjesta za prodaju suvenira, lokalnih proizvoda i usluga (vođene ture, iznajmljivanje bicikala, sanki i druge sportsko – rekreativne opreme). Info centri će biti otvoreni tokom cijele godine. U njih će se postupačno zaposliti novi zaposlenici (predviđeno 4 zaposlenika).		Uspostavljeni info-pultovi nakon donošenje prostornog plana	Od pete godine 2 ft godišnje + 2 po 6 mjeseca (sezona, vikend)	5 godina	654.500 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS, EU i drugi fondovi/projekti
Uspostavljanje opreme i	Opremljene i	Planinarskog mobilijara na području Trebevića nedostaje, jer se stari u zadnjih 20 godina nije održavao. Što više, tokom rata je	II i III	Postavljeni putokazi, hladnjaci,	Vanjska pomoć	1 godina – orpemanje	28.500 KM	Budžet KJUzZPPKS

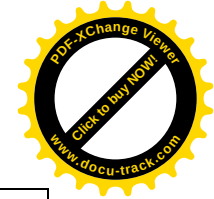
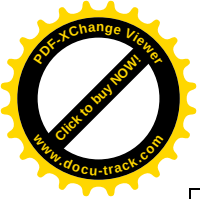

signalizacij e uz staze	označene staze	bio u potpunosti uništen. Javna ustanova je u zadnje dvije godine počela sa obnovom mobilijara, koja će zbog potrebnih ulaganja trajati nekoliko godina. Sve staze će se označiti jedinstvenom signalizacijom. Predviđeno je postavljanje stolova, klupa, hladnjaka, vidikovca i drugog potrebnog mobilijara. Na opasnim mjestima, predviđeno je postavljanje drvene ograde, kako bi se spriječile potencijalne nesreće posjetilaca. Mobilijar će se postavljati postepeno, sukladno sa obnovom i rekonstrukcijom staza. Nakon postavljanja predviđeno je njegovo redovno održavanje. Radove provode nekvalificirani radnici ili vanjski suradnici uz nadzor uprave ZP.		stolovi i klupe		Godišnje - održavanje		Budžet KS pozicija MPUGiZOKS
Uspostavlja nje edukacijski h staza	Edukacija posjetitelja	Predviđeno je uspostavljanje edukacijske staze na potezu Ravne-Merdžanov klanac-Vidikovac, koja se nadalje kružno završava na Ravnama. Na edukacijskoj stazi se prikazu sve ključne karakteristike ZP. Isti se prikazuju i na terenu na uz pomoć	II, III	Uspostavlja na 1 staza Ravne- Vidikovac- Draguljac- Merdžanov klanac- Ravne	Vanjska pomoć	2. godina - uspostava Godišnje - održavanje	8.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS EU i drugi fondovi/projekti

		edukacijskih tabli i pomoću vodiča po edukacijskoj stazi. Po edukacijskoj stazi će biti stručno vođenje organizirano od strane ZP, a bit će na raspolaganju i drugim posjetiteljima i grupama. Za vođenje po stazi će se osposobiti najmanje dva uposlenika ZP.						
Izrada projekta za botaničku baštu	Izraditi projektno-tehničku dokumentaciju na osnovu koje će se izgraditi botanička bašta	Prilikom valorizacije prostora, predloženo je, da se u prostoru osnuje botanička bašta, u kojoj bi se predstavile ključne biljke sa šireg prostora Bosne i Hercegovine. Ona bi nadogradila alpinetum, koji je djelovao na vrhu Trebevića, ali je sada napušten. Opština Istočni Stari Grad je počela sa aktivnostima za njegovu obnovu. Za formiranje botaničke bašte će se unajmiti vanjska pomoć za pripremu projekta u kojem će se detaljnije definirati obim i granice botaničke bašte, unutrašnja raspodjela, sistem formiranja i rasporeda biljaka u botaničkoj bašti i redoslijed provođenja aktivnosti za njenu uspostavu.	II	Pripremljen projekat	Vanjska pomoć	2 godina	10.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS EU i drugi fondovi/projekti

		Uz botaničku baštu bit će izgrađen/uređen mali amfiteatar koji će poslužiti kao prostor za prezentaciju. Amfiteatar je planiran na prostoru lokaliteta Ravne pored Botaničke bašte, u prirodi okružen drvećem kako bi se tokom prezentacija pojačao doživljaj prirode i ZP.						
I faza uspostave botaničke bašte	Čišćenje prostora za uspostavu botaničke bašte	Priprema terenskih radova i čišćenja terena za uspostavu botaničke bašte. Označavanja postojećih biljaka i prve sadnje novih biljki u baštu. Radovi će se provoditi sa nekvalificiranom radnom snagom pod nadzorom stručnog osoblja. Botanička bašta nije nikad završena priča, tako da će se u njoj stalno raditi i održavati i nadopunjavati sa novim vrstama. Jedna stručna osoba će biti zadužena za upravljanje botaničke bašte. Predviđeno je naplaćivanje ulaznice za posjetu botaničkoj bašti.	II	Uređen prostor	Vanjska pomoć	3-10- godina	118.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS EU i drugi fondovi/projekti
Upravljanje otpadom	Uspostaviti sistem prikupljanja i	Trenutno je upravljanje otpadom unutar ZP nedefinirano. Za otpad iz ugostiteljskih objekata su zaduženi vlasnici ugostiteljskih	I, II, III	Napravljen plan, postavljeni kontejneri,	Vanjska pomoć	1. Godina – izrada Plana sa provedbom,	214.000 KM	Budžet KJUzZPPKS

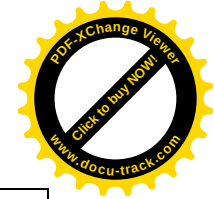
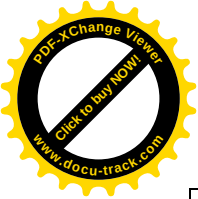

	zbrinjavanj a otpada	objekta, a drugi otpad trenutno zbrinjava KJUzZPPKS. Dok to nije preuzela KJUzZPPKS, situacija je bila kaotična, jer godinama nitko se nije brinuo o otpadu. I sada su izgledi, da se to promijeni mali, zbog toga se predlaže, da KJUzZPPKS pripremi plan upravljanja otpadom, koji će definirati mjesta sakupljanja otpada i način njihovog odvoza na deponiju otpada. Predlaže se, da mreža kontejnera i kanti za otpad bude u početku gušća, kako bi se posjetioce naviklo da otpad ne bacaju u prirodu, nakon nekog vremena će se na mjestima, koja su s aspekta skupljanja otpada troškovno problematična postepeno izmjestiti koševe sa nadom, da će se svijest posjetioca toliko podići, da neće bacati smeća. Kada sistem počne funkcionirati, KJUzZPPKS će pristupiti dogovoru, da odvoz otpada preuzme komunalno preduzeće.		kante i realiziran odvoz otpada		Godišnje - provedba		Budžet KS pozicija MPUGiZOKS Budžet KS EU i drugi fondovi/projekti
Održavanje zimske	Održavanje i čišćenje saobraćajni	Čišćenje Apelove ceste, ceste od Ravna do bob staze, te parkinga na Ravnama.	II i III	Očišćene ceste i parking	Vanjska pomoć	Godišnje	40.000	Budžet KJUzZPPKS,

službe u prostoru	ca koje se upotrebljavaju za potrebe rekreacije u prostoru.							Budžet KS pozicija MPUGiZOKS
Održavanje javnog toaleta i javne česme i monitoring otpadnih voda	Pružiti osnovnu higijensku uslugu posjetiteljima i pratiti uticaj na okoliš	Na Ravnama je u postupku postavljanje javnog toaleta i javne česme, koja će posjetiteljima služiti za zadovoljavanje osnovnih higijenskih potreba. Dugoročno je predviđeno, da na drugim lokacijama ugostiteljski objekti pokriju te potrebe posjetitelja. Izgrađenim toaletom će se morati upravljati, što znači da će se morati netko stalno brinuti o njihovoj čistoći. KJUzZPPKS će odrediti i cijenu upotrebe toaleta, koju će naplaćivati posjetiteljima. Nadzor čistoće toaleta vrše zaposlenici KJUzZPPKS.	II	Izgrađen 1 javni toalet i 1 javna česma u prostoru	Vanjska pomoć	1. godina godišnje	280.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS
Priprema idejnih projekta za adrenalinske sadržaje	Pripremiti stručnu podlogu za prostorni plan	Pored prirodnih atrakcija adrenalinski sadržaji su glavni magnet za posjetitelje u zaštićenim područjima. Na Trebeviću takvi trenutno ne postoje, ali se procjenjuje, da postoje veliki potencijali za njihov	II	Stručna podloga	Vanjska pomoć	1.godina	20.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS

		razvoj i da je bolje, da inicijativu u planiranju i razvoju adrenalinskih sadržaja preuzme KJUzZPPKS prije nego se pojave i prvi potencijalni investitori. U tom pogledu se predlaže priprema stručne podloge za razvoj adrenalinskih sadržaja na Trebeviću tako u smislu sadržaja (vrste aktivnosti), kao i u prostornom smislu. Na taj način će se moći kroz prostorni plan definirati lokacije i mjere za razvoj takvih aktivnosti.						
Uspostavljanje i održavanje sankaske staze	Osposobljen na sankaske staze	U prošlosti je na potezu Draguljac- Vidikovac u zimskom periodu funkcionirala sankaska staza. Ista je s vremenom zarasla, ali će postati opet aktualna. Predlaže se da se staza tada očisti i ponovo uspostavi, kako bi u zimskim mjesecima privukla na Trebević što više posjetitelja. Sankasku stazu očistiti sa nekvalificiranom radnom snagom pod nadzorom nadzornika KJUzZPPKS.	II	Očišćena postojeća sankaska staza Draguljac- Vidikovac i puštena u funkciju	Vanjska pomoć	1.godina	12.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Uspostava informacijski sistem za upravljanje	Uspješno upravljanje	Za potrebe efikasnog održavanja infrastrukture je potrebno razviti aplikaciju za održavanje rekreacijske infrastrukture, koje	I, II, III	Uspostavljen informacijski sistem za	Vanjska pomoć	10 godina	6.000 KM	Budžet KJUzZPPKS

infrastrukt urom	infrastrukturu rom	će služiti ne samo Trebeviću nego i ostalim zaštićenim područjima u KS. Cilj te aktivnosti je prikupiti sve podatke o infrastrukturi za posjetioce u jednu prostornu bazu, u kojoj se mogu praviti analize i planiranje potrebnih aktivnosti za naredna razdoblja. Aplikaciju će pripremiti vanjska institucija, koja će pomoći KJUzZPPKS prilikom unosa podataka u bazu i sređivanje osnovne baze podataka. Nakon toga bazu preuzima u upravljanje KJUzZPPKS.		održavanje infrastruktu re				Budžet KS pozicija MPUGiZOKS
Obilježavan je značajnih manifestaci ja	Obilježiti tradicional ne događaje na Trebeviću (sankaška manifestaci ja i vatrena linija)	Za bolju promociju Trebevića treba početi organizirati tradicionalne događaje. U početku će KJUzZPPKS morati preuzeti glavnu ulogu u organiziranju takvih događaja a nakon nekog vremena to mogu preuzeti turistički djelatnici , koji djeluju u ZP. Predlaže se da bi ta dva događaja bila sanjkanje u zimskom periodu i obilježavanje vatrene linije. Na tradicionalnim manifestacijama bi se predstavilo i zaštićeno područje sa svojim novostima i novim programima.	II, III	Kreiran kalendar manifestaci ja i organizova ne dvije manifestaci je u toku jedne kalendarsk e godine	/	godišnje	50.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet turističke zajednice KS, Finansiranje od strane ugostitelja unutar ZP

Definisanje sadržaja turističke ponude za posjetioce	Unapređen je turističke ponude za posjetitelje	Interpretacija područja je najvažnija u smislu edukacije posjetitelja i njihove motivacije, da o području saznaju što više. Vremena klasičnog predstavljanja sadržaja sa informacijskim tablama su prošla, pa treba koristiti nove metode i u smislu vrste informacija kao i u smislu tehnologije poručivanja informacija. Iz tog razloga potrebno je pripremiti stručnu podlogu za razvoj interpretacijskih sadržaja i na taj način ciljnim grupama predstaviti područje što je moguće atraktivnije i time postići još veće interesiranje za posjetu područja. Stručnu podlogu pripremi vanjska institucija sa iskustvima u interpretaciji u saradnji sa stručnim osobljem KJUzZPPKS.	I, II, III	Sadržaj turističke ponude za posjetioce definisan	Vanjska pomoć 1 godina 40 dana, dalje 30 dana godišnje	1. Godina definiranje, kasnije postepena implementacija i održavanje	6.500 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet turističke zajednice KS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS
Edukacijski programi za ciljane posjete	Edukacija ciljnih skupina	Trenutno se u prostoru ne nude edukacijski programi za organizirane posjete. Pošto se očekuje povećanje broja posjetitelja, predlaže se formiranje edukacijskih programa za organizirane ciljne grupe. U prvoj fazi pripremit će se	I, II, III	Kreirani programi edukacije za organizovane grupe posjetitelja	3 godina 80 dana, Poslije 40 – 120 dana Vanjska pomoć	3. godina priprema programa, kasnije implementacija	4.500 KM	Budžet KJUzZPPKS

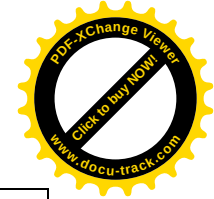
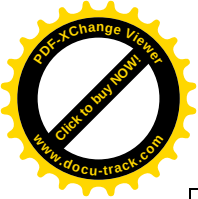
		programi za školsku djecu u trajanju od 4 sata, te program za organizirane ciljne grupe posjetitelja u trajanju od 2 sata. Programe će pripremiti stručni tim uz pomoć stručnjaka, koji će voditi osposobljavanje uposlenika ZP.						
Priprema i štampanje edukacijskih materijala	Edukacija posjetitelja	Za potrebe podizanja svijesti posjetioca je potrebno pripremiti različite vrste edukacijskih materijala za ciljane skupine posjetioca. Pošto sada takvi materijali ne postoje potrebno je, postepeno pristupiti ka njegovoj pripremi. Predlaže se priprema jednog letka namijenjenog široj javnosti i dva namijenjena za školsku djecu. Svi edukacijski materijali se prezentiraju i na internet stranici KJUzZPPKS. Predlaže se, da za pripremu edukacijskih materijala brine se jedna osoba u KJUzZPPKS, koja priprema edukacijske materijale za svih pet područja i koja je u stanju kroz edukacijske materijale povezati svih pet područja. strategijom.	I, II, III	Pripremljen i edukacijski materijali (brošure)	4. godina 60 dalje 20 dana godišnje Vanjska pomoć	4 godina, godišnje	11.000 KM	Budžet KJUzZPPKS

Sistem upravljanja posjetama	Uspješno upravljanje posjetitelja u prostoru i sprječavanje negativnog uticaja istih na biodiverzitet	Prije uspostave pristupa žičarom i definiranja režima saobraćaja, na Trebeviću će biti potrebno definirati sistem upravljanja s posjetiteljima. Naime, predviđene su dvije točke veće koncentracije posjetitelja u području, a to su gornja stanica žičare i parking na Ravnama. Tu će koncentracije posjetitelja za vrijeme vikenda biti problematične, zbog čega će biti potrebno razviti efikasan način disperzije posjetioca po području. To treba imati na umu prilikom rekonstrukcija i obnovi pješačkih staza i ograničavanja saobraćaja u prostoru. Predlaže se, da se dugoročno saobraćaj motornim vozila odvija samo na regionalni cesti, dok će se ostale ceste namijeniti samo za potrebe nemotoriziranih posjetioca, javnog saobraćaja, opskrbu objekta i potrebe upravljanja ZP.	II, III	Izrađen strateški dokument s pravilima usmjerenja posjetitelja u prostoru	Vanjska pomoć	1 godina	8.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Uvođenje alternativnog prijevoza u zonama zabrane	Uspješno upravljanje posjetitelja u prostoru i sprječavanje	Nakon ponovne uspostave žičare, predlaže se uspostava kružne linije Ravne-bob staza – Vidikovac – Merdžanov klanac – Ravne na kojoj bi vozio alternativni prijevozni sistem. Ovaj vid	II, III	Nabavljen alternativni vid transporta za	/	8. godina	284.000 KM	Budžet KS EU i drugi fondovi/projekti

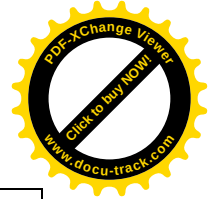
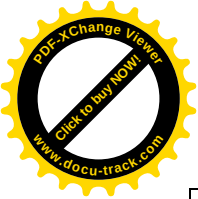

kretanja saobraćaja u ZP u svrhu turističke ponude	e negativnog uticaja istih na biodiverzitet	prijevoza će biti dodatna atrakcija, a sa druge strane će omogućiti onima manje mobilnima, da dođu do Ravna i do botaničke bašte. Vožnja ovim prijevozom se može organizirati u režiji KJUzZPPKS ili se može dati pod koncesiju. Alternativni prijevoz će se napraviti na relacijama na kojima elaborat o saobraćaju predvidi zaustavljanje kretanja motornih vozila.		saobraćaj po ZP				

Akcijski plan	Edukacija uposlenika							
Specifični ciljevi plana	Educirati uposlenike KJU o sadržajima vezano za upravljanje ZP							
Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Zona izvođenja aktivnosti	Rezultat	Potrebni ljudski resursi	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
Studijska putovanja	Razmjena iskustava uposlenika zaštićenih područja iz različitih zemalja	Predviđena je organizacija studijskih posjeta drugim zaštićenim područjima u zemljama regiona i Evropske unije, svake druge godine za dva uposlenika, u trajanju od 5 radnih dana. Destinacije studijske	I, II, III	Unaprijeđeno upravljanje zaštićenim područjem	Svake druge godine 5 dana po zaposlenom	Godišnje	50.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGIZOKS

		posjete kao i profil uposlenika koji će prisustvovati posjeti će biti određeni na osnovu različitih oblasti (upravljanje ZP, očuvanje kulturno-historijske baštine, očuvanje i zaštita biljnih vrsta, itd.),						
Obuka za mirno rješavanje konflikata	Povećavanje sigurnosti zaposlenika, efikasnija komunikacija sa posjetiteljima	Predviđeno je da uposlenici učestvuju u interaktivnoj obuci (sa simulacijama) s ciljem mirnog rješavanja konflikata, kako bi se osigurala profesionalnost, harmonija i kolegijalnost u svakodnevnom radu i povećala samopouzdanost zaposlenika u komunikaciji sa posjetiteljima.	I, II, III	Osposobljeni zaposlenici	2 dana godišnje po zaposlenicima, koji su u kontaktima s posjetiteljima	Godišnje	10.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Informatička edukacija	Unapređeno je informatičko znanje kod uposlenih	Planirano je da uposlenici, koji rade na stručnim poslovima poboljšaju informatičko znanje. U okviru edukacije, pored tečaja Offica planira se organizacija tečaja GIS – a kako bi KJUzZPPKS mogla efikasno koristiti podatke, koje će dobiti kroz inventarizacije i monitoringe.	I, II, III	Osposobljeni zaposlenici	Vanjska pomoć	Godišnje	10.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS

Osnovna obuka zaposlenih o vrijednosti ma područja	Poznavanje područja od strane zaposlenika	Predviđeno je da uposlenici zaštićenog područja prisustvuju obuci o zaštićenom području koja će uključivati detaljno poznavanje prostora ZP Trebević , uključujući biodiverzitet, geološku i kulturnu historijsku baštinu. Predviđeno je, da sami zaposlenici vrše obuku za svoje kolege.	I, II, III	Osposobljeni zaposlenici	Vanjska pomoć	Godišnje	10.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Obuka o poznavanju jezika za stručne službe i rendžere	Osposobljavanje uposlenika za komunikaciju sa strancima i rad na međunarodnim projektima	Ova aktivnost će biti provedena uz pomoć vanjskog saradnika. Svi uposlenici zaštićenog područja će biti obavezni da prisustvuju obuci koja će se održavati dva puta sedmično, tokom tri mjeseca, u blokovima od 1,5 h.	I, II, III	Osposobljeni zaposlenici	Vanjska pomoć	Prva godina	5.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Obuka o pripremi i realizaciji programa za ciljane grupe	Uspostavljanje na efikasna prezentacija ciljnim grupama	U prostoru se trenutno ne provode edukacijski programi za grupe, niti osoblje nema iskustva sa njihovom organizacijom. Iz tog razloga treba izvršiti obuku za uposlenike, kako pripremiti edukacijski program, nakon toga pripremiti i krenuti sa njegovom provedbom. Za potrebe obuke, unajmit će se	I, II, III	Osposobljeni zaposlenici	Vanjska pomoć	Godišnje	30.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS

		stručnjak s područja pripreme i implementacije edukacijskih programa za zaštićena područja.						
Obuka o pripremi i provedbi projekata	Osposobiti zaposlene za pripremu prijave i realizaciju projekata iz programa EU i fondova	Predviđena je obuka za uposlenike KJUzZPPKS s ciljem njihovog osposobljavanja u pisanju projektnih prijedloga i upoznavanja s procedurama za aplikaciju za EU i druge fondove, kao i za provođenje projekata, koji su financirani iz tih fondova.	I, II, III	Osposobljeni zaposlenici	Vanjska pomoć	2, 5. godina	8.000 KM	Budžet KJUzZPPKS EU i drugi fondovi
Razviti mrežu vanjskih saradnika za pružanje usluga	Uspostavljen i razvijena mreža vanjskih saradnika	Za potrebe efikasnog rada KJUzZPPKS, te za lakše rješavanje pojedinih zadataka iz ovog ali i drugih Planova, te u slučaju potrebe za hitnom stručnom pomoći KJUzZPPKS treba razviti mrežu vanjskih saradnika koji će im biti u mogućnosti pružiti hitnu uslugu za minimalan ili nikakav trošak. Saradnici mogu biti osobe, firme ili NVO.	I, II, III	Razvijena mreža vanjskih saradnika	1 uposlenik 35 dana godišnje	/	5.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Uspostaviti saradnju sa stručnim, naučnim i interventni	Uspostavljen sa saradnja sa vlasnicima zemljišta i	KJUzZPPKS bi u budućnosti trebala uspostaviti tijesnu saradnju sa vlasnicima zemljišta i profesionalnim organizacijama i drugim korisnicima ZP radi lakšeg	I, II, III	Uspostavljen uspješna dugotrajna saradnja			10.000 KM	Budžet KJUzZPPKS

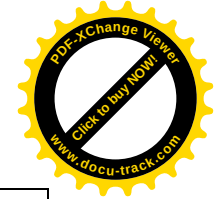
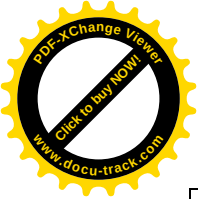
m organizacij ama, vlasnicima zemljišta, te drugim korisnicima prostora ZP „Trebević“ na svim razinama.	drugim organizacij ama na svim razinama	upravljanja područjem i rješavanja pojedinih aktivnosti propisanih ovim Planom.						
Edukacija uposlenika za monitoring vrsta i staništa	Obuka uposlenika za samostalan rad na terenu u svrhu monitoring a vrsta i staništa.	KJUzZPPKS mora osposobiti svoje uposlenike na terenu kako bi isti mogli što bolje prepoznati ciljane vrste i staništa za monitoring i pratiti njihovo stanje. Uposlenici KJUzZPPKS će biti osposobljeni prepoznati ciljanu vrstu i stanište i kako uočiti promjene na istim kako bi bili u stanju reagovati odmah i spriječiti značajnije gubitke.	I, II, III	Obučeni uposlenici KJUzZZPPK S	Vanjska pomoć		15.000 KM	Budžet KJUzZPPKS

Akcijski plan	Razvoj strategije za komunikaciju i promociju
Specifični ciljevi plana	Aktivna i uspješna promocija područja

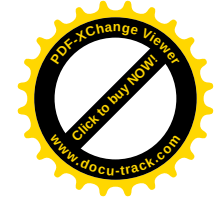
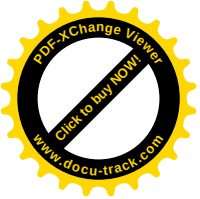
Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Zona izvođenja aktivnosti	Rezultat	Potrebni i ljudski resursi	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
Komunikacijska strategija	Podizanje svijesti javnosti o zaštićenom području (značaju i turističkoj ponudi)	KJUzZPPKS se treba uključiti u komunikacijsku i promocijsku strategiju KS, kao turističke destinacije. U strategijama promocije i komunikacije treba uključiti i zaštićena područja KS sa svim njihovim programima, koja će razviti KJUzZPPKS. KJUzZPPKS nije nosilac te strategije, ali treba postati jedan od značajnih partnera.	I, II, III	Komunikacijska strategija sa jasno definisanim ciljevima promocije zaštićenog područja	Vanjska pomoć	Prva godina	3.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS i turističke organizacije KS EU i drugi fondovi
Promocija područja u medijima	Promocija područja	Aktivnosti promocije područja u medijima će biti izvršene u skladu sa usvojenom Komunikacijskom strategijom.	I, II, III	Povećan broj posjetitelja	Vanjska pomoć	Godišnje	20.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Turističke organizacije Ponudajući na Trebeviću

Akcijski plan	Upravljanje područjem
Specifični ciljevi plana	Planiranje i nadzor u ZP

Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Zona izvođenja aktivnosti	Rezultat	Potrebni i ljudski resursi	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
Upravljanje ZP	Upravljanje ZP	Ove aktivnost podrazumijevaju redovno obavljanje posla KJUzZPPKS, koje se sadrži od rukovođenja ZP, komunikacije sa dionicima, provedbe stručnih i administrativnih poslova, kao i samog nadzora u prostoru ZP Trebević	I, II, III	Nazor nad provedbom zakona i plana upravljanja	Direktor i uprava 60 dana godišnje	Godišnje	70.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Stručna podrška			I, II, III		2 stručna saradnika 322 dana godišnje	Godišnje	320.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Administrativna podrška			I, II, III		Tehnički sekretar 110 dana godišnje	Godišnje	70.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Nadzor			I, II, III		2 nadzornika 430 dana godišnje	Godišnje	280.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Materijalni troškovi			I, II, III	Svi troškovi potrebni za redovno upravljanje	365 dana godišnje	Godišnje	300.000 KM	Budžet KJUzZPPKS

6.2 Finansiranje i vrijeme provođenja akcijskih planova

Osnovni izvor finansiranja za primarno funkcioniranje područja ZP "Trebević" su izdvajanja iz budžeta KS. Implementaciju izdvojenih sredstava realizira KJUzZPPKS. Doznačena sredstva se odnose na potrebe realizacije programa redovnog upravljanja i zaštite ZP, odnosno održavanja primarnih poslova i rukovođenja područjem, komunikacije sa dionicima i promocije, provedbe stručnih i administrativnih poslova, kao i samog nadzora, očuvanja i korištenja ZP-a.

Budžetska sredstva će se također usmjeravati na realizaciju projekata kojima se unapređuje primarna zaštitna funkcija za najvrjednije prirodne elemente i infrastrukturne sadržaje kojima se povećavaju kapaciteti za prihvata posjetilaca.

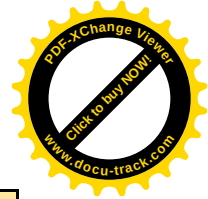
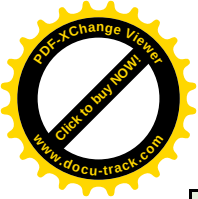
Dio sredstava za finansiranje zaštite i promociju prostora će se obezbijediti kroz vanjske izvore, odnosno iz: nacionalnih fondova (Fond za zaštitu okoliša FBiH, FMOIT, jedinica lokalne samouprave, zavoda za zapošljavanje), međunarodnih fondova, institucija, programa, organizacija i fondacija (EU, WB, programi Nacionalne ekološke mreže i ekološke mreže EU - Natura 2000, IPA II, strane fondacije i organizacije-WWF, i sl.), te sredstava turističke zajednice KS, turističkih organizacija i privatnih poduzetnika/ugostitelja/ponuđača unutar ZP (Žičara, Napredkov dom, hotel Pino, restoran Vidikovac, Objekat Greenways, ugostiteljski objekti: bivši Vranicin dom, objekti na Čolinoj Kapi).

Određeni dio sredstava može biti dugoročno obezbijeđen i kroz naknadu koja bi bila uključena u cijenu karte za žičaru. Ovaj vid vertikalnog transporta će omogućiti jednostavan i brz pristup velikom broju posjetilaca na područje ZP. S druge strane, Prostorni plan posebne namjene za područje ZP „Trebević“ bi trebao definisati parking prostore za turiste i posjetioce, kao i za posebne dozvoljene turističko-rekreativne djelatnosti. Naknade od naplate parkiranja u definisanim zonama, kao i posebni ugovori Uprave KJUzZPPKS sa nosiocima turističko-rekreativno-promotivno-hotelijske djelatnosti (vlastiti prihodi) mogu se koristiti u određenu svrhu finansiranja.

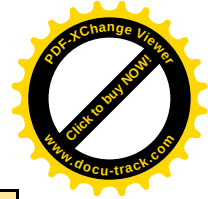
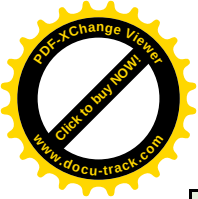
Finansijski plan za upravljanje ZP „Trebević“ dat je u narednoj tabeli.

Tabela 3. Finansijski plan za upravljanje ZP „Trebević“

Aktivnosti	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	UKUPNO
Akcijski plan: Zaštita staništa											

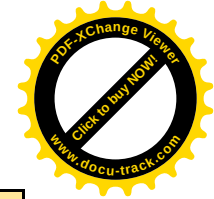
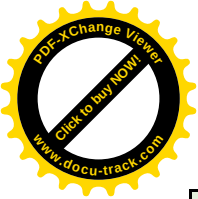

Aktivnosti	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	UKUPNO
Monitoring površinskih voda – Bistrički potok	11.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	20.000,00
Košnja planinskih livada	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	3.000,00
Detaljno kartiranje staništa i preporuke za održavanje	8.000,00										8.000,00
Vršenje sanitarne sječe unutar šumskih ekosistema	4.000,00	4.000,00	4.000,00	4.000,00	4.000,00	4.000,00	4.000,00	4.000,00	4.000,00	4.000,00	40.000,00
Monitoring potkornjaka	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	30.000,00
Aksijski plan: Zaštita vrsta											
Inventarizacija biljnih vrsta područja		13.500,00					9.000,00				22.500,00
Inventarizacija sisarskih vrsta područja			30.000,00					20.000,00			50.000,00
Inventarizacija ptičjih vrsta područja		6.000,00					6.000,00				12.000,00

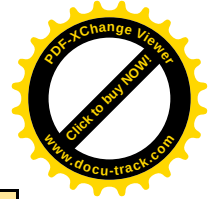
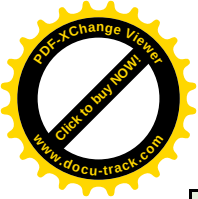
Aktivnosti	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	UKUPNO
Inventarizacija reptila i gmazova područja			6.000,00						6.000,00		12.000,00
Stručna pomoć vanjskih saradnika na poslovima monitoringa vrsta		2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	18.000,00
Uspostava protivpožarne zaštite	12.500,00	18.500,00	12.500,00	6.500,00	12.500,00	18.500,00	12.500,00	6.500,00	12.500,00	12.500,00	125.000,00
Akcijski plan: Zaštita kulturno-historijske i geološke baštine											
Planirana je konzervacija područja Draguljac, sa arheološkim nalazištem tvrđave Draguljac, te rasteretnih komora Austro-Ugarskog vodovoda Bistrica-Hrid. Također, planirana je i konzervacija Bistrik kule (opservatorij) sa ostacima Austro-Ugarske tvrđave i opservatorije. KJUzZPPKS će učiniti sve da navedena područja ogradi i zaštititi od daljnje destrukcije.		10.000	5.000								15.000,00
Obnova opservatorija i Bistrik kule		40.000,00	15.000,00				800.000,00				855.000,00
Akcijski plan: Plan upravljanja posjetiteljima											
Označavanje prilaza potencijalnim minskim područjima i daljnje deminiranje područja	190.000,00	190.000,00	0	0	0	0	0	0	0	0	380.000,00

Aktivnosti	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	UKUPNO
Uređenje i održavanje pješačkih i planinarskih staza	6.000,00	6.000,00	6.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	53.000,00
Uređenje i održavanje biciklističkih staza	4.500,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	31.500,00
Uspostavljanje info-pultova				150.000,00	182.000,00	64.500,00	64.500,00	64.500,00	64.500,00	64.500,00	654.500,00
Uspostavljanje opreme i signalizacije uz staze	15.000,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	28.500,00
Uspostavljanje edukacijskih staza		8.000,00									8.000,00
Izrada projekta za botaničku baštu		10.000,00									10.000,00
I faza uspostave botaničke bašte			50.000,00	50.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	118.000,00
Upravljanje otpadom	34.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	214.000,00
Održavanje zimske službe u prostoru	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	40.000,00

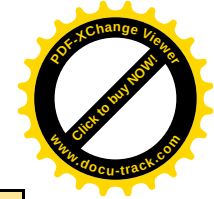
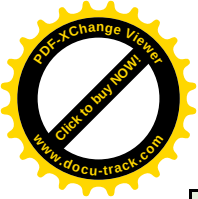

Aktivnosti	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	UKUPNO
Održavanje javnog toaleta i javne česme i monitoring otpadnih voda	118.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00	280.000,00
Priprema idejnih projekta za adrenalinske sadržaje	0	20.000,00									20.000,00
Uspostavljanje i održavanje sankaske staze	3.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	12.000,00
Uspostava informacijski sistem za upravljanje infrastrukturom	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6.000,00	6.000,00
Obilježavanje značajnih manifestacija	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	50.000,00
Definisanje sadržaja turističke ponude za posjetioce		6.500,00									6.500,00
Edukacijski programi za ciljane posjete			4.500,00								4.500,00

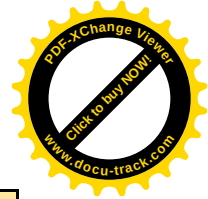
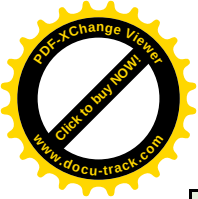

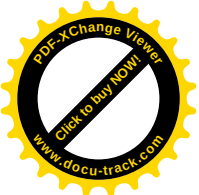
Aktivnosti	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	UKUPNO
Priprema i štampanje edukacijskih materijala			4.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	11.000,00
Sistem upravljanja posjetama	8.000,00										8.000,00
Uvođenje alternativnog prijevoza u zonama zabrane kretanja saobraćaja u ZP u svrhu turističke ponude								228.000,00	28.000,00	28.000,00	284.000,00
Akcijski plan: Edukacija uposlenika											
Studijska putovanja	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	50.000,00
Obuka za mirno rješavanje konflikata	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	10.000,00
Informatička edukacija	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	10.000,00
Osnovna obuka zaposlenih o vrijednostima područja	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	10.000,00

Aktivnosti	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	UKUPNO
Obuka o poznavanju jezika za stručne službe i rendžere	5.000,00										5.000,00
Obuka o pripremi i realizaciji programa za ciljane grupe	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	30.000,00
Obuka o pripremi i provedbi projekata		4.000,00	4.000,00								8.000,00
Razviti mrežu vanjskih saradnika za pružanje usluga	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500	5.000,00
Uspostaviti saradnju sa stručnim, naučnim i interventnim organizacijama, te drugim korisnicima prostora ZP „Trebević“ na svim razinama.	3000	3000	500	500	500	500	500	500	500	500	10.000,00

Aktivnosti	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	UKUPNO
Edukacija uposlenika za monitoring vrsta i staništa	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	15.000,00
Aksijski plan: Razvoj strategije za komunikaciju i promociju											
Komunikacijska strategija	3.000,00										3.000,00
Promocija područja u medijima	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	20.000,00
Aksijski plan: Upravljanje područjem											
Upravljanje ZP	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	70.000,00
Stručna podrška	32.000,00	32.000,00	32.000,00	32.000,00	32.000,00	32.000,00	32.000,00	32.000,00	32.000,00	32.000,00	320.000,00
Administrativna podrška	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	70.000,00
Nadzor	28.000,00	28.000,00	28.000,00	28.000,00	28.000,00	28.000,00	28.000,00	28.000,00	28.000,00	28.000,00	280.000,00
Materijalni troškovi	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	300.000,00
GODIŠNJE	556.300	507.300	314.300	394.800	385.800	274.300	1.083.300	510.300	302.300	302.300	4.631.000,00

7 PRAĆENJE PROVEDBE PLANA

Praćenje provedbe Plana upravljanja je zadatak KJUzZPPKS. Na osnovu dinamičkog rasporeda datog u poglavlju 6.2 ovog Plana pratit će se provedba svih aktivnosti. Svake godine KJUzZPPKS bi trebala pripremiti izvještaj o uspješnosti provedbe plana i njegovih aktivnosti, te o količini izdvojenih sredstava za realizaciju tih aktivnosti.

8 PRILOZI

Prilog br. 1 – Topografska karta područja (1:10.000)

Prilog br. 2 – Zone područja (1:10.000)

Prilog br. 3 – Karta ekosistemi sa NATURA 2000 staništima (1:10.000)

Prilog br. 4 – Saobraćaj (1:10.000)

Prilog br. 5 – Edukacija i rekreacija (1:10.000)

Prilog br. 6 – Karta objekata infrastrukture(1:10000)

KONTROLNI LIST

Klijent:	Kantonalni zavod za zaštitu kulturno – historijskog i prirodnog naslijeđa Sarajevo
Projekat:	Izrada Plana upravljanja Zaštićenim pejzažem „Trebević“
Status:	Finalni dokument
Šifra	D-1213
Broj ugovora:	UP-02-751/16

	Voditelj projekta:	Interna kontrola:	Direktor:
Ime i Prezime	Admir Aladžuz Magistar ekologije	Mr Dragana Selmanagić, dipl. inž. građ.	Prof. dr Tarik Kupusović, dipl. inž. građ.
Datum	Potpis	Potpis	Potpis
30.01.2016.			

OPĆI PODACI

Konsultant:	Institut za hidrotehniku d.d. Sarajevo Stjepana Tomića 1 71000 Sarajevo Tel: + 387 33 212 466/7 Fax: + 387 33 207 949 E-mail: heis@heis.ba Web: www.heis.com.ba	ZaVita d.o.o. Tominškova 40 SI - 1000 Ljubljana Slovenija Tel: +386 (0) 41 711 794 Fax: / E-mail: info@zavita.si Web: www.zavita.si
Stručnjaci	Mr Dragana Selmanagić, dipl. inž. građ. Admir Aladžuz, Magistar ekologije Vildana Goković, dipl. biolog Dr Vukašin Balta, dipl.inž.geol. Dr Simone Milanolo, dipl. inž. teh. Erna Zildžović, dipl. oec. Semra Fejzibegović, dipl. inž. maš.	Matjaž Harmel, Univ. dipl. inž. šum. Klemen Stmršnik, Univ. dipl. inž. geografije Aleksandra Krajnc Univ. dipl. inž. geografije

SADRŽAJ

1.	UVOD	6
1.1	Svrha i funkcija Zaštićenog pejzaža "Trebević"	6
1.2	Vizija, ciljevi i politika upravljanja Zaštićenim pejzažem "Trebević"	7
1.3	Organizacija upravljanja ZP „Trebević“	8
2	TREKUTNO STANJE I VRIJEDNOSTI ZAŠTIĆENOG PEJZAŽA "TREBEVIĆ"	10
2.1	Koncept zaštite prostora	10
2.2	Ekosistemske usluge unutar ZP „Trebević“	10
2.3	Prirodne vrijednosti	11
2.3.1	Geologija	11
2.3.2	Klima	13
2.3.3	Pejzaž	15
2.3.4	Zemljišni pokrov	15
2.3.5	Staništa	17
2.3.6	Flora	19
2.3.7	Fauna	20
2.4	Hidrografske i hidrogeološke karakteristike	23
2.5	Stanovništvo i kulturna baština	24
2.6	Trenutni razvoj dopuštenih djelatnosti unutar područja	25
3	Postojeća infrastruktura područja i prihvatni kapaciteti	26
3.1.1	Turistički kapaciteti	26
3.1.2	Vodovod i kanalizacija	26
3.1.3	Stanje i pritisci na vodne resurse	27
3.2	Sigurnost posjetitelja unutar područja	28
3.3	Smjernice za izgled objekata unutar područja	29
3.4	Upravljanje pojedinim vrijednostima područja	29
3.5	Trenutno praćenje stanja područja i njegovih vrijednosti	29
3.6	Povezivanje područja sa susjednim područjima	29
4	GLAVNI CILJ; TEME I POSEBNI CILJEVI UPRAVLJANJA	30
4.1	Ciljevi zaštite	30
4.2	Ciljevi razvoja	30
4.3	Edukacija, interpretacija i promocija	30
4.4	Ciljne skupine	30
5	KONCEPT ZONIRANJA I POSTOJEĆE MJERE ZAŠTITE PO ZONAMA	31
5.1	Generalne mjere za sve zone i za sve ciljne grupe	32

5.2	Zona 1 – nukleus.....	34
5.3	Zona 2 – zona aktivnog upravljanja staništima	35
5.4	Zona 3 – tranzicijska zona.....	36
6	PROVEDBA PLANA UPRAVLJANJA	36
6.1	Akcijski planovi	36
6.1.1	Pregled akcijskih planova	36
6.2	Finansiranje i vrijeme provođenja akcijskih planova.....	69
7	PRAĆENJE PROVEDBE PLANA	77
8	PRILOZI.....	77

POPIS SLIKA

Slika 1.	Geološka karta šireg okruženja lokaliteta Trebević	12
Slika 2	Krinoidea (A), Ammonoitna(B) i Brahiopodna (C), fauna- Srednji Trijas (T21) šire okoline Sarajeva	12
Slika 3	Karta klime posmatranog područja Trebevića	13
Slika 4	Karta izotermi posmatranog područja Trebevića	14
Slika 5	Karta izohijeta posmatranog područja Trebevića (l/m ²).....	14
Slika 6	Pedološka karta područja Trebevića	16
Slika 7	Karte rasprostranjenja realne šumske vegetacije područja Trebevića	17
Slika 8	Karta vegetacije Trebevića	18
Slika 9	Sastojine vrste <i>Picea omorika</i> (Pančić) Purk. – Pančićeva omorika na prostoru Tabačke ravni	19
Slika 10	<i>Pinus peuce</i> Griseb.- molika na prostoru Tabačke ravni	20
Slika 11	<i>Salamandra salamandra</i> (Linnaeus, 1758) – pjegavi daždevnjak.....	21
Slika 12	Različite forme vrste <i>Vipera ammodytes</i> Linnaeus, 1758 – poskok na području Trebevića	22
Slika 13	Dinarska voluharica (<i>Dinaromys bogdanovi</i> (Martino, 1922)) na Trebeviću	23
Slika 14	Ostaci opservatorije Bistrik kula.....	24
Slika 15	Ostaci na lokalitetu Draguljac	24
Slika 16.	Karta namjene objekata unutar ZP „Trebević“	25
Slika 17	Hotel Pino.....	26
Slika 18	Napretkov dom	26
Slika 19	Zone zaštite unutar ZP „Trebević“	32

POPIS TABELA

Tabela 1 Prepoznati ciljevi i akcijski planovi.....	37
Tabela 2 Definirane Aktivnosti u svrhu dostizanja ciljeva Plana upravljanja	38
Tabela 3. Finansijski plan za upravljanje ZP „Trebević“	69

LISTA SKRAĆENICA

BiH – Bosna i Hercegovina

FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine

FZOFBiH – Fond za zaštitu okoliša Federacije Bosne i Hercegovine

HKD – Hrvatsko kulturno društvoJKP – Javno komunalno preduzeće

KJUzZPPKS – Kantonalna javna ustanova za zaštićena prirodna područja Kantona Sarajevo

KJKP ViK – Kantonalno javno komunalno preduzeće „Vodovod i kanalizacija“ Sarajevo

KS – Kanton Sarajevo

Ministarstvo PUGiZOKS – Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS

ViK – vodovod i kanalizacija

ZP – Zaštićeni pejzaž

1. UVOD

1.1 Svrha i funkcija Zaštićenog pejzaža "Trebević"

Prostor Zaštićenog pejzaža (ZP) „Trebević“ nalazi se u jugoistočnom dijelu Grada Sarajeva u prostoru Općine Stari Grad Sarajevo. Kompletan prostor predviđen za valorizaciju zauzima 400,2 hektara. Prostor se nalazi uz graničnu liniju sa entitetom Republika Srpska i administrativno pripada Kantonu Sarajevo (KS). Unutar prostora trenutno ne postoje stalna naseljena mjesta niti industrijska djelatnost. Od privrednih djelatnosti zastupljeni su smještajni kapaciteti (hoteli, moteli, planinarski domovi). Područjem prolazi regionalna cesta Sarajevo-Jahorina, te više asfaltiranih cesta lokalnog značaja. Prostor ZP "Trebević" predstavlja atraktivnu lokaciju za izletnike, turiste, planinare, sportiste, naučnike, fotografe i mnoge druge građane- ljubitelje prirode.

Plan upravljanja ZP „Trebević“ je dokument urađen prema odredbama propisanim u: Zakonu o zaštiti prirode FBiH („Službene novine FBiH“ br. 66/13), Pravilniku o sadržaju i načinu izrade Plana upravljanja zaštićenim područjima („Službene novine FBiH“, br. 65/06), Zakona o proglašenju ZP "Trebević" („Službene novine KS“, br. 15/14), Privremenih upravljačkih smjernica za ZP „Trebević“, te drugih relevantnih zakonskih dokumenata na prostoru BiH, FBiH i KS. Pored domaće legislative Plan upravljanja je rađen i prema pravilima Međunarodne unije za konzervaciju prirode (International Union for Nature Conservation - IUCN).

ZP „Trebević“ prema IUCN ali i Zakonu o zaštiti prirode FBiH („Službene novine FBiH“ br. 66/13) pripada kategoriji V zaštićenih područja – Zaštićeni kopneni/morski pejzaž. Također, prema IUCN-u, ZP „Trebević“ može spadati i u posebnu subkategoriju zaštićenih područja i to u tzv. urbana zaštićena područja (Urban Protected Areas) koje su prema IUCN definiciji: „zaštićena područja koja se nalaze u ili na rubu većih naseljenih centara, koja potpadaju po IUCN definiciji zaštićenog područja i koja mogu biti u bilo kojem od šest kategorija zaštićenih područja“.

Prije proglašenja ZP „Trebević“, urađen je elaborat valorizacije prostora¹, u kojem su, pregledom dostupnih literaturnih podataka, te terenskim istraživanjima utvrđene slijedeće vrijednosti:

Geo-morfološka raznolikost

- Bistrik kula,
- Draguljac,
- Paleontološki nalaz brahiopodne faune na lokalitetu Draguljac,
- Merdžanov klanac,
- Čolina kapa,
- Tabačka ravan.

Hidrološka raznolikost

- Vodotok Mali studenac,
- Vodotok Bistrički potok,
- Vodotoci sa Dobre vode,
- Izvori na Kosmatici i prema naselju Jarčedoli.

Kulturno-historijske vrijednosti

- Bistrik kula,
- Fort Draguljac,

---

¹ HEIS (2012): Elaborat - Valorizacija prirodnih vrijednosti područja Trebević. Zavod za kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe Sarajevo.

- Vatrena linija opsade grada,
- Rasteretne komore austrougarskog vodovoda Bistrica-Hrid.

Visok stupanj florističke i faunističke raznolikosti

- 99 biljnih vrsta,
- 14 vrsta gljiva,
- 23 vrste ptica,
- 12 vrsta sisara,
- 1 vrsta vodozemaca,
- 4 vrste gmizavaca.

Druge vrijednosti

- Mogućnosti za istraživanje, terensku nastavu i druge vrste edukacije,
- Planinarske i biciklističke staze za rekreaciju i mogućnost obavljanja drugih oblika rekreacije,
- Sociološke vrijednosti izražene kroz tradiciju izletovanja i sanjkanja.

Ovaj Plan upravljanja predstavlja "fleksibilan" dokument koji treba omogućiti prilagođavanje upravljačkih aktivnosti mogućim neplaniranim promjenama u budućnosti.

Kreiranje ovog dokumenta prošlo je kroz četiri razvojne faze, od kojih je svaka završavala organizovanjem radionice za ključne zainteresirane strane. Istraživanja za potrebe izrade Plana upravljanja su vršena pregledom dostupne literature, te radom na terenu.

Tokom izrade Plana upravljanja ostvarena je bliska saradnja sa svim zainteresiranim stranama kroz sastanke i organizovanje stručnih radionica na kojima su obrađivana poglavlja izrade Plana upravljanja. Učešće u radionicama uzeli su predstavnici stručne i šire javnosti (KS, Grad Sarajevo, općina Stari Grad Sarajevo, predstavnici nevladinih organizacija, privatni sektor kao i pojedinačni građani). Nakon prezentacije radne verzije plana upravljanja, sve zainteresirane strane su mogle dati svoje komentare, sugestije, te aktivno učestvovati u kreiranju istog i ključnih zaključaka. Finalna verzija Plana upravljanja je urađena nakon detaljnih analiza i prihvatanja argumentiranih prijedloga i komentara koje su dali učesnici na radionicama.

1.2 Vizija, ciljevi i politika upravljanja Zaštićenim pejzažem "Trebević"

ZP „Trebević“, iako relativno malo zaštićeno područje na samoj granici grada, odlikuje prisustvo niza ugroženih, endemičnih i reliktnih vrsta. Iz tog razloga prostor ZP „Trebević“ je potrebno čuvati za buduće generacije.

Cilj Plana upravljanja je da ZP „Trebević“ treba postati izletnički i rekreacijski raj koji će biti prepoznatljiv ne samo u BiH već i u regiji.

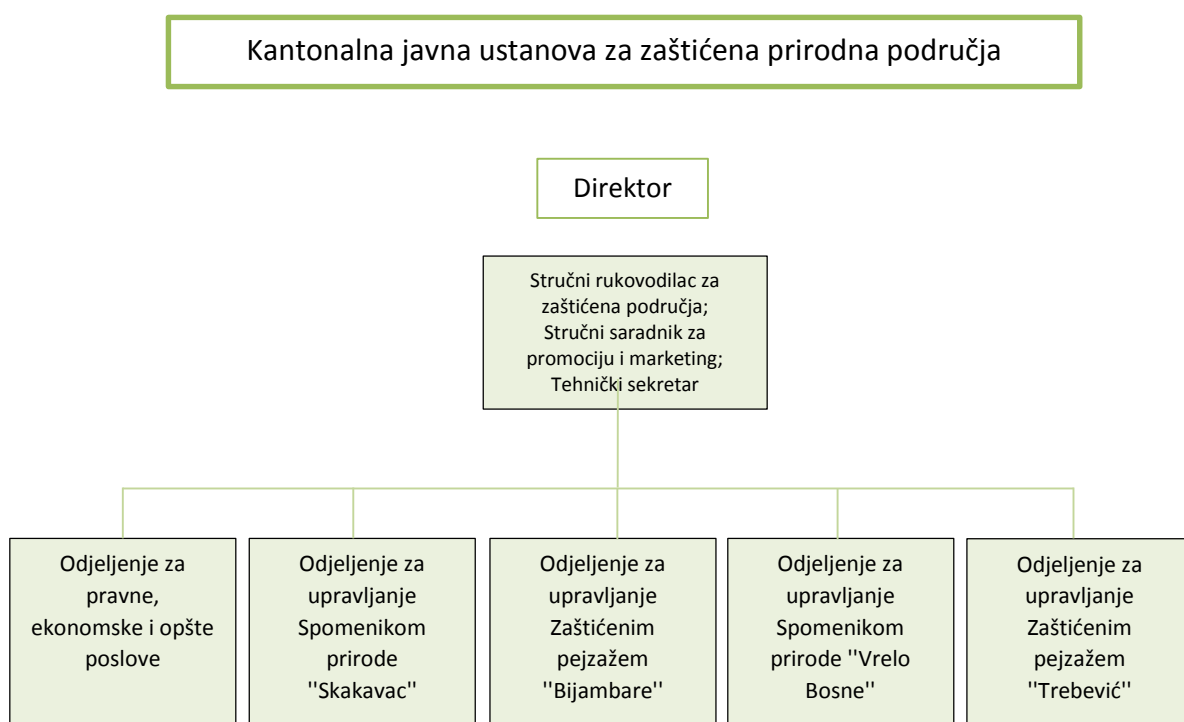
Vizija Plana upravljanja je da ZP „Trebević“ treba postati primjer cjelovitog održivog upravljanja, koji će balansirati očuvanje prirode i doživljaj posjetitelja.

Politika upravljanja se treba bazirati na usluzi očuvanja ekosistema i vrsta uz uslugu koja se može pružiti širokom spektru zainteresiranih strana. U cilju očuvanja ekosistema i vrsta razvija se i obnavlja isključivo postojeća infrastruktura u prostoru. Treba dugoročno ograničiti osobni saobraćaj i proširivanje smještajnih kapaciteta u prostoru. Osobni saobraćaj treba nadomjestiti sa javnim saobraćajem (žičara, gradski prijevoz), a smještajnih kapaciteta ima dovoljno u gradu, okolnim područjima, te u samom prostoru. Preko bolje promocije prostora u smještajnim kapacitetima gosti se mogu dovesti u područje ZP „Trebević“.

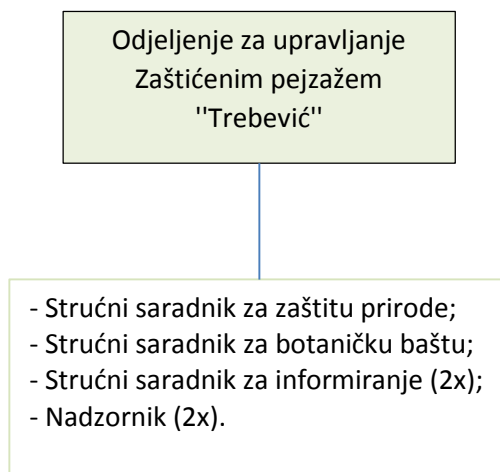
Detaljni uvjeti za obnovu i razvoj infrastrukture se definiraju Prostornim planom posebnog obilježja Trebević.

1.3 Organizacija upravljanja ZP „Trebević“

ZP „Trebević“ upravlja Kantonalna javna ustanova za zaštićena prirodna područja Kantona Sarajevo, koja upravlja svim zaštićenim područjima u Kantonu Sarajevo. U smislu organizacije, upravljanje ZP „Trebević“ se obavlja u okviru Odjeljenja za upravljanje Zaštićenim pejzažem „Trebević“ uz podršku Odjeljenja za pravne, ekonomske i opšte poslove i Uprave KJUzZPPKS. Organizacijska struktura KJUzZPPKS je prikazana u organigramu dolje.

Predložena struktura zaposlenika u Odjeljenju za upravljanje Zaštićenim pejzažem „Trebević“ je prikazana u narednoj shemi.

Stručne poslove u ZP Trebević vodi stručni saradnik za zaštitu prirode. Dugoročno on bi trebao biti u području zaposlen za puno radno vrijeme, ali također treba dijeliti to radno vrijeme sa drugim ekspertima. To znači, da on većinu radnog vremena treba da provodi unutar ZP „Trebević“, a dio radnog vremena kao stručni saradnik – specijalist u drugim zaštićenim područjima u Kantonu Sarajevo. Isto tako u ZP „Trebević“ treba da dolaze i drugi stručni saradnici – specijalisti za pojedine teme. Na taj način svi stručni saradnici upoznaju sva zaštićena područja u Kantonu Sarajevo, izmjenjuju iskustva i dobivaju ideje za bolje očuvanje prirode.

U planu je, da se unutar ZP „Trebević“ uspostavi botanička bašta. Tu baštu treba uspostavljati sistematično i o tome će se brinuti stručni saradnik specijalist za botaniku, koji će pola radnoga vremena raditi unutar ZP „Trebević“ kao specijalista za botaniku i staništa i uz to uspostavljati botaničku baštu. Drugi dio posla će obavljati kao stručni suradnik specijalist za botaniku u drugim Zaštićenim područjima u Kantonu Sarajevo.

Očekuje se, da će ZP „Trebević“ postati najposjećenije Zaštićeno područje u Kantonu Sarajevo. Iz tog razloga predviđeno je uspostavljanje info pultova unutar područja. Tu će raditi stručni saradnici za informiranje, koji će uz to biti zaduženi i za promociju područja, pripremu i provedbu edukacijskih programa za posjetitelje i vođenje najavljenih grupa. Planira se zaposliti dva stručna saradnika, u fazi, kada će se početi s izgradnjom info pultova.

Nadzor nad stanjem na terenu vrše nadzornici. U prvoj fazi predviđa se, da na nadzoru rade dva nadzornika puno radno vrijeme. S povećavanjem posjete, možda će biti potrebno povećati nadzor u prostoru, ali praksa će pokazati, da li će biti bolje zaposliti dodatne nadzornike ili možda bolje stručne saradnike za komuniciranje s javnošću i edukaciju.

2 TRENUTNO STANJE I VRIJEDNOSTI ZAŠTIĆENOG PEJZAŽA "TREBEVIĆ"

2.1 Koncept zaštite prostora

Područje Trebevića unutar teritorije KS je na osnovu urađenog Elaborata valorizacije prostora (2012. godine) i Zakona o proglašenju ZP "Trebević" („Službene novine KS“, br. 15/14), proglašen Zaštićenim pejzažem i stavljen pod kategoriju V zaštite na osnovu Zakona o zaštiti prirode FBiH („Službene novine FBiH“ br. 66/13).

Trenutno predmetno područje nema urađen prostorni plan područja specijalne namjene, niti usvojen Plan upravljanja. Na snazi su privremene upravljačke smjernice donesene od strane upravljača područjem tj. Kantonalne javne ustanove za zaštićena prirodna područja KS (KJUZZPPKS) koje su bazirane na osnovu smjernica datih u Elaboratu o valorizaciji prostora.

Područje ZP „Trebević“ ispunjava sve uslove za kategoriju V zaštite, te posjeduje bogat biodiverzitet ali i potencijal za razvoj rekreativnog, izletničkog i drugih vidova turizma.

Kategorija V zaštite je sukladna sa IUCN kategorijama zaštićenih područja. Prema IUCN definiciji, kategorija V predstavlja Zaštićeno područje gdje je interakcija ljudi i prirode tokom vremena je proizvela površinu različite namjene sa značajnim ekološkim, biološkim, kulturnim i pejzažnim vrijednostima gdje je zaštita i održavanje ove interakcije od vitalnog značaja za buduće očuvanje prostora.

2.2 Ekosistemske usluge unutar ZP „Trebević“

Područje ZP „Trebević“ predstavlja veliki potencijal u pogledu raznih ekosistemskih usluga. Područje već od davnina služi kao svojevrsan „izvor čistog zraka“ prvenstveno za građane Grada Sarajeva. Trebević također, ublažava i klimatske ekstreme kako zimi, tako i ljeti. Ljeti, temperature na Trebeviću su znatno niže nego one u gradu Sarajevu dok zimi tokom inverzija znaju biti ugodnije nego u gradu. Također, lagana šetnja kroz različite tipove šumskih staništa predstavlja svojevrsnu rekreaciju ali i opuštanje za šetače što je dobro i za psihofizičko zdravlje stanovništva.

Područje, također, posjeduje i veće bogatstvo u ljekovitom bilju, šumskim plodovima i gljivama koje mogu biti atraktivne sakupljačima ovih skupina. Prisutnost različitih tipova staništa na malom prostoru, te raznovrsnosti, prvenstveno biljnog svijeta predstavljaju značajan izvor materijala za istraživanje kako za domaće, tako i za strane istraživače.

Trebević je također poznat po svojim sastojinama Crnog bora (*Pinus nigra*) koja su nadaleko poznata kao ljekovita sa aspekta pozitivnog djelovanja protiv bronhitisa – bolesti koja se često povezuje sa stanovnicima grada Sarajeva, posebno najmlađim. Trenutno, sastojine crnog bora lagano nestaju sukcesijom i u budućnosti bi ih trebalo očuvati.

Trebević ima veoma velik potencijal u razvoju ekoturizma no potencijali nisu u dovoljnoj mjeri iskorišteni a ovaj Plan će pokrenuti neke od aktivnosti koje će omogućiti razvoj istih.

Trenutno, ekosistemske usluge su slabo istražene, no KJUzZPPKS je već pokrenula projekat za valorizaciju ekosistemskih usluga pa će u budućnosti te usluge biti istražene i valorizirane.

2.3 Prirodne vrijednosti

2.3.1 Geologija

Planina Trebević je gotovo u potpunosti izgrađena od sedimentnih tvorevina Trijasa (T), gdje su zastupljeni gotovo svi stratigrafski članovi ove periode (donji, srednji i gornji Trijas). Premda su Kvartarne tvorevine (Q), ukupno zastupljene na marginalnoj razini, smatra se vrijednim naglasiti njihova važnost u građenju predmetnog prostora istraživanja, kako u stratigrafskom, tako i morfološkom pogledu. Ova činjenica posebno se potencira, obzirom na specifičnost česte pojave savremenih geomorfoloških procesa, koji se odvijaju unutar stratigrafski starijih sredina (Trijas, Miocen), gdje ubrajamo procese kliženja, erozije, denudacije, akumulacije, kao i urvinske procese. Generalno, Kvartarni sedimenti neposredno okružuju površinske vodotoke (al), ili su zastupljeni u prostoru strmih padina (s). Prostor ZP „Trebević“ odlikuje prisustvo slijedećih geoloških razdoblja:

1. Trijas (T)

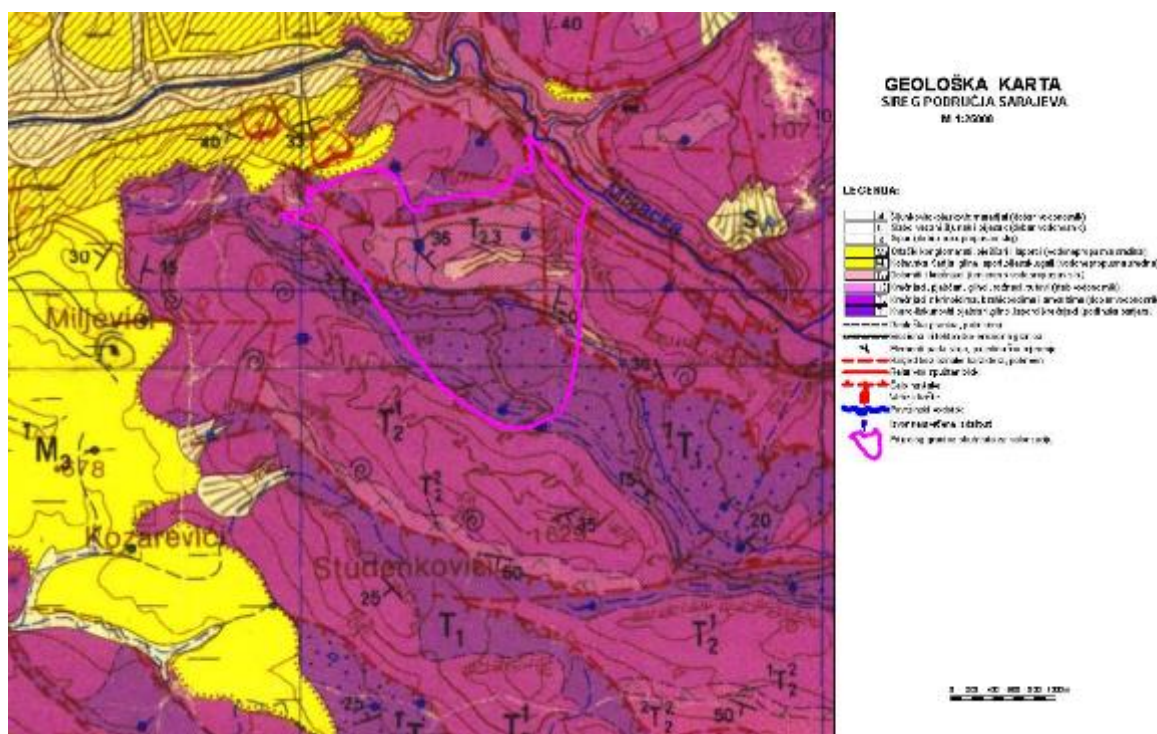
Trijas Trebevića podijeljen je na:

Donji Trijas (T1) - lokaliteti Bruške šume i Tabačka ravan.

Srednji Trijas (T2) - Merdžanov klanac, Bistrik kula, Čolina kapa, Mala kapa, Bijele stijene). U pogledu paleontologije, ovi sedimenti naglašavaju postojanje fosilnog nalazišta brahiopodne faune, kojim je austrijski geolog Ernst Kittl (1904), dao naziv „*Brahiopodni krečnjaci Trebevića*“. U tom smislu također se naglašava i prisutnost amonitne faune na lokalitetu Draguljac.

2. Miocen (M)

3. Kvartar (Q)

Slika 1. Geološka karta šireg okruženja lokaliteta Trebević

A) *Dadocrinus gracilis*

B) *Ceratites trinodosus*

C) *Rhynchonella decurtata*

Slika 2 Krinoidna (A), Amonitna(B) i Brahiopodna (C), fauna- Srednji Trijas (T21) šire okoline Sarajeva

Prostor ZP „Trebević“ odlikuje prisustvo većeg broja manjih vodotoka. Na južnim dijelovima područja javljaju se brojna izvorišta koja čine mrežu potoka koji na prostoru Ravni čine Bistrički potok.

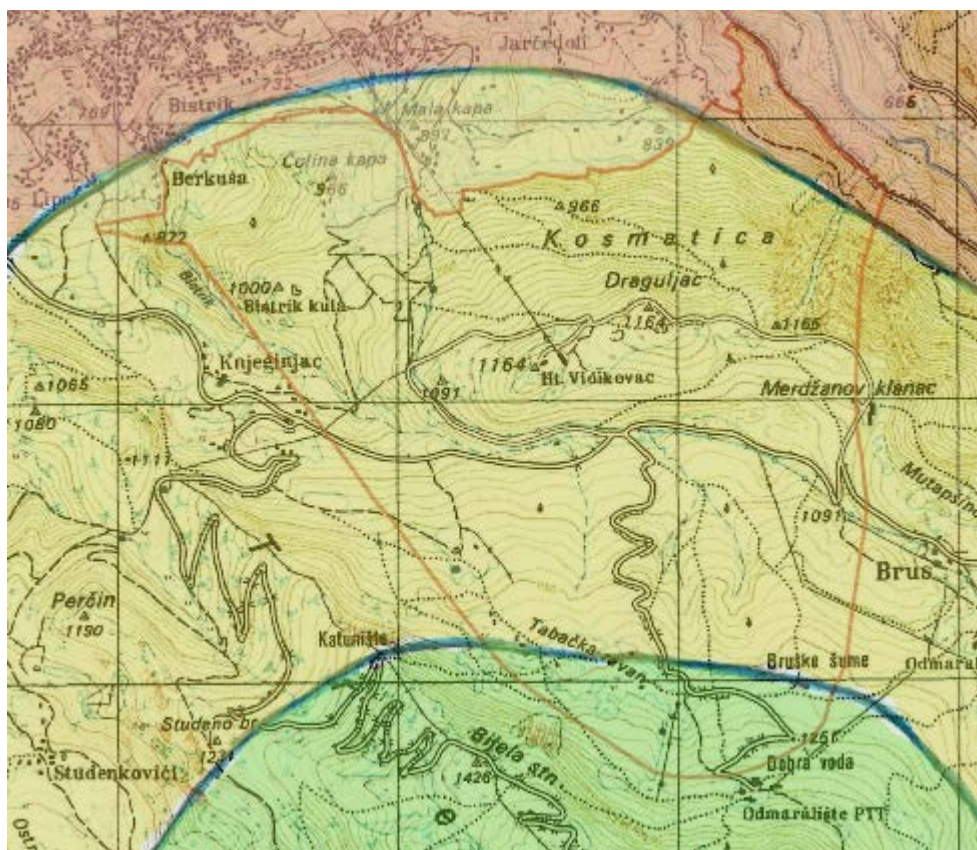
Glavna izvorišta na području su Dobra voda i Mali studenac. Mreža potoka sa izvorišta Dobra voda se slijeva niz sjeverne padine Trebevića prolazeći kroz gustu šumu i ispreplićući se sa planinarskim putevima i šetnicama stvarajući ugođaj zadovoljstva. Potok Mali studenac izvire na Tabачkoj ravni i slijeva se niz padine Trebevića prema Bistričkom potoku.

Na potezu od lokaliteta Ravne, idući asfaltiranim putem prema Dobroj vodi, može se naći veliki broj manjih vodotoka koji, ili izvire na tom potezu ili se slijevaju sa prostora Dobre vode. Mreža površinskih vodotoka je gusta i neravnomjerna sa čestim neuređenim koritima, te je manji broj potoka, uslijed

ratnih dejstava i rada mašinerije, skrenuta sa svog originalnog toka i sada teče preko ili uz rub asfaltne komunikacije od Ravne prema Dobroj vodi.

2.3.2 Klima

Područje ZP „Trebević se većim dijelom nalazi u pojasu umjereno kontinentalne klime pretplaninskog tipa, a samo u gornjim oblastima planinsku klimu.

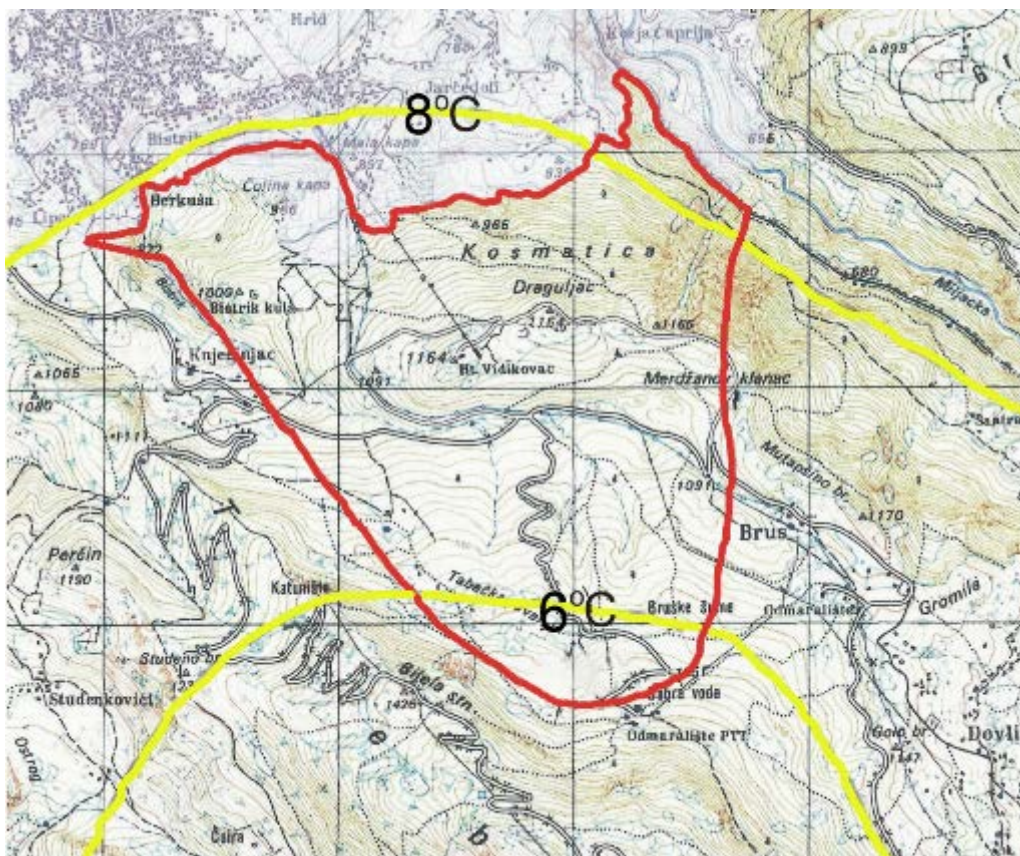
Legenda

- Umjereno kontinentalna
- Umjereno kontinentalna pretplaninskog tipa
- Planinska

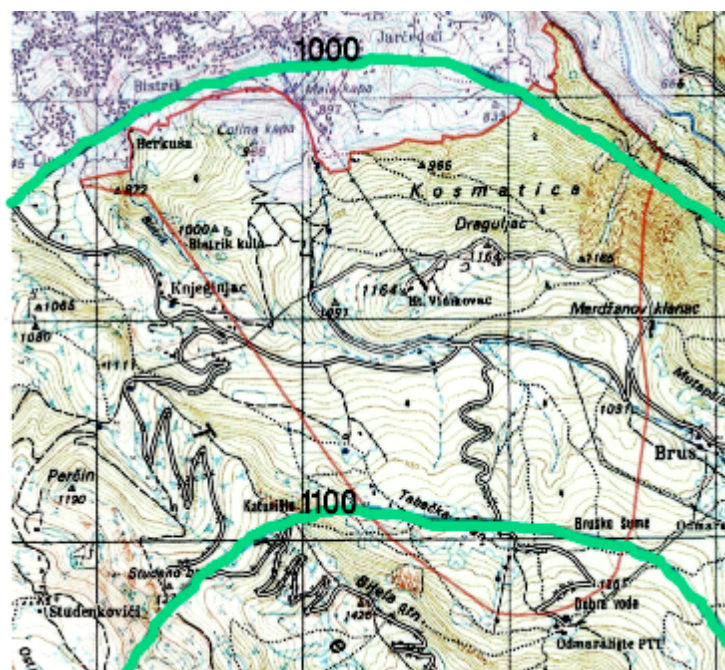
Slika 3 Karta klime posmatranog područja Trebevića

Srednja godišnja temperatura kreće od oko 8 °C na 800 m (Mala Čolina kapa) nadmorske visine do 6 °C na 1.300 metara nadmorske visine, dok je na području Vidikovca i Prvog šumara oko 7 °C.

Slika 4 Karta izoterma posmatranog područja Trebevića

Slika 5 Karta izohijeta posmatranog područja Trebevića (l/m²)

Maksimalne ljetne temperature su umanjene u odnosu na navedeno u većem dijelu područja zahvaljujući šumskom pokrivaču, tako da ljeti imamo veoma ugodne temperature, što je veoma

značajno sa stanovišta sporta i rekreacije, te pogodno za boravak astmatičara i bolesnika sa kardiovaskularnim smetnjama.

Najhladniji mjesec u godini je januar sa srednjom temperaturom oko -2,5 °C, a najtopliji juli sa srednjom temperaturom oko 16 °C. Sva tri zimska mjeseca imaju srednju temperaturu ispod nule, što je značajno sa stanovišta zimskih sportova i rekreacije. Mraz je moguć u svako doba godine, osim u sedmom mjesecu.

Godišnja suma padavina unutar prostora ZP „Trebević“ iznosi 1.000 l/m², dok, idući prema višim oblastima, taj iznos prelazi 1.100 l/m². Broj dana sa padavinama većim od 1 l/m² iznosi oko trećine ukupnog broja u mjesecu, ali on je nešto manji ljeti i u jesen, a najveći je u maju.

Srednja relativna vlažnost zraka se kreće oko 82% i najmanja je u julu mjesecu (oko 78%), a najveća u zimskim mjesecima (oko 86%). Broj dana sa maglom je relativno mali za ovu nadmorsku visinu.

Srednji broj dana sa snijegom većim od 10 cm, godišnje iznosi oko 80 dana. Snijega nikako nema od juna do septembra, a u maju i oktobru je rijetka pojava (svakih četiri do pet godina). Procijenjena maksimalna visina snježnog pokrivača je preko jednog metra.

Srednja godišnja brzina vjetra iznosi oko 3 m/s. Jaki vjetrovi pušu najčešće zimi i u proljeće, dok su u ostalo doba godine mogući, ali rjeđi. Brzina vjetra je puno manja na dijelovima terena prekrivenom šumskim pokrivačem.

2.3.3 Pejzaž

Prostor ZP „Trebević“ odlikuje prisustvo različitih oblika pejzaža. Sveopće prisutni pejzaži su šumski pejzaži sa dominacijom crnogorične šume, dok su u manjoj mjeri zastupljeni pejzaži sa dominacijom stijena, te pejzaži sa dominacijom planinskih livada. Najatraktivniji pejzaži su stijenski pejzaži od kojih su unutar granica ZP „Trebević“ Zaštićeno područje gdje je interakcija ljudi i prirode tokom vremena je proizveo površinu od različitih karaktera sa značajnim ekološkim, biološkim, kulturnim i scenske vrijednosti: i gdje je od vitalnog značaja za zaštitu i održavanje na području i njegovih povezanih prirode očuvanje integriteta ove interakcije očuvanje i druge vrijednosti. Od mnogo značajnih vrijednosti izdvojene su slijedeće: Bijele stijene, te Merdžanov klanac (Pitine stijene). Urbanizirani pejzaži sa pratećim objektima su uglavnom smješteni uz putne komunikacije i uglavnom su u ruševnom stanju (Vidikovac, Tabačka ravan)). Postojeći aktivni objekti sa pratećim sadržajima su prilagođeni arhitekturi u prirodi i trenutačno ih čine 4 objekta: Planinarski dom PD Trebević Sarajevo, Planinarski dom „kod Franje“ na Tabačkoj ravni, dom HKD „Napredak“ Sarajevo južno od Tabačke ravni, objekat uz okuku regionalne ceste Sarajevo-Jahorina, te objekat hotela „Pino“ koji je ujedno smještajno i površinski najveći objekat unutar granica ZP „Trebević“.

2.3.4 Zemljišni pokrov

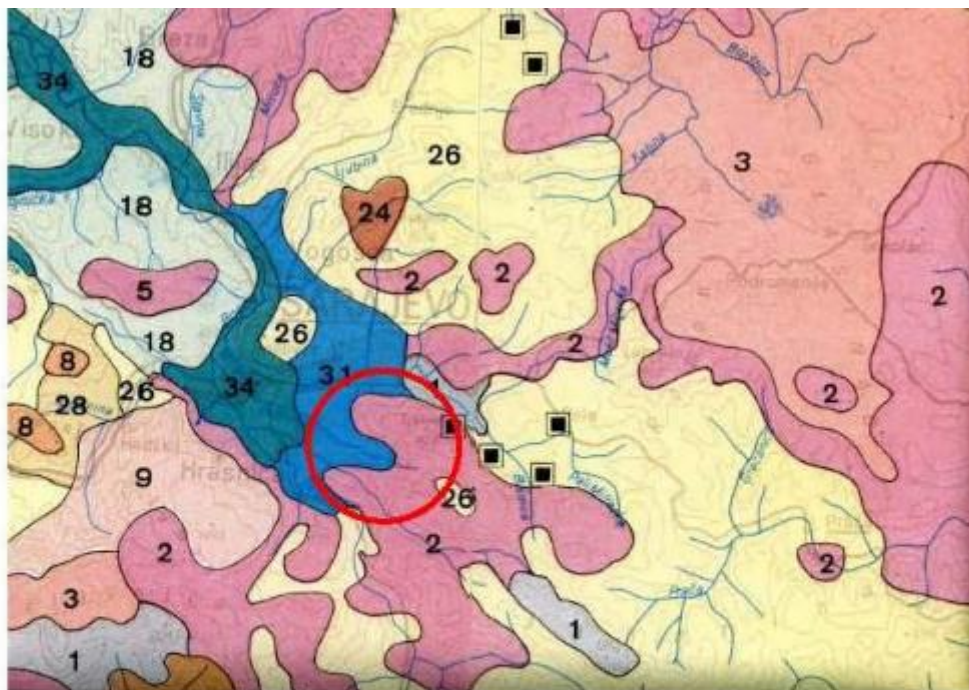
Područje Trebevića i njegove okoline predstavlja mozaik različitih tipova tala. Uglavnom, javljaju se tla koja dominiraju na krečnjačkim i dolomitnim geološkim podlogama, ali se javljaju i tla nastala uticajem čovjeka. Sistematskim pošumljavanjem stvorili su se uslovi za nastanak slojevitijih tipova tala, zbog toga što šuma, svojim korijenskim dijelom, štiti tlo od ispiranja vodom i od uticaja vjetra. Prostor ZP „Trebević“ odlikuju slijedeći tipovi tala:

AUTOMORFNA TLA

Nerazvijena tla (A) – C

Litosol – Litosol se nalazi uz sjeverne padine Trebevića gdje je nagib jako visok i gdje stjenovita podloga često izbija na površinu. Također, ovaj dio Trebevića karakteriše i pojava sipara koji nastaju radom biljaka koje neprestano svojim korijenima lome i usitnjavaju geološku podlogu

Legenda:

- 1 Litosol, kalkomelanosol i mozaik litosol – kalkomelanosol na krečnjacima i dolomitu
- 2 Kalkokambisol i mozaik kalkomelanosol – kalkokambisol na krečnjaku
- 31 Kompleks luvisol – pseudoglej na tercijernim sedimentima
- 1 Brunipodzol i podzol

Slika 6 Pedološka karta područja Trebevića

Humusno – akumulativna tla A – C

Kalkomelanosol – Javlja se na sjevernim padinama Trebevića na nešto stabilnijim, ravnijim, područjima. Obično se javljaju u kombinaciji sa litosolom koji dominira kao mozaik litosol – kalkomelanosol.

Kambična tla A – (B) – C

Kalkokambisol – Ovaj tip tla se javlja ka južnijoj strani Trebevića na većim nadmorskim visinama i najzastupljeniji je tip tla na Trebeviću.

Aluvijalno – iluvijalna tla A – E – B – C

Luvisol – Ovaj tip tla dominira na zapadnim padinama Trebevića do 800 m.n.v. gdje se razvila šumska listopadna vegetacija.

Podzol – Podzol i bruni podzol se javljaju sporadično i to na prijelazu sa nerazvijenih tala na kambična tla.

Bruni podzol – Vrlo je propusno tlo, rahlo, dobro aerirano i vrlo malog vodnog kapaciteta.

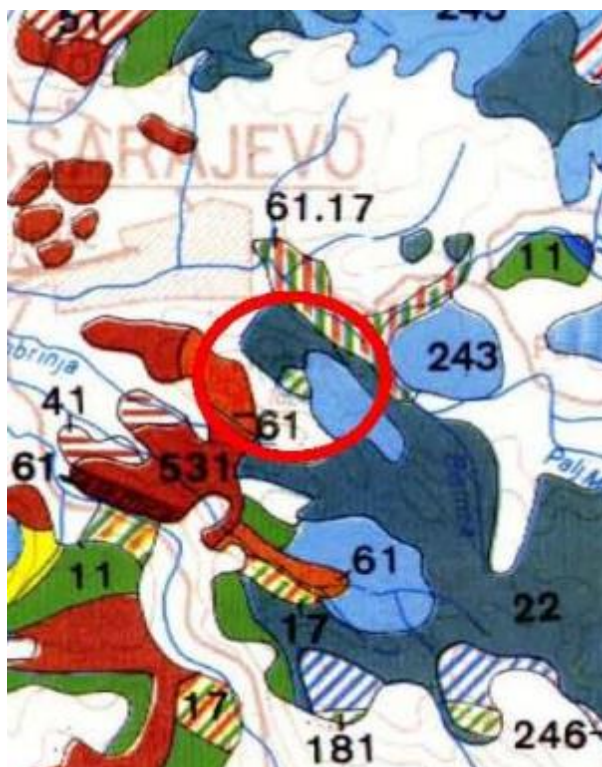
HIDROMORFNA TLA

Pseudoglejna tla A – Eg – Bg – C

Pseudoglej –Ova tla prevladaju oko privremenih ili stalnih vodenih tokova koji svojim radom utiču na pojavu ovih tala. Vrlo brzo se natapa vodom ali se vrlo brzo i suši.

2.3.5 Staništa

Dominantna staništa na prostoru ZP „Trebević“ su šumska staništa sa dominacijom crnogoričnih vrsta drveća.

Slika 7 Karte rasprostranjenja realne šumske vegetacije područja Trebevića

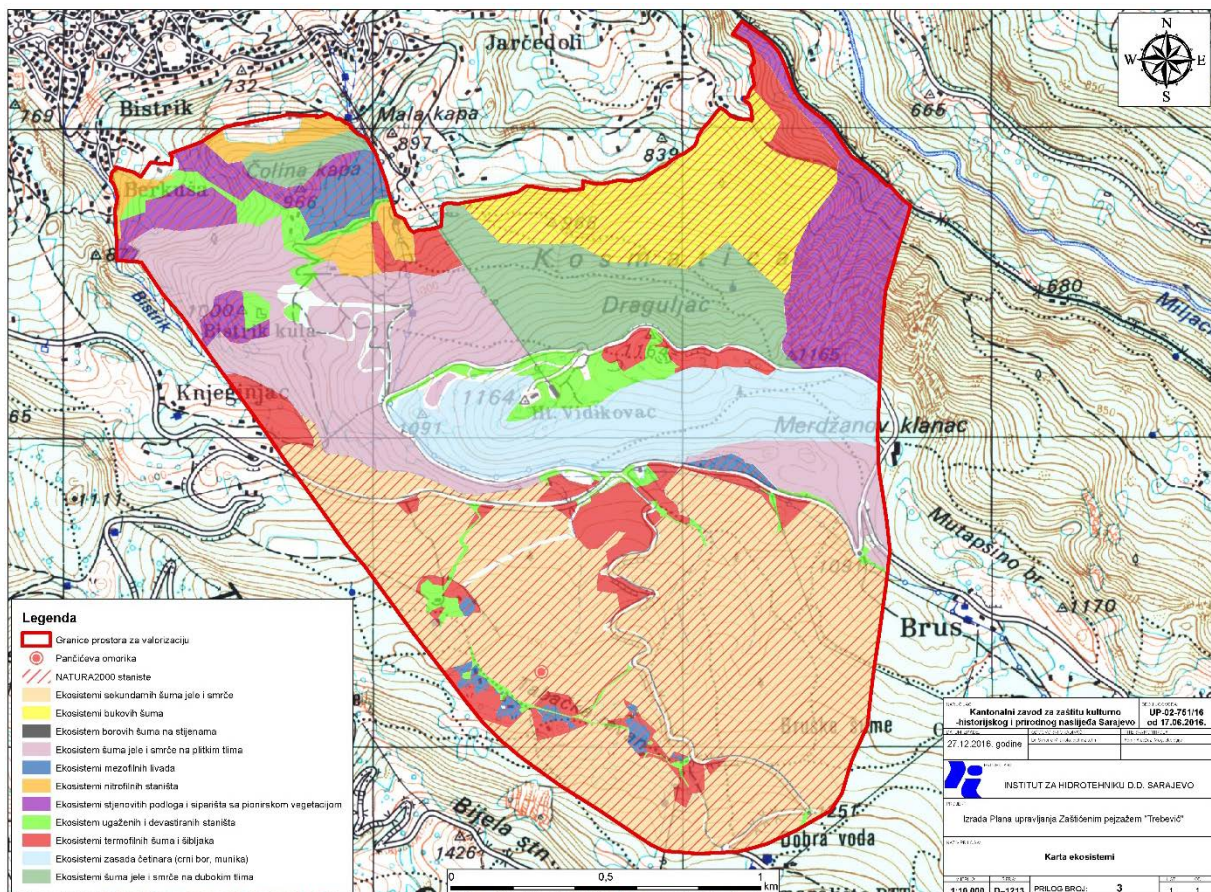
Realna šumska vegetacija prostora odlikuje prisustvo slijedećih vrsta šumskih ekosistema:

- Termofilne šume bukve (*Seslerio – Fagetum*, *Ostryo – Fagetum*, *Aceri obtusati – Fagetum*),
- Šume medunca i crnog graba (*Querco – Ostryetum carpinifoliae*) ili šume crnog graba (*Orno – Ostryetum*),

- Šume jele i smrče (*Abieti – Piceetum*),
- Šume bukve i jele sa smrčom (*Piceo – Abieti - Fagetum*),
- Vegetacijski kompleksi šuma crnog graba (medunca i crnog graba; *Quercus – Ostryetum carpinifoliae*) sa fitocenoza stijena i sipara (*Asplenietea rupestris (trichomanes)*, *Thlaspietea rotundifoli*).

Prostor ZP „Trebević“ odlikuje i prisustvo šest različitih tipova staništa prepoznatih kao vrijednih od strane NATURA 2000:

1. Suhi i mezofilni travnjaci;
2. Krečnjački sipari od brdskog do alpskog regiona;
3. Krečnjačke stijene sa hazmofitskom vegetacijom;
4. Škrape i litice bez vegetacije;
5. Ilirske bukove šume;
6. Acidofilne šume smrče brdskog do planinskog pojasa.

Slika 8 Karta vegetacije Trebevića

Unutar cjelokupnog prostora za valorizaciju javljaju se različite biljne zajednice, koje tvore različite biljne vrste. Na prostoru od 400,2 ha evidentirano je deset različitih ekosistema (vlastita istraživanja):

1. ekosistem borovih šuma na stijenama,
2. ekosistem bukovih šuma,

3. ekosistemi izdanačkih termofilnih šuma i šibljaka,
4. ekosistemi umjereno vlažnih do kserofilnih livada u fazi sukcesije,
5. ekosistemi stjenovitih podloga i siparišta sa pionirskom vegetacijom,
6. ekosistem šuma jele i smrče na dubokim tlima,
7. ekosistemi šuma jele i smrče na plitkim tlima,
8. ekosistemi ugaženih i devastiranih staništa,
9. ekosistemi zasada četinarara (crni bor),
10. ekosistemi zasada četinarara – jela, smrča.

2.3.6 Flora

Projektima vještačkog unosa dendroflore na prostor Trebevića znatno je izmijenjena njegova autohtona flora.

Današnji florni element kormofita unutar ZP „Trebević“ odlikuje se u dominantnosti četinarskih vrsta, posebno dijelu od lokaliteta Vidikovac pa sve do lokacije Dobre vode. Izuzetno veliku brojnost doživljava vrsta *Picea abies* (L.) H. Karst. – smrča i *Abies alba* Mill. - jela koje tvore svoje šume sa dominantnom jelom na sjevernim i smrčom na južnim padinama prostora. Unutar navedenih šuma, na prostoru Tabačke ravni, evidentirane su sastojine endemične vrste *Picea omorika* (Pančić) Purk. – Pančićeve omorike Na prostoru Tabačke ravni, uz sastojine Pančićeve omorike, evidentirana je jedna individua molike (*Pinus peuce* Griseb.) koja je u pomlađenom stadiju, a vjerovatno je na područje dospjela iz obližnjeg alpinetuma u kojem je uzgajana (Slika 10).

Slika 9 Sastojine vrste *Picea omorika* (Pančić) Purk. – Pančićeve omorike na prostoru Tabačke ravni

Posebno zanimljive vrste livadske autohtone flore Trebevića su: *Orchis morio* (L.) R. M. Bateman, Pridgeon & M. W. Chase - kaćun, *Orchis mascula* (L.) - salep i *Viola tricolor* L. – ljubičica koji se, mada rijetko, mogu pronaći na preostalim livadama unutar ZP „Trebević“.

Tokom istraživanja urađenih u sklopu izrade elaborata valorizacije prostora „Trebević“ ukupno je evidentirano 99 biljnih vrsta od kojih jedna predstavlja endem, a jedna tercijarni relik. Pojedini autori, u svojim radovima spominju četiri rijetke, endemske i zaštićene vrste: *Acer hyrcanum* Fisch. et Mey - javor, *Dianthus petraeus* W. et Kit. - karanfilić, *Hieracium trebevicianum* Maly – runjika i *Vicia sarajevoensis* K. Maly – grahorica. Od rijetkih i ranjivih vrsta prostor ZP „Trebević“ naseljavaju: *Populus tremula* L. Freynii - trepetljika i *Scabiosa leucophylla* Borb. - udovčica.

Slika 10 *Pinus peuce* Griseb.- molika na prostoru Tabачke ravni

2.3.7 Fauna

Prostor ZP „Trebević“ odlikuje prisustvo različitih oblika faune. Najvrjedniji oblici se nalaze na listi NATURA 2000 iz koje, na području ZP „Trebević“ obitava sedam vrsta:

- *Ursus arctos* Linnaeus, 1758 – smeđi medvjed,
- *Canis lupus* Linnaeus, 1758 – vuk,
- *Tetrao urogallus* Linnaeus, 1758 – tetrijeb,
- *Aquila chrysaetos* (Linnaeus, 1758) – suri orao,
- *Alectorix graeca* (Meisner, 1804) – jarebica kamenjarka,
- *Dendrocopos medius* (Linnaeus, 1758) – crvenoglavi djetlić,

- *Phalacrocorax carbo* (Linnaeus, 1758) – kormoran.

Navedene vrste se unutar prostora najčešće periodično, u fazi prolaza. Medvjed, vuk i tetrijeb se zadržavaju vrlo kratko u višim dijelovima područja.

Prostor naseljavaju i druge vrste iz slijedećih skupina:

Beskičmenjaci

Na prostoru ZP „Trebević“ izuzetno je razvijena fauna leptirova (kako dnevnih tako i noćnih) sa širokim aspektom vrsta koji se pojavljuju u svim dijelovima ZP „Trebević“. Poznatije vrste su: *Pieris brassicae* (Linnaeus, 1758) – kupusar, te vrste iz roda *Erebia* Dalman, 1816, *Mimas* Hübner, 1819 i *Acronicta* Ochsenheimer, 1816. Razvijena je i populacija Coleoptera Linnaeus, 1758 – tvrdokrilci, koji se također nalaze na cijelom prostoru ZP „Trebević“.

Dominantne vrste iz reda Coleoptera pripadaju porodici Cetoniinae Leach, 1815 sa brojnijom vrstom *Cetonia aurata* (Linnaeus, 1758) – bubazlata i porodici Scarabeidae Latreille, 1802. Od populacija stjenica (Hemiptera Linnaeus, 1758) brojne su individue iz porodice Reduviidae Latreille, 1807 sa rodnom *Rhinocoris* Hahn, 1834 sa brojnom vrstom *Rhinocoris iracundus* (Poda 1761) – buba ubica. Brojna je i populacija tzv. gazivodnih stjenica iz porodice Gerridae Leach, 1815 koje su evidentirane na vodotocima Trebevića (Ravne), te na brojnim lokvama unutar ZP „Trebević“.

Vodozemci

Fauna vodozemaca je veoma slabo istražena, mada prostor ZP „Trebević“ pruža izuzetne mogućnosti za ovakva istraživanja. Prisutnost velikog broja vodotoka i gusta šuma koja se pruža većim dijelom prostora za valorizaciju i koja je sposobna zadržati vlagu i u najsušnijim periodima godine, pruža idealne uslove za naseljavanje velikog broja vrsta vodozemaca.

Slika 11 *Salamandra atra* (Linnaeus, 1758) – pjegavi daždevnjak

Vrste vodozemaca se mogu detektovati uz vodotoke Mali studenac i Dobra voda, ali i uz mnogobrojne druge vodotoke na potezu od Dobre vode prema lokalitetu Ravne i na potezu od Bijele stijene prema lokalitetu Ravne. Posebno zanimljiv dio nalazi se na potezu Tabačka ravan – Dobra voda gdje se nalazi

veoma gusta šuma smrče i jele kroz koju se probija velik broj vodotoka. Ovo područje naseljava vrsta *Salamandra salamanadra* (Linnaeus, 1758) – pjegavi daždevnjak (Slika 11). Ovaj daždevnjak vezan je uz ekosisteme acidofilnih šuma smrče od brdskog do planinskog pojasa (NATURA kod 9410) ali se može naći i u borovim šumama na lokaciji Draguljac.

Gmizavci

Prostor ZP „Trebević“ odlikuje pojava mnogih vrsta gmazova. Od guštera na području Trebevića su primijećeni: zelembać *Lacerta viridis* (Laurenti, 1768) zaštićen Bernskom konvencijom (Apendix II) i zidni (stjenski) gušter *Lacerta muralis* Laurenti, 1768 čija je populacija posebno razvijena na stjenovitim i siparskim staništima. Od zmija brojna je populacija poskoka – *Vipera ammodytes* Linnaeus, 1758. također, zaštićena Bernskom konvencijom (Apendix II) (3), koja je posebno razvijena u stjenovitim predjelima i na siparima.

Slika 12 Različite forme vrste *Vipera ammodytes* Linnaeus, 1758 – poskok na području Trebevića

Ptice

Prostor Trebevića je izuzetno bogato ptičjim svijetom. Gusta, mješovita, šuma ali i različitost ekosistema koji se mogu naći na Trebeviću pogoduju pticama koje se vole gnijezditi na različitim mjestima (livade, kamenjari, stijene, crnogorične, bjelogorične, mješovite šume i dr.). Dostupnost vode i hrane čini ovaj prostor idealnim za naseljavanje brojnih vrsta ptica. Prostor naseljava 26 vrsta ptica, od kojih je značajno pet vrsta, koje se slijedeće nalaze na spisku NATURA 2000 (DL 5):

- *Aquila chrysaetos* (Linnaeus, 1758) – suri orao (gnijezdi se na Trebeviću) (NATURA 2000 KOD A091),
- *Alectoris graeca* (Meisner, 1804) – jarebica kamenjarka (NATURA 2000 KOD A412),
- *Dendrocopos medius* (Linnaeus, 1758) – crvenoglavi djetlić (NATURA 2000 KOD A238),
- *Phalacrocorax carbo* (Linnaeus, 1758) – kormoran (NATURA 2000 KOD A391),
- *Tetrao urogallus* Linnaeus, 1758 – tetrijeb (NATURA 2000 KOD A108).

Zbog blizine urbanog prostora Grada Sarajeva na prostoru ZP „Trebević“ mogu se naći i ptičje vrste neposredno vezane za čovjeka npr: *Pica pica* (Linnaeus, 1758) – svraka, *Passer domesticus* (Linnaeus, 1758) - vrabac, *Corvus cornix* Linnaeus, 1758 – siva vrana, *Corvus corax* Linnaeus, 1758 – gavran koji se i gnijezdi na stjenovitim predjelima Trebevića, te brojne vrste „sitnijih“, parkovskih vrsta.

Sisari

Prostor ZP „Trebević“ naseljavaju različite vrste krupnijih i sitnijih vrsta sisara. Od sitnijih sisara prostor naseljavaju *Mus musculus* Linnaeus, 1758 – domaći miš, vezan pretežno uz ljudska naselja, šumska područja naseljava vrsta *Apodemus sylvaticus* (Linnaeus, 1758) – šumski miš, vrsta *Sciurus vulgaris* Linnaeus, 1758 – vjeverica, te *Glis glis* (Linnaeus, 1766) – puh, *Erinaceus concolor* Martin, 1837 – bjeloprsi jež, a dosta je razvijena i populacija zečeva *Lepus europaeus* Pallas, 1778. Od ostalih sisarskih vrsta prostor naseljavaju: *Felis silvestris* Schreber, 1777 – divlja mačka, *Vulpes vulpes* (Linnaeus, 1758) – lisica, *Canis lupus* Linnaeus, 1758 (NATURA 2000 KOD 1352) – vuk, *Capreolus capreolus* (Linnaeus, 1758) – srna a u prostor povremeno zalazi i *Ursus arctos bosniensis* Bolkay, 1925 (NATURA 2000 KOD 1354) – medvjed, *Meles meles* (Linnaeus, 1758) – jazavac, te *Sus scrofa reiseri* Bolkay, 1925. – divlja svinja. Od svih sisarskih vrsta, posebnu pažnju zavrjeđuje vrsta *Dinaromys bogdanovi* (Martino, 1922) – dinarska voluharica.

Slika 13 Dinarska voluharica (*Dinaromys bogdanovi* (Martino, 1922)) na Trebeviću²

2.4 Hidrografske i hidrogeološke karakteristike

Razmatrani prostor odlikuje prisustvo većeg broja manjih vodotoka. Na južnim dijelovima područja javljaju se brojna izvorišta koja čine mrežu potoka koji na prostoru Ravni čine Bistrički potok. Bistrički potok, potom, gradi korito koje prolazi kroz netaknutu šumu jele i smrče, te uz brojne slapove daje jedinstven, gotovo idiličan, draž pejzažu.

Glavna izvorišta na području su Dobra voda i Mali studenac. Mreža potoka sa izvorišta Dobra voda se slijeva niz sjeverne padine Trebevića prolazeći kroz gustu šumu i ispreplićući se sa planinarskim putevima i šetnicama stvarajući ugođaj zadovoljstva. Potok Mali studenac izvire na Tabačkoj ravni i slijeva se niz padine Trebevića prema Bistričkom potoku.

Izvorište Mali studenac je kaptirano i služi za vodosnabdijevanje planinarskog doma HKD „Napredak“. Na potezu od lokaliteta Ravne, idući asfaltiranim putem prema Dobroj vodi, može se naći veliki broj

² Preuzeto iz projekta: „Population Density and Spatial Distribution Research of the Endangered Species Martinos Snow Vole for the Creation of a New Conservation Strategy“. The Rufford foundation. http://www.rufford.org/projects/admin_alad%C5%BEuz.

manjih vodotoka koji, ili izviru na tom potezu ili se slijevaju sa prostora Dobre vode. Mreža površinskih vodotoka je gusta i neravnomjerna sa čestim neuređenim koritima, te je manji broj potoka, uslijed ratnih dejstava i rada mašinerije, skrenuta sa svog originalnog toka i sada teče preko ili uz rub asfaltne komunikacije od Ravne prema Dobroj vodi.

Kaptaže na vodotoku Mali studenac i Dobra voda služe planinarima kao odmorišna mjesta i nalaze se na planinarskim trasama od lokaliteta Ravne do lokaliteta Dobra voda.

2.5 Stanovništvo i kulturna baština

ZP „Trebević“ graniči sa urbanim područjem Grada Sarajeva sa sjeverne strane, sa zapadne, južne i istočne strane prostora za valorizaciju ne izdvajaju se veće naseljene cjeline. Kontaktno urbano područje na sjevernoj strani čine stara naselja Sarajeva: Jarčedoli, Hrid, Bistrik, Berkuša, Mahmutovac i Džeka, na zapadnoj Knjeginjac, a na istočnoj Brus.

Unutar ZP „Trebević“ ne postoje stalna naselja. Nekada je postojalo naselje na prostoru Tabačke ravni ali nije poznato da li je isto služilo kao stalno ili vikend naselje. Unutar prostora postoje samo turistički objekti i infrastruktura.

Objekti od kulturološke vrijednosti unutar ZP „Trebević“ su:

- Tvrđava Bistrik kula (opservatorija),
- Ostaci tvrđave Draguljac,
- Objekti aurstougarskog vodovoda Bistrica-Hrid.

Slika 14 Ostaci opservatorije Bistrik kula

Slika 15 Ostaci na lokalitetu Draguljac

Od posebnog značaja za kulturnu baštinu jeste i obilježavanje vatrene tačke iz perioda opsade grada. Značaj vatrene linije unutar prostora za valorizaciju ogleda se u tome što su na tom bojištu vođene veće bitke kao npr. :

- Bitka za Vidikovac, 30.05.1993,
- Bitka za Bistrik kulu,
- Bitka na padinama Trebevića 29.05.1993.

2.6 Trenutni razvoj dopuštenih djelatnosti unutar područja

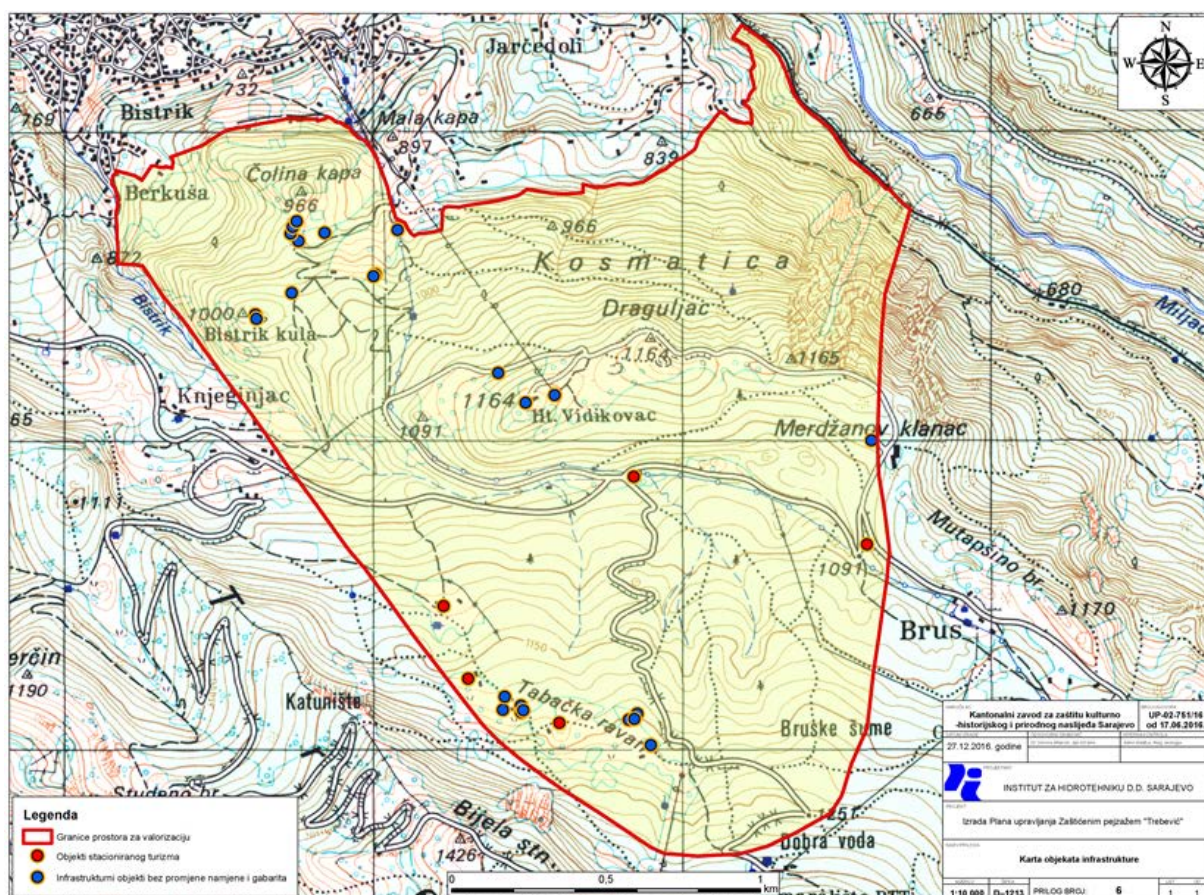
Proглаšavanjem ZP „Trebević“ i njegovim stavljanjem pod upravljanje KJUZZPKS broj posjetitelja unutar ZP „Trebević“ se naglo povećao. Posebno veliki broj posjetitelja javlja se vikendom kada veliki broj izletnika iz Sarajeva odlazi na ovu planinu. Velik je broj i planinara. Zbog nepostojanja sistema utvrđivanja broja posjetitelja od strane KJUZZPKS tačan broj posjetitelja na godišnjem nivou se ne zna.

Kroz prostor ZP „Trebević“ postoje dvije planinarske transferzale koje vode do vrha Trebevića. Za rekreativne aktivnosti posebno su značajni šumski kompleksi, koji predstavljaju kategoriju specijalizovanih prostora, planiranih za takmičarske sportove koji imaju gradski, regionalni i međunarodni karakter. Od sportskih i drugih rekreativnih aktivnosti koji se mogu aktivno obavljati na Trebeviću su:

- Planinarenje,
- Paraglajding,
- Brdski biciklizam (mtb) i drugi vidovi rekreacije u prirodi.

Na Trebeviću postoji biciklistička staza za brdski biciklizam (mtb-mountain bike). Postoji nekoliko staza od Dobre vode, preko Tabačke ravni do Knjeginjca, ali u većoj mjeri staze su uređene i na njima se odvija takmičenje u okviru Premijer lige u brdskom biciklizmu Bosne i Hercegovine .

Objekat Vidikovac (dolazna stanica žičare) trenutno nije u funkciji, ali se pristupilo njegovoj izgradnji. Trebalo bi poštovati prijašnje gabarite i namjenu objekta.

Slika 16. Karta namjene objekata unutar ZP „Trebević“

Prema gruboj procjeni dosadašnjeg prihvatljivog smještajnog kapaciteta unutar, te u blizini područja (Brus) zaključak je da se isti u prostoru ne bi trebali povećavati. Trenutno su aktivni smještajni kapaciteti u Hotelu Pino i Napredkovom domu, te planinarskim domovima kod Franje i PD Trebević Sarajevo. Smještajni kapaciteti u tim objektima se ne bi smjeli povećavati. Pored toga, su neaktivni i smještajni kapaciteti u objektu Greenways. Kod aktiviranja smještajnih kapaciteta u tom objektu isti se ne bi trebali proširivati.

Sa aspekta ugostiteljske ponude, mogu se obnoviti restoran na Vidikovcu, te drugi ruševni postojeći objekti (objekat na Apelovoj cesti prema Brusu, objekti na Čolinoj kapi). Svi ovi objekti bi se trebali obnoviti na način da se značajno ne povećavaju (proširivaju) i time narušavaju postojeći pejzaž i estetiku Trebevića.

3 Postojeća infrastruktura područja i prihvatni kapaciteti

3.1.1 Turistički kapaciteti

Trenutno, unutar ZP „Trebević“ postoji nekoliko objekata čija je osnovna namjena turizam. Od ovih objekata izdvajaju se hotel Pino sa 22 sobe i 2 apartmana, Napredkov dom na Trebeviću sa 12 soba i 3 apartmana, objekat Greenways koji nije u funkciji Franjin dom na Tabačkoj ravni, te planinarski dom PD Trebević Sarajevo više Tabačke ravni. Planinarski dom PD Trebević mora proći proces legalizacije bez prava na daljnje širenje kapaciteta.

Slika 17 Hotel Pino

Slika 18 Napredkov dom

Postojeći ostaci olimpijskih borilišta (bob staza) kao i ostaci kulturno-historijskog naslijeđa (Bistrik kula-opervatorija) će se u budućnosti obnoviti i staviti u prijašnju funkciju.

3.1.2 Vodovod i kanalizacija

Unutar razmatranog prostora ne postoji adekvatna pokrivenost javnom vodovodno – kanalizacionom mrežom. Veći javni vodovod pruža se od rezervoara Brus preko lokaliteta Ravne do Hrida i služio je za

napajanje doma „Prvi šumar“ na Ravnama, više javnih česmi i prve hidrocentrale na Dudinom Hridu. Ovaj vodovod postoji još od Austro – Ugarskog vremena, a unutar razmatranog prostora napravljene su dvije rasteretne komore koje su u funkciji i danas. Javnom vodovodnom mrežom i rezervoarom Brus koji se nalaze na području RS-a upravlja Javno komunalno preduzeće “Vodovod i kanalizacija”, a.d. Pale (JKPViK Pale). Voda u ovaj sistem dolazi iz Jahorinskih vrela koja imaju izuzetno dobre kvantitativno-kvalitativne karakteristike.

Po osnovu međusobnog ugovora, Kantonalno javno komunalno preduzeće „Vodovod i kanalizacija“ (KJKP ViK) kupuje vodu od JKPViK Pale, te distribuira istu putem javne mreže stanovništvu KS (na području zone snabdijevanja rezervoara Brus) unutar područja ZP Trebević. Šaht u kojem se mjere količine vode koje se kupuju od JKPViK Pale a koje se dalje distribuiraju javnim sistemom KJKPViK-a, nalazi se na teritoriji KS.

KJKPViK Sarajevo planira dugoročno korištenje voda iz Jahorinskih vrela za pokrivanje potreba za vodom postojećih domaćinstava i turističkih kapaciteta unutar ZP Trebević, gdje postoje tehnički uslovi i javna vodovodna mreža kojom oni upravljaju.

Manji lokalni vodovod postoji na lokalitetu Mali studenac i Tabačka ravan i služi isključivo za vodosnabdijevanje doma HKD „Napredak“ Sarajevo.³

Hotel Pino Nature je priključen direktno na javnu vodovodnu mrežu kojom upravlja JKPViK Pale po osnovu saglasnosti i ugovora između ova dva pravna subjekta. Hotel na ovaj način vrši snabdijevanje vodom za piće i za bazen.

Trenutno ne postoje javne česme unutar ZP Trebević a koje mogu koristiti posjetioci i turisti.

Javni kanalizacioni sistem na području ZP Trebević ne postoji. Postojeći individualni objekti stalnog i privremenog stanovanja imaju pojedinačne kanalizacione mreže i septičke jame. Podaci o stanju septičkih jama kod domaćinstava unutar razmatranog područja, njihovoj funkcionalnosti, te načinu čišćenja i održavanja ne postoje.

Najveći turistički objekat Pino Nature ima svoj separatan sistem kanalizacije. Vodni akti za tretman i ispuštanje svih otpadnih voda iz objekta još uvijek nisu ishodovani. Prikupljene tehnološke otpadne vode iz restorana se tretiraju preko separatora ulja i masti, nakon čega se odvođe u trokomornu septičku jamu. Prikupljene sanitarno fekalne otpadne vode iz objekta se odvođe u istu septičku jamu.

Napredkov dom, Greenways, Franjin dom te planinarski dom PD Trebević Sarajevo imaju svoje kanalizacione mreže i septičke jame, ali nitko od njih nema ishodovane važeće vodne akte za tretman i ispuštanje prečišćenih otpadnih voda u skladu sa važećim zakonima.

KJUzZPPKS planira izgradnju javne česme i javnog toaleta u blizini objekta Pino Nature. Trenutno je u fazi izrada ldejnog rješenja za iste.

3.1.3 Stanje i pritisci na vodne resurse

Razmatrani prostor obiluje pojavom stalnih ili privremenih izvorišta. Većina izvorišta su manjeg kapaciteta od kojih nastaju manji planinski potoci koji međusobnim spajanjem čine Bistrički potok. Iako

---

³ Podaci o vodosnabdjevanju objekata Franjin dom i planinarski dom PD Trebević nisu bili dostupni tokom izrade Plana.

su vodotoci većinom male izdašnosti, kaptiranjem više njih i dovođenjem cijevima do rezervoara mogu se stvoriti uslovi da se u budućnosti koriste za snabdijevanje, uz napomenu da se, zbog ambijenta sredine i očuvanja biodiverziteta treba poštivati biološki minimum vodotoka u skladu sa postojećom legislativom. Podaci o kvalitetu površinskih i podzemnih voda unutar područja ZP Trebević trenutno ne postoje.

Nekontrolisano ispuštanje otpadnih voda iz postojećih septičkih jama (uslijed njihove vodopropusnosti, nefunkcionalnosti ili neredovnog čišćenja) predstavlja jedan od ključnih pritisaka na vodne resurse i okoliš. Također, zbog nepostojanja javnog toaleta u području ZP Trebević, posjetitelji i turisti predstavljaju određeni pritisak na vode i okoliš. Povećanjem smještajnih kapaciteta u uslužnim objektima i povećanjem broja gostiju postoji mogućnost da se poveća opterećenje otpadnim vodama i pritisak na razmatrani prostor ukoliko se ne poduzmu nužne aktivnosti na obezbjeđenju adekvatne javne infrastrukture za prikupljanje, odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda u zaštićenom prostoru.

Dugoročno, izgradnja javnog separatnog kanalizacionog sistema i postepeno priključenje svih domaćinstava i turističkih objekata na isti trebalo bi spriječiti pritiske na vodne resurse i okoliš uslijed nekontrolisanog ispuštanja otpadnih voda. Tamo gdje tehnički nije moguće izvesti javnu kanalizacionu mrežu, mora se ispitati vodonepropusnost i funkcionalnost postojećih septičkih jama, te uspostaviti sistem redovnog čišćenja i održavanja istih u skladu sa važećim zakonima iz ove oblasti. Nove septičke jame moraju biti izvedene u skladu sa tehničkim propisima i standardima, a vlasnici istih (kao i postojećih) trebaju potpisati ugovore sa ovlaštenim operaterima za zbrinjavanje ove vrste otpada. Katastar, odnosno sistem registrovanja, praćenja i kontrole funkcionalnosti svih septičkih jama u ZP Trebević treba biti uspostavljen.

Za asfaltirane parking prostore za automobile potrebno je obezbijediti infrastrukturu za prikupljanje, odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda sa istih, te ispuštanje prečišćenih otpadnih voda. Vlasnici ili upravitelji istih moraju ishodovati vodne akte za ovu svrhu, te u skladu sa zahtjevima iz istih i izvesti ove sisteme odvodnje.

Svi turistički objekti unutar ZP Trebević trebaju ishodovati vodne akte za korištenje voda, prikupljanje, odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda, te ispuštanje prečišćenih otpadnih voda u skladu sa važećim zakonima i pravilnicima u FBiH, odnosno KS.

Prostorni plan posebne namjene za područje ZP Trebević treba dati jasne smjernice za korištenje i zaštitu površinskih i podzemnih resursa unutar ovog područja, kao i monitoring kvaliteta voda.

3.2 Sigurnost posjetitelja unutar područja

Trenutačno unutar ZP „Trebević“ postoji ograničeno funkcioniranje rendžerske službe koja pruža informacije posjetiteljima. Pojedini dijelovi područja još uvijek predstavljaju opasnost sa aspekta miniranosti, te bi se isti trebali i jasno označiti. Ovom problemu treba posvetiti posebnu pažnju. Sva područja koja mogu na neki način predstavljati opasnost po posjetitelje se moraju adekvatno označiti sa jasnim znakovima upozorenja i znakovima opasnosti.

Upravljač područjem bi morao razviti blisku saradnju sa nadležnom policijskom upravom kako bi posjetiteljima poboljšala sigurnost u prometu, jer su vrlo česte pojave napada na izletnike koje rezultiraju otuđenjem njihove imovine (motornih vozila). Također, za potrebe parkiranja motornih vozila upravljač bi trebao nadzirati parking prostor.

3.3 Smjernice za izgled objekata unutar područja

Budući izgled objekata unutar ZP „Trebević“ bi trebao biti prilagođen prirodi i vizuelnom doživljaju posjetitelja. Objekti bi trebali biti izgrađeni na mjestima nekadašnjih objekata u približno istim gabaritima. Materijali od kojih bi se objekti gradili moraju biti od prirodnih materijala a sami objekti bi trebali maksimalno moguće biti uklopljeni u prostor ne narušavajući njegov izgled.

3.4 Upravljanje pojedinim vrijednostima područja

Unutar ZP „Trebević“ ne postoje odvojene pojedinačne vrijednosti (npr. spomenici prirode). Kao pojedinačne vrijednosti mogu se posmatrati određeni objekti (ili zone zaštite), pojedini važni ekosistemi (staništa) i vrste. Trenutno ne postoje jasni planovi, niti aktivnosti kojima je definisano upravljanje kako cijelim područjem, tako ni njegovim pojedinačnim vrijednostima.

3.5 Trenutno praćenje stanja područja i njegovih vrijednosti

Trenutno praćenje stanja područja i njegovih vrijednosti nije na zavidnom nivou. Trenutno se vrši monitoring zdravstvenog stanja šuma i inventura šuma. Razlozi za nepotpun monitoring mogu se naći u sljedećem:

- i. Nedavno uspostavljeno područje – treba prvo napraviti detaljnu inventarizaciju;
- ii. Nedovoljan broj ljudi u nadzoru i stručnim službama, koji bi mogli provoditi monitoring.

Ovaj Plan upravljanja predviđa implementaciju inventarizacije i u okviru iste i pripremu plana monitoringa, zajedno sa edukacijom zaposlenih za implementaciju monitoringa

3.6 Povezivanje područja sa susjednim područjima

ZP „Trebević“ bi se, zbog svog daljnjeg razvoja trebao povezati sa svim susjednim područjima, prije svega sa područjima iz entiteta Republika Srpska, odnosno sa teritorije Općine Istočni Stari Grad. Uska povezanost se očekuje i sa urbanim dijelom Grada Sarajeva, nevladinim sektorom, Općinom Stari Grad Sarajevo, te drugim zainteresiranim stranama. Cilj povezanosti je promocija područja i povezivanje turističkih usluga koje pruža Grad Sarajevo, turistička zajednica KS, turistička zajednica RS, te općina Istočni Stari Grad Sarajevo. Neophodnost povezivanja područja sa područjima na prostoru Općine Istočni Stari Grad je evidentna s obzirom na postojeću infrastrukturu područja, budućim planiranjem unutar područja, te potencijalnim mogućim pritiscima koji se potencijalno očekuju na zaštićeno područje iz pravca Brusa, te sa Dobre vode. Bliska saradnja Uprava KJUzZPPKS, te Općine Stari Grad Sarajevo, Ministarstva prostornog uređenja, građenja i zaštite okoline i Grada Sarajeva sa Općinom Istočni Stari Grad je osnovni preduvjet u sprječavanju pojave pritisa, te planiranja buduće zajedničke saradnje u promociji prostora.

Uprava KJUzZPPKS već intenzivno radi na povezivanju ZP „Trebević“, te su skupa sa Općinom Istočni Stari Grad prijavili zajednički projekat za razvoj turističke ponude na Trebeviću.

4 GLAVNI CILJ; TEME I POSEBNI CILJEVI UPRAVLJANJA

Budući koncept zaštite prostora ZP „Trebević“ se može svrstati u 3 osnovne grupe ciljeva i to:

- 1) Zaštita;
- 2) Razvoj;
- 3) Edukacija, interpretacija i promocija

4.1 Ciljevi zaštite

Pod ciljevima zaštite podrazumijevaju se ciljevi zaštite različitih vrijednosti koje odlikuju područje i koje su specifične za isti. Odlika svakog ZP jesu njegova staništa, vrste, te kulturno-historijske i geološke vrijednosti. Stoga, unutar prostora ZP „Trebević“ možemo prepoznati tri osnovna cilja i to:

- Zaštićena i očuvana staništa;
- Zaštićene i očuvane vrste;
- Zaštita i očuvanje kulturno-historijske i geološke baštine.

4.2 Ciljevi razvoja

Svako ZP odlikuje određeni stepen razvoja područja koje predstavlja pružanje usluga njegovim posjetiteljima kako bi se istim stvorio što komforniji i bolji ugođaj i prezentacija prostora. Unutar prostora ZP „Trebević“ možemo prepoznati dva osnovna cilja razvoja i to:

- Razvoj infrastrukture za posjetitelje i
- Upravljanje ZP „Trebević“.

4.3 Edukacija, interpretacija i promocija

Prostor bi trebao poslužiti kao podloga za edukaciju posjetitelja ali i uposlenika. Također, prostor treba imati razvijenu interpretacionu i promocijsku strategiju u cilju privlačenja različitih ciljnih skupina da posjete prostor. Prepoznata su četiri cilja za edukaciju, interpretaciju i promociju i to:

- Edukacija posjetitelja;
- Edukacija zaposlenika;
- Interpretacija područja;
- Promocija područja.

4.4 Ciljne skupine

Ciljne skupine ZP „Trebević“ su:

- građani Grada Sarajeva;
- Djeca,
- Drugi Posjetitelji (strani i domaći turisti),
- Sportisti (biciklisti, bobisti, sanjkaši, planinari i dr.).

Tradicionalno, područje čitave planine Trebević a pogotovu njenog dijela koji je trenutno pod zaštitom su, izletničko područje stanovnika Grada Sarajeva. Ta tradicija veže se još iz vremena Austro-Ugarske vladavine kada se počinju graditi i prvi zahvati za izletnike na području Trebevića (Apelova cesta), kao i prvi planinarski domovi i sanjkalista za vrijeme Kraljevine Jugoslavije.

Područje ZP „Trebević“ tradicionalno je okupljalište izletnika, planinara a u zadnje vrijeme i drugih interesnih skupina (biciklisti). Okupljanja se uglavnom dešavaju na centralnom dijelu ZP „Trebević“ na području Ravni.

Izletništvo, kao jedan vid rekreacijskog vikend turizma, je kao svoje centre unutar ZP „Trebević“ imalo područje Prvog Šumara (Ravne), te Vidikovca gdje je nekad bila dolazna stanica Trebevićke žičare ali i restoran sa pogledom na Grad Sarajevo.

Djeca, kao druga po značaju ciljna skupina će zasigurno dio svoga vremena provesti unutar ZP „Trebević“ bilo u sklopu nastave, bilo u sklopu posjeta sa roditeljima (izlet). Iz tog razloga bi na području ZP „Trebević“ trebalo napraviti i sadržaje za djecu koji bi uključivali i nastavu u prirodi ali i druge vidove zabave čiji je cilj učenje o prirodi u prirodi.

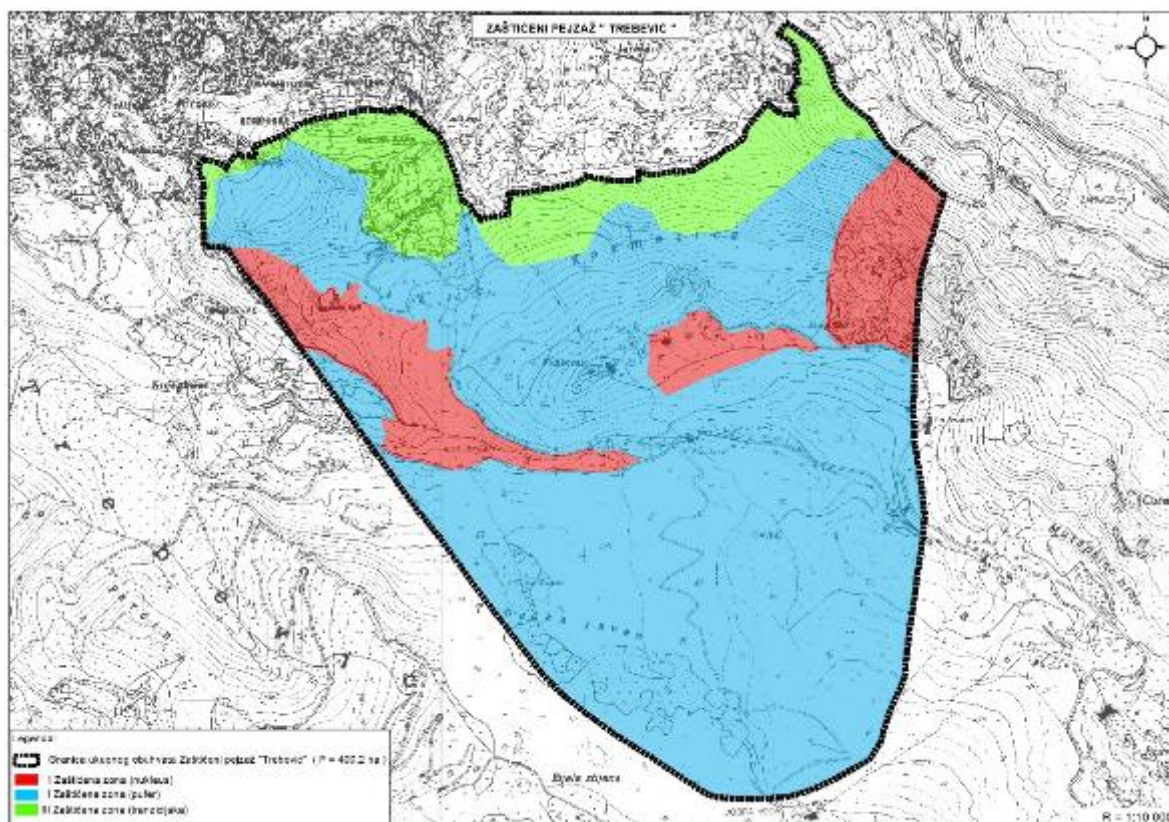
Strani i domaći turisti su treća značajna skupina posjetitelja koja se očekuje unutar ZP „Trebević“. Njima će se omogućiti vođenje područjem i prezentacija istoga što bi se trebalo riješiti, bilo samostalno od strane KJUZZPPKS, bilo u saradnji sa Turističkom organizacijom Grada Sarajeva.

Sportisti će unutar područja boraviti za vrijeme održavanja sportskih manifestacija i takmičenja i za vrijeme obavljanja treninga. Sportsku infrastrukturu će održavati nadležni sportski savezi uz uslove i nadzor KJUZZPPKS.

5 KONCEPT ZONIRANJA I POSTOJEĆE MJERE ZAŠTITE PO ZONAMA

Prema odredbama Zakona o proglašenju ZP "Trebević" („Službene novine KS“, br. 15/14) unutar ZP su formirane slijedeće zone zaštite:

- Zona 1- nukleus;
- Zona 2- pufer;
- Zona 3- tranzicijska zona.

Slika 19 Zone zaštite unutar ZP „Trebević“

Prve donesene mjere za prostor ZP „Trebević“ se nalaze u Elaboratu valorizacije prostora Trebevića i iste su poslužile prilikom izrade privremenih upravljačkih smjernica za ZP „Trebević“. U ovom Planu upravljanja iste mjere su preuzete, nadograđene i fokusirane na pojedine interesne skupine. Sve mjere su podijeljene po zonama kako bi se olakšalo upravljanje područjem i daju se u nastavku.

5.1 Generalne mjere za sve zone i za sve ciljne grupe

Generalne mjere odnose se na sve posjetitelje, upravljače i druge strane koje se nalaze ili namjeravaju doći na prostor ZP „Trebević“. Te mjere su:

- Zabranjuje se iznošenje i unošenje bilnog, životinjskog, kulturno-historijskog ili geološkog dobra sa ili unutar područja.
- Zabranjuje se korištenje otvorenog plamena osim na uređenim i označenim prostorima.
- Zabranjeno je ostavljanje napuštenih životinja.
- Zabranjeno je bacanje smeća i ostavljanje svih vrsta otpada.
- Zabranjuje se saobraćaj svim vrstama motornih vozila osim vozila policije, hitne pomoći, vatrogasnih vozila, vozila KJUzZPPKS. Vozila opskrbe i komunalnih službi mogu saobraćati ovim putnim komunikacijama uz dozvolu KJUzZPPKS. Režim korištenja saobraćajnica od strane vozila opskrbe i komunalnih službi će definirati KJUzZPPKS. Ova mjera se ne odnosi na regionalnu cestu Sarajevo-Pale, te cestu Ravne-Napredkov dom koje su otvorene za sve vrste saobraćaja. Druge ceste se prilikom rekonstrukcije i obnove ne smiju proširivati. Ovaj režim važi do donošenja PP posebnog obilježja koji će definirati režim saobraćaja u prostoru.

- Zabranjuje se vožnja brdskim biciklima, motociklima, biciklima s pomoćnim motorom i drugim vozilima, po stazama namijenjenim za hodanje.
- Zabranjen je lov i ribolov.
- Zabranjeno je oštećivanje stabala i uznemiravanje životinja.
- Postavljanje reklamnih panoa unutar područja je zabranjeno.
- Sve navedene generalne mjere i mjere po zonama se ne odnose na potrebe deminiranja prostora,
- Zabranjuje se gradnja novih objekata koji nisu u funkciji očuvanja područja. Postojeći objekti (osim dolazne stanice žičare) se obnavljaju u istim gabaritima kao što su nekada i bili. Namjena ovakvih objekata se ne smije promijeniti, izuzev postojećih objekata u Zoni III, te prenamjene objekta za potrebe KJUzZPPKS. Kapaciteti postojećih objekata u funkciji se ne smiju proširivati.
- Dozvoljeno je istraživanje u području svim naučnim radnicima i istraživačima uz uslove:
  - da se prijave KJUzZPPKS i istoj dostave plan rada na terenu
  - svi istraživači moraju posjedovati dozvole za istraživanje izdate od strane nadležnog Federalnog Ministarstva okoliša i turizma i saglasnost KJUzZPPKS.
  - Ni na koji način se ne smiju uništavati ili oštećivati evidentirane vrijednosti unutar područja.
  - Iznošenje primjeraka biljnog, životinjskog, kulturno-historijskog ili geološkog dobra sa područja je dozvoljeno uz pribavljenu suglasnost nadležnih Ministarstva FBiH i KJUzZPPKS.
  - U roku od mjesec dana od završetka istraživanja istraživači moraju KJUzZPPKS dostaviti rezultate istraživanja uključujući i osnovne podatke skupljene na terenu. Svi relevantni podaci moraju biti dostavljeni u digitalnoj formi (izvorni oblik podataka) i ako je to relevantno i georeferencirani.
- Zabranjena je sječa šume, osim sanitarne i osim dijelova na kojima je planirana izgradnja objekata u funkciji očuvanja područja.
- Dozvoljeno, čak i poželjno je održavanje otvorenih površina, livada, kako bi se spriječilo totalno zarastanje prostora.
- Zabranjuje se vožnja brdskim biciklima, motociklima, biciklima s pomoćnim motorom i drugim vozilima, po stazama namijenjenim za hodanje.
- Sistemi za odvodnju otpadnih voda postojećih i budućih objekata unutar zone treba urediti u skladu sa propisima iz oblasti zaštite voda.
- Dozvoljeno je korištenje alternativnih vidova prijevoza u vlasništvu KJUzZPPKS na svim asfaltiranim putnim komunikacijama.
- Sve staze unutar zone II se mogu osposobiti mobilijarom ukoliko isti ne narušava izgled prirode ni biodiverzitet.
- Dozvoljena je markacija već postojećih planinarskih, pješačkih i biciklističkih staza u prostoru.
- Za sve manifestacije koje se održavaju na području treba pribaviti suglasnost KJUzZPPKS.

Pored generalnih mjera zaštite, za svaku zonu su definirane i posebne mjere zaštite koje važe isključivo za svaku zonu s ciljem zaštite prirodnih vrijednosti zbog kojih su i definirane.

5.2 Zona 1 – nukleus

U zonu stroge zaštite uključene su površine, gdje je poželjan razvoj ekosistema bez upletanja čovjeka. Registrovane prirodne i kulturno-historijske vrijednosti unutar Zone 1 su:

- Merdžanov klanac sa stjenovitim područjima i siparima na sjeveroistočnoj strani
- Bistrik kula sa ostacima austro-ugarske tvrđave i operatorije,
- Ekosistem šuma smrče, jele i bukve u sjeverozapadnom dijelu područja uz Bistrički potok, Bistrički potok i Mali Studenac od hidroloških vrijednosti,
- Područje Draguljca, sa arehološkim nalazištem tvrđave Draguljac i paleontološkim nalazima brahiopodne faune na lokalitetu Draguljac.

Stjenovita područja i sipari imaju specifične karakteristike, koje uslovljavaju razvoj ekosistema sa visokim biodiverzitetom. Zbog toga su to i staništa, koja se prema direktivama EU uključuju u mrežu Natura 2000. Šume smrče, jele i bukve uz Bistrički potok predstavljaju dosta očuvane šume u području. Dugoročno prirodno odumiranje i obnavljanje šume, kao i drugog biljnog pokrivača, skupa sa Bistričkim potokom i potokom Mali studenac čini jedinstvenu ambijentalnu cjelinu, a pored navedenog, spominje se i vrsta *Hieracium trebevicianum* Maly, za kojeg K. Maly tvrdi da živi u dijelu protoka Bistričkog potoka u pukotinama stijena.

Mjere unutar zone 1-nukleus su predložene tako da se zabranjuje svaka aktivnost koja bi remetila ili narušila sklad i biodiverzitet prostora. Mjere unutar ove zone služe za zaštitu, očuvanje i istraživanje svih vrijednosti područja, te da moguće uticaje čovjeka na iste svede na minimum.

- Zabranjuje se neovlašteni ulazak posjetitelja u zonu nukleusa, osim za na to označenim mjestima. Označavanje takvih mjesta uključujući i način korištenja vrši KJUzZPPKS.
- Zabranjuje se sakupljanje ljekovitog bilja i šumskih plodova.
- Zabrana korištenja vodotoka i izvorišta.
- Dozvoljeno je kretanje uposlenika KJUzZPPKS kroz zonu nukleusa.
- Dozvoljen je ulazak vatrogasnim ekipama, te ekipama hitne pomoći i policije u izvanrednim slučajevima.
- Dozvoljeno je uklanjanje invazivnih vrsta biljaka i životinja sa područja.

5.3 Zona 2 – zona aktivnog upravljanja staništima

Zonu aktivnog upravljanja staništima uključuje većinu prostora Zaštićenog pejzaža „Trebević“. U nju su uključena područja vrijedne geo-morfološke raznolikosti: Čolina kapa i Tabačka ravan, zatim vodoci na lokaciji Dobre vode i dio Malog studenca koji protiče ovom zonom, izvori na Kosmatici i prema naselju Jarčedoli. Od Kulturno-historijske vrijednosti uključeni su vatrena linija opsade grada i rasteretne komore austrougarskog vodovoda Bistrica-Hrid. Od florističke i faunističke raznolikosti predmet zaštite su livadski i šumsko ekosistemi sa posebnim ciljem zaštite orhideja (*Orchis morio* (L.) R. M. Bateman, Pridgeon & M. W. Chase, *Orchis mascula* (L.) L.), poskok (*Vipera ammodytes* Linnaeus, 1758), zelenbać (*Lacerta viridis* (Laurenti, 1768), daždevnjak (*Salamandra salamandra* (Linnaeus, 1758), jela (*Abies alba* Mill.), smrča (*Picea abies* (L.) H.Karst.), bijeli bor (*Pinus sylvestris* L.) i crni bor (*Pinus nigra* J.F. Arnold), Pančićeve omorika (*Picea omorika* (Panč.) Purk.) i molika (*Pinus peuce* Griseb.). Od identificiranih drugih vrijednosti područja, u ovoj zonu uključeni su planinarske i biciklističke staze, te ostale zone za rekreaciju.

Ova zona se definira na područjima gdje je tradicionalni način gospodarenja prostora uzrokovao veliki stepen biodiverziteta. Kako je prostorni raspored zone jako velik i odlikuje ga pojava različitih ekosistema, nužno je, za svaki pojedinačno propisati određene mjere kako se stanje istih u budućnosti ne bi pogoršalo.

- Zabranjuje se sakupljanje nedozvoljenih količina ljekovitog bilja i šumskih plodova. Količine se definiraju na osnovu Pravilnika o uzgoju, iskorištavanju, sakupljanju i prometu sekundarnih šumskih proizvoda FBiH.
- Zabranjeno je kretanje u području oko sastojina Pančićeve omorike, osim po stazama označenim od strane KJUzZPPKS.
- Strogo je zabranjeno bilo kakvo izvođenje radova u koritima površinskih vodotoka i na izvorštima, osim ukoliko isti radovi služe za zaštitu od poplava. Suglasnost za svaki zahvat u koritu treba pribaviti od KJUzZPPKS, a iste raditi uz njihov nadzor.
- Da se izvrši rekonstrukcija postojeće kaptaže Mali studenac korištenjem prirodnih materijala.
- Zabranjena je sječa Pančićeve omorike, munike i molike, osim u slučajevima kada predstavljaju opasnost po biodiverzitet (sanitarna sječa).
- Dozvoljena je sadnja autohtonih vrsta drveća i bilja, te unos autohtonih vrsta životinja. Sadnju isključivo treba vršiti KJUzZPPKS sama ili u saradnji sa drugim organizacijama. Ova mjera se ne odnosi na botaničku baštu, te na upravljanje sastojinama molike, munike i Pančićeve omorike.
- Zabrana svih oblika poljoprivrednih aktivnosti na prostoru livadskih površina i površina u fazi sukcesije na Tabačkoj ravni, osim stočarstva.
- Dozvoljeno je krčenje grmolike vegetacije i niskog drveća na području Tabačke ravni, u svrhu očuvanja ekosistema planinskih livada.

5.4 Zona 3 – tranzicijska zona

Treća, tranzicijska, zona predstavlja kontakt zonu zaštićenog područja sa zonom izgradnje grada.

Mjere u zoni III su donesene kako bi se spriječila daljnja devastacija područja izazvana negativnim djelovanjem čovjeka, te kako bi se zaštitile druge zone područja od istog negativnog uticaja. Kroz mjere u zoni III postiže se očuvanje biodiverziteta na kompletnom području, te se pružaju mogućnosti održivog razvoja i stvaranja harmonije između stanovnika, posjetitelja i prirode.

- Dozvoljeno je krčenje grmolike vegetacije i niskog drveća na livadama, u svrhu očuvanja ekosistema planinskih livada.

Sve pobrojane mjere, u svrhu lakšeg upravljanja i dostizanja konačnih ciljeva upravljanja, se nadovezuju na Akcijski plan ovog dokumenta koji se nalazi u slijedećem poglavlju.

6 PROVEDBA PLANA UPRAVLJANJA

Provedba Plana upravljanja je odgovornost KJUzZPPKS. Svi ciljevi i mjere u ovom Planu su definisane i pojašnjenje kroz Akcijske planove pravljene za niz od 10 godina. Plan upravljanja treba da posluži kao svojevrsna check-lista upravitelju kako bi pratio implementaciju u svrhu dostizanja ciljeva definisanih u ovom planu.

6.1 Akcijski planovi

Akcijski planovi su rađeni sistematično, po svakom prepoznatom dugoročnom cilju razvoja područja ZP „Trebević“. Svaki Akcijski plan je diskutiran na radionici posvećenoj izradi Akcijskih planova i dostizanju zadanih ciljeva. Na ovoj radionici Akcijski planovi su rađeni uz učešće svih zainteresiranih strana koji su bili voljni da se dobrovoljno uključe u proces kreiranja Akcijskih planova. Naknadno, ovi planovi su doručeni skupa sa uposlenicima KJUzZPPKS.

6.1.1 Pregled akcijskih planova

Svi Akcijski planovi definirani su kroz već postavljene ciljeve. Jedan cilj prati provedba jednog Akcijskog plana koji potom prati ispunjenje aktivnosti. Svaka od aktivnosti ima svoje pojašnjenje, zonu provedbe, rezultat, vremenski raspored, trošak i izvor finansiranja.

Ovaj Plan je prepoznao sedam Akcijskih planova čijim se ispunjenjem dostiže sedam zacrtanih ciljeva. Ciljevi i Akcijski planovi se nalaze u slijedećoj tabeli.

Tabela 1 Prepoznati ciljevi i akcijski planovi

Cilj	Aksijski plan
Zaštita i očuvanje staništa,	Zaštita staništa
Zaštita i očuvanje vrsta,	Zaštita vrsta
Zaštita i očuvanje kulturno-historijske i geološke baštine	Zaštita kulturno-historijske i geološke baštine
Razvoj infrastrukture za posjetitelje, edukacija posjetitelja i interpretacija područja	Plan upravljanja posjetiteljima
Edukacija zaposlenika,	Edukacija uposlenika
Promocija područja	Razvoj strategije za komunikaciju i promociju
Upravljanje ZP	Upravljanje područjem

Svaki od Akcijskih planova dostiže se provedbom aktivnosti. Sve aktivnosti su definisane i pojašnjene u narednoj tabeli.

Tabela 2 Definisane Aktivnosti u svrhu dostizanja ciljeva Plana upravljanja

Akcijski plan	Zaštita staništa							
Specifični ciljevi plana	Očuvati, zaštititi i po potrebi unaprijediti slijedeće tipove staništa: • Suhi i mezofilni travnjaci • Krečnjački sipari od brdskog do alpskog regiona. • Krečnjačke stijene sa hazmofitskom vegetacijom • Stijene i litice bez vegetacije • Ilirske bukove šume • Acidofilne šume smrče od brdskog do planinskog pojasa							
Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Zona izvođenja aktivnosti	Rezultat	Potrebni resursi	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
Monitoring površinskih voda – Bistrički potok	Kontrola kvalitete voda, kontrola utjecaja turizma na prostor	Zbog potencijalnog negativnog budućeg djelovanja turističkih objekata, te parking prostora na površinske vodotoke koji prolaze kroz ZP „Trebević“, bit će potrebo uspostaviti kontinuiran monitoring kvaliteta (biološki i fizičko-hemijski parametri) površinskih voda. Bit će potrebno uspostaviti tri monitoring tačke na Bistričkom potoku unutar zone nukelus i zone II prije i poslije svih ispusta u površinski vodotok unutar prostora ZP	I, II	Očuvanje voda	/	Svake godine	20.000 KM	Budžet KJUzZPPKS

		„Trebević“. Monitoring parametri bit će definisani zakonskom regulativom iz oblasti voda.						
Košnja planinskih livada	Očuvati ekosisteme planinskih livada sa vrstama iz roda <i>Orchis</i>	U cilju očuvanja ekosistema planinarskih livada sa brojnim vrijednim vrstama biljaka, bit će potrebno organizovati redovnu kosidbu ovih staništa kako isti ne bi podlegli daljnjem procesu primarne sukcesije i zarasli u šume. U slučaju zarastanja, vrijedne vrste biljaka i ekosistema mogle bi biti zauvijek izgubljene za prostor. Prostor Trebevića je u prošlosti bio livadski prostr bez šumske vegetacije, te bi se na ovaj način sačuvala viševijekovna, izvorna vegetacija prostora u nedostatku stočarskih aktivnosti unutar prostora. Za redovnu košnju livada bi trebalo potaknuti lokalno stanovništvo – vlasnike livada ili s njima dogovoriti, da to može napraviti KJUzZPPKS.	II i III	Ekosistem planinskih livada očuvan stalno održavano 1,5 ha	Vanjska pomoć	Dva puta godišnje	3.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Detaljno kartiranje staništa i preporuke	Tačno definirati područja važnih staništa	Izvršiti detaljno kartiranje staništa unutar prostora upotrebom različitih tehnika (remote-sensing, GPS, terenski obilazak i sl.) u veoma preciznoj	I, II, III	Izrađena karta staništa sa površinama	Vanjska pomoć	Prva godina	8.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS,

za održavanje	unutar prostora	skali (omjeru). Označiti prostorni raspored staništa upotrebom GIS alata sa osnovnim podacima o tipu staništa i površini koju zauzima. Ovo kartiranje će poslužiti kao osnova za praćenje daljnjeg stanja staništa, tj. da li se ista proširuju ili smanjuju. Aktivnosti će biti provedene uz pomoć vanjskog saradnika, angažovanog od strane KJUzZPPKS. Za sva staništa treba pripremiti i preporuke za njihovo unapređenje i održavanje						EU i drugi fondovi/projekti
Vršenje sanitarne sječe unutar šumskih ekosistema	Čuvanje šumskih ekosistema od štetočina i bolesti	Sanitarnu sječu izvršiti u skladu s dobrom praksom održavanja dobrog zdravstvenog stanja šuma. Sanitarnu sječu doznačuju zajedno KJUzZPPKS i Sarajevošume, a radove izvode Sarajevošume. Kod sanitarne sječe treba pored oboljelih stabla, posebnu pozornost usmjeriti i na stabla, koja predstavljaju opasnost za posjetitelje. Sanitarna sječa bi se trebala vršiti odmah po primjećenju problema na terenu.	I, II, III	Zdrava, očuvana šuma	Vanjska pomoć	Godišnje	40.000 KM	Budžet KJUzZPPKS

Monitoring potkornjaka	Kontrola i suzbijanje potkornjaka	Monitoring potkornjaka se vrši sukladno stručnoj šumarskoj praksi i to pregledom drveća na terenu, te pregledom i uništenjem individua uhvaćenih u postavljene feromonske klopke (zamke) koje se postavljaju na terenu.	I, II, III	Zdrava, očuvana šuma	Vanjska pomoć	Godišnje	30.000 KM	Budžet KJUzZPPKS

Akcijski plan	Zaštita vrsta							
Specifični ciljevi plana	Očuvanje i zaštita identifikovanih važnih biljnih i životinjskih vrsta unutar područja							
Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Zona izvođenja aktivnosti	Rezultat	Potrebni i resursi	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
Inventarizacija biljnih vrsta područja	Napraviti popis biljnih vrsta područja sa ciljem utvrđivanja nultog stanja i preporuka	Izvršiti detaljnu inventarizaciju biljnih vrsta prostora čiji će rezultat biti popis vrsta prostora sa geografskim rasprostranjenjem vrsta, te prikazom istih na karti. Inventarizacija će poslužiti prilikom kasnijih monitoringa vrsta kao osnova za praćenje stanja vrsta. Iz tog razloga treba pripremiti metodologiju monitoringa za vrste, koje je	I, II, III	Kreirana lista biljnih vrsta sa kontrolnim popisima nakon 5 godina	Vanjska pomoć	2 i 7 godina	22.500 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS, FZOFBiH Strane fondacije

	ma za očuvanje	potrebno pratiti te preporuke za provedbu aktivnosti za poboljšanje ili očuvanje stanja značajnih vrsta. Inventarizacija će obuhvatiti i preporuke za zaštitu i očuvanje postojećih stabala molike, munike i Pančićeve omorike.						
Inventarizacija sisarskih vrsta područja	Napraviti popis sisarskih vrsta područja sa ciljem utvrđivanja nultog stanja i preporuka ma za očuvanje	Izvršiti detaljnu inventarizaciju sisarskih vrsta prostora čiji će rezultat biti popis vrsta prostora sa geografskim rasprostranjenjem vrsta, te prikazom istih na karti. Inventarizacija će poslužiti prilikom kasnijih monitoringa vrsta kao osnova za praćenje stanja vrsta. Iz tog razloga treba pripremiti metodologiju monitoringa za vrste, koje je potrebno pratiti te preporuke za provedbu aktivnosti za poboljšanje ili očuvanje stanja značajnih vrsta	I, II, III	Kreirana lista sisarskih vrsta sa kontrolnim popisima nakon 5 godina	Vanjska pomoć	3 i 8 godina	50.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS, FZOFBiH Strane fondacije
Inventarizacija ptičjih vrsta područja	Napraviti popis ptičjih vrsta područja sa ciljem utvrđivanja nultog	Izvršiti detaljnu inventarizaciju ptičjih vrsta prostora čiji će rezultat biti popis vrsta prostora sa geografskim rasprostranjenjem vrsta, te prikazom istih na karti. Inventarizacija će poslužiti prilikom kasnijih monitoringa	I, II, III	Kreirana lista ptičjih vrsta sa kontrolnim popisima	Vanjska pomoć	1 i 6 godina	12.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS, FZOFBiH

	stanja i preporuka ma za očuvanje	vrsta kao osnova za praćenje stanja vrsta. Iz tog razloga treba pripremiti metodologiju monitoringa za vrste, koje je potrebno pratiti te preporuke za provedbu aktivnosti za poboljšanje ili očuvanje stanja značajnih vrsta		nakon 5 godina				Strane fondacije
Inventarizacija reptila i gmazova područja	Napraviti popis reptila i gmazova područja sa ciljem utvrđivanja nultog stanja i preporuka ma za očuvanje	Izvršiti detaljnu inventarizaciju reptila i gmazova prostora čiji će rezultat biti popis vrsta prostora sa geografskim rasprostranjenjem vrsta, te prikazom istih na karti. Inventarizacija će poslužiti prilikom kasnijih monitoringa vrsta kao osnova za praćenje stanja vrsta. Iz tog razloga treba pripremiti metodologiju monitoringa za vrste, koje je potrebno pratiti te preporuke za provedbu aktivnosti za poboljšanje ili očuvanje stanja značajnih vrsta	I, II, III	Kreirana lista gmizavaca i reptila sa kontrolnim popisima nakon 5 godina	Vanjska pomoć	4 i 9 godina	12.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS, FZOFBiH Strane fondacije
Stručna pomoć vanjskih saradnika na poslovima	Angažovanje vanjskih saradnika kao pomoć pri vršenju	Iako će uposlenici KJUzZPPKS učestvovati u obuci prilikom procesa inventarizacije vrsta, zbog mogućih problema prilikom identifikacije vrsta bit će potrebno kratkoročno angažovati	I, II, III	Uspješno provedeni redovni monitorinzi vrsta.	Vanjska pomoć	Svake godine nakon urađene inventarizacije	18.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS, FZOFBiH

monitoring a vrsta	monitoring a vrsta.	vanjske stručnjake različitih profila.						Strane fondacije
Uspostava protivpožar ne zaštite	Uspostavlje n ispravan i funkcionala n sistem zaštite od požara	Predviđeno je uspostavljanje i provjera ispravnosti sistema zaštite od požara odmah na samom početku, uzimajući u obzir njegovu važnost. Sistem će biti uspostavljen u skladu s važećim pravilima i propisima, te će njegova ispravnost biti provjerena od strane nadležne institucije u KS. KJUzZPPKS je u obavezi izrade Elaborata o zaštiti od požara prema Zakonu o zaštiti od požara i vatrogastvu FBiH („Službene novine F BiH“, broj: 65/09) i to zbog: • Zaštite od požara u šumama, na šumskom i poljoprivrednom zemljištu; • Zaštite od požara prirodnoga i kulturno-povijesnoga naslijeđa. Također, prema Zakonu o šumama ('Službene novine KS 05/13) treba se:	I, II, III	Napravljen 10-godišnji plan zaštite od požara (godišnji operativni plan)	Vanjska pomoć	Desetogodišnje	125.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS, EU i drugi fondovi/projekti

		• Izgraditi i održavati objekti u funkciji zaštite od požara (osmatračnica), • Održavati protivpožarni prosjeci i putevi, • Angažirati osmatrači požara, • Nabaviti oprema za protivpožarnu zaštitu, • Vršiti edukacija uposlenika i posjetitelja, • Nabavljati svi drugi materijali neophodni za funkcionalno održavanje opreme						

Akcijski plan	Zaštita i očuvanje kulturno-historijske i geološke baštine							
Specifični ciljevi plana	Planirana je konzervacija područja Draguljac, sa arheološkim nalazištem tvrđave Draguljac, te rasteretnih komora Austro-Ugarskog vodovoda Bistrica-Hrid. Također, planirana je i konzervacija Bistrik kule (opervatorij) sa ostacima Austro-Ugarske tvrđave i opervatorije. KJUZZPPKS će učiniti sve da navedena područja ogradi i zaštititi od daljnje destrukcije. Isto tako će preko inicijativa nadležnim institucijama tražiti, da se ti objekti obnove i stave u funkciju.							
Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Zona izvođenja aktivnosti	Rezultat	Potrebni i resursi	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja

Planirana je konzervacija područja Draguljac, sa arheološkim nalazištem tvrđave Draguljac, te rasteretnih komora Austro-Ugarskog vodovoda Bistrica-Hrid. Također, planirana je i konzervacija Bistrik kule (opservatorij) sa ostacima Austro-Ugarske tvrđave i opservatori	Zaštita i konzervacija područja: Bistrik Kula (opservatorij) Draguljac sa arheološkim nalazištem, te rasteretnih komora Austro-Ugarskog vodovoda Bistrica-Hrid.	Područje tvrđave Draguljac je devastirano nakon I Svjetskog rata i njegova obnova u izvornom obliku je gotovo nemoguća,, te se stoga ono što je ostalo planira zaštititi od daljnje destrukcije. Rasteretne komore Austro-Ugarskog vodovoda Bistrica-Hrid trenutno nisu pod nikakvim režimom zaštite. S obzirom da je HE Dudin Hrid Odlukom Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika proglašen nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine istom Odlukom nisu obuhvaćene rasteretne komore koje čine cjelinu sa objektom električne centrale, a nalaze se unutar prostora ZP Trebević. KJUzZPPKS bi trebala, u saradnji sa Zavodom za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa KS (ZZZKHIPNKS) pokrenuti inicijativu kako bi se kompletan objekat ovog vodovoda ili samo njegove rasteretne komore proglasile nacionalnim spomenicima i u budućnosti činile jednu cjelinu sa objektom HE Dudin Hrid.	I, II, III	Prostor Draguljca, Bistrik kule (opservatorij), te objekti Austro-Ugarskog vodovoda Bistrica-Hrid sačuvani od daljnje destrukcije. Rasteretne komore vodovoda proglašene Nacionalnim spomenikom BiH.	Zaštitu od daljnje destrukcije Izvodi KJUzZPPKS, Odluka o proglašenju se radi na inicijativu KJUzZPPKS u saradnji sa ZZZKHIPNKS i Komisijom za očuvanje nacionalnih spomenika BiH.	2 godina za pokretanje inicijative, 3 godina za realizaciju.	15.000	Zavod za kulturno historijsko naslijeđe, Budžet KS pozicija MPUGiZOKS, EU i drugi fondovi/projekti.

je. KUzZPPKS će učiniti sve da navedena područja ogradi i zaštiti od daljnje destrukcije.		Tvrđava Bistrik Kula (opservatorij) je trenutno porušena i opljačkana i prije njene obnove i stavljanja u funkciju istu je potrebno sačuvati od daljnje destrukcije.						
Obnova opservatori ja i Bistrik kule	Obnoviti i staviti u funkciju opservatori j i unutar Bistrik kule organizirati informacij sku točku ZP Trebević	Bistrik kula i opservatorij su bili razrušeni i sada nisu u funkciji. Potrebno je pripremiti projekt obnove objekata za ponovnu uspostavu opservatorija. Pored njega će se u Bistrik kuli urediti i informacijska točka ZP Trebević. Za obnovu objekata treba pripremiti projekt, s kojim se kandidira različite fondove	I	Obnovljen opservatori j i informacijs ka točka ZP Trebević	Inicira JU, 20 dana godišnje , Priprem a projekta Zavod za kulturno historijs ko nasljeđe , priprem a projekta za fondove	2. godina projekt za obnovu 3,4 godina priprema projekta za apliciranje na fondove 5 – 10 godina izgradnja	855.000	Zavod za kulturno historijsko nasljeđe Budžet KS pozicija MPUGiZOKS, EU i drugi fondovi/projekti Lokalna zajednica, Međunarodni izvori

					vanjska pomoć			

Akcijski plan	Plan upravljanja posjetiteljima							
Specifični ciljevi plana	Razvoj infrastrukture i edukacija posjetitelja i interpretacija područja							
Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Zona izvođenja aktivnosti	Rezultat	Potrebni i resursi	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
Označavanje prilaza potencijalnim minskim područjima i daljnje deminiranje područja	Spriječiti ulaz u potencijalno minirano područje i izvršiti deminiranje područja	Dio ZP je još uvijek potencijalno minsko područje. Predviđeno je detaljno označavanje prilaza potencijalnim minskim područjima, uz pomoć stručnog osoblja iz BHMAL. Pored ovoga je također predviđeno uklanjanje eksplozivnih naprava u skladu s planom i radom BHMAL.	I, II, III	Označeni prilazi potencijalnim minskim područjima i daljnje deminiranje područja	inicira JU, 36 dana godišnje označavanja i deminiranja BHMAL	1 godina označavanje, ostale aktivnosti godišnje	380.000 KM	Budžet KJUZZPPKS EU i drugi fondovi/projekti Lokalna zajednica, Međunarodni izvori
Uređenje i održavanje pješačkih i planinarskih staza	Kontinuirano održavanje staza unutar prostora	U prostoru postoji dovoljno pješačkih i planinarskih staza, koje su zbog manje intenzivne upotrebe i lošeg održavanja u zadnjim godinama u različitom stanju. Prvo treba dovršiti evidenciju svih staza u prostoru i pripremiti njihovu kategorizaciju.	I, II, III	Uređene staze	Ukupno staza 20 km	Godišnje	53.000 KM	Budžet KJUZZPPKS Budžet KS pozicija MPUGIZOKS, EU i drugi fondovi/projekti

		Nakon toga treba napraviti plan prioriteta investicijskog održavanja i redovnog održavanja staza. Prvenstveno se uređuju staze Ravne -Merdžanov klanac, Ravne – Tabačka ravan- vrh Trebevića i Apelova cesta sa nastavkom prema Brusu i nastavkom prema Ravnama. Te ceste bi dugoročno trebale ostati rezervirane na nemotorizovan saobraćaj (motoriziran bi bio dozvoljen samo za potrebe upravljanja ZP). Staze i ceste potrebno je očistiti i na nekim mjestima, gdje su zarasle i proširiti. Pored toga je potrebno srediti njihovu odvodnju, kao preko njih ne bi dolazilo do erozijskih procesa. Na mjestima, gdje je do toga već došlo se to rješava sa postavljanjem i obnavljanjem stepenica, potpornih zidova, kopanjem kanala i slično. Ceste i staze se nakon rekonstrukcije redovno održavaju. Radove provode nekvalificirani radnici uz nadzor uprave ZP.						

		Sve postojeće i predviđene staze i ceste sa njihovom kategorizacijom se ucrtavaju u prostorni plan ZP.						
Uređenje i održavanje biciklističkih staza	Kontinuirano održavanje biciklističkih staza unutar prostora	U prostoru postoji biciklistička staza, koja se upotrebljava za spust bicikla sa vrha Trebevića do Sarajeva. Biciklističku stazu trenutno upravlja Biciklistički savez BiH. Stazu treba urediti i obezbijediti sigurnost ne samo onih, koji se bave biciklizmom, nego i ostalim, koji dolaze u područje. Stazu treba označiti kao stazu, koja se isključivo upotrebljava za bicikle i gdje je pješčenje zabranjeno. Na taj način će se spriječiti konfliktne situacije nalijetanja biciklista na pješake. Stazu treba redovno održavati i sprječavati erozijske procese. Predlaže se kategorizacija staze, kako bi se tu dugoročno moglo održavati i međunarodna takmičenja. U okviru prostornog plana se provjeri i mogućnost uspostave bike parka. Uprava ZP u tom pogledu daje inicijative, dok su za njihovu implementaciju zaduženi	II, III	Uređene biciklističke staze	Vanjska pomoć	Godišnje	31.500 KM	Budžet KS EU i drugi fondovi/projekti

		upravljači staza, s kojima uprava ZP sklopi dugoročni dogovor.						
Uspostavljanje info-pultova	Uspostavljanje na 2 info pulta	Predviđena je uspostava 2 info centra, na lokacijama Vidikovac i Ravne. Glavni centar za posjetitelje je predviđen na Vidikovcu, jer se tu u budućnosti očekuje najveći protok posjetitelja. Centar na Ravnama će se povezati sa ulaznom kapijom u buduću Botaničku baštu na Ravnama. Namjena info centara je edukacija i upoznavanje posjetitelja sa područjem i njihovo usmjeravanje. Centri će služiti i kao prodajna mjesta za prodaju suvenira, lokalnih proizvoda i usluga (vođene ture, iznajmljivanje bicikala, sanki i druge sportsko – rekreativne opreme). Info centri će biti otvoreni tokom cijele godine. U njih će se postupačno zaposliti novi zaposlenici (predviđeno 4 zaposlenika).		Uspostavljeni info-pultovi nakon donošenje prostornog plana	Od pete godine 2 ft godišnje + 2 po 6 mjeseca (sezona, vikend)	5 godina	654.500 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS, EU i drugi fondovi/projekti
Uspostavljanje opreme i	Opremljene i	Planinarskog mobilijara na području Trebevića nedostaje, jer se stari u zadnjih 20 godina nije održavao. Što više, tokom rata je	II i III	Postavljeni putokazi, hladnjaci,	Vanjska pomoć	1 godina – orpemanje	28.500 KM	Budžet KJUzZPPKS

signalizacij e uz staze	označene staze	bio u potpunosti uništen. Javna ustanova je u zadnje dvije godine počela sa obnovom mobilijara, koja će zbog potrebnih ulaganja trajati nekoliko godina. Sve staze će se označiti jedinstvenom signalizacijom. Predviđeno je postavljanje stolova, klupa, hladnjaka, vidikovca i drugog potrebnog mobilijara. Na opasnim mjestima, predviđeno je postavljanje drvene ograde, kako bi se spriječile potencijalne nesreće posjetilaca. Mobilijar će se postavljati postepeno, sukladno sa obnovom i rekonstrukcijom staza. Nakon postavljanja predviđeno je njegovo redovno održavanje. Radove provode nekvalificirani radnici ili vanjski suradnici uz nadzor uprave ZP.		stolovi i klupe		Godišnje - održavanje		Budžet KS pozicija MPUGiZOKS
Uspostavlja nje edukacijski h staza	Edukacija posjetitelja	Predviđeno je uspostavljanje edukacijske staze na potezu Ravne-Merdžanov klanac-Vidikovac, koja se nadalje kružno završava na Ravnama. Na edukacijskoj stazi se prikazu sve ključne karakteristike ZP. Isti se prikazuju i na terenu na uz pomoć	II, III	Uspostavlja na 1 staza Ravne- Vidikovac- Draguljac- Merdžanov klanac- Ravne	Vanjska pomoć	2. godina - uspostava Godišnje - održavanje	8.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS EU i drugi fondovi/projekti

		edukacijskih tabli i pomoću vodiča po edukacijskoj stazi. Po edukacijskoj stazi će biti stručno vođenje organizirano od strane ZP, a bit će na raspolaganju i drugim posjetiteljima i grupama. Za vođenje po stazi će se osposobiti najmanje dva uposlenika ZP.						
Izrada projekta za botaničku baštu	Izraditi projektno-tehničku dokumentaciju na osnovu koje će se izgraditi botanička bašta	Prilikom valorizacije prostora, predloženo je, da se u prostoru osnuje botanička bašta, u kojoj bi se predstavile ključne biljke sa šireg prostora Bosne i Hercegovine. Ona bi nadogradila alpinetum, koji je djelovao na vrhu Trebevića, ali je sada napušten. Opština Istočni Stari Grad je počela sa aktivnostima za njegovu obnovu. Za formiranje botaničke bašte će se unajmiti vanjska pomoć za pripremu projekta u kojem će se detaljnije definirati obim i granice botaničke bašte, unutrašnja raspodjela, sistem formiranja i rasporeda biljaka u botaničkoj bašti i redoslijed provođenja aktivnosti za njenu uspostavu.	II	Pripremljen projekat	Vanjska pomoć	2 godina	10.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS EU i drugi fondovi/projekti

		Uz botaničku baštu bit će izgrađen/uređen mali amfiteatar koji će poslužiti kao prostor za prezentaciju. Amfiteatar je planiran na prostoru lokaliteta Ravne pored Botaničke bašte, u prirodi okružen drvećem kako bi se tokom prezentacija pojačao doživljaj prirode i ZP.						
I faza uspostave botaničke bašte	Čišćenje prostora za uspostavu botaničke bašte	Priprema terenskih radova i čišćenja terena za uspostavu botaničke bašte. Označavanja postojećih biljaka i prve sadnje novih biljki u baštu. Radovi će se provoditi sa nekvalificiranom radnom snagom pod nadzorom stručnog osoblja. Botanička bašta nije nikad završena priča, tako da će se u njoj stalno raditi i održavati i nadopunjavati sa novim vrstama. Jedna stručna osoba će biti zadužena za upravljanje botaničke bašte. Predviđeno je naplaćivanje ulaznice za posjetu botaničkoj bašti.	II	Uređen prostor	Vanjska pomoć	3-10- godina	118.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS EU i drugi fondovi/projekti
Upravljanje otpadom	Uspostaviti sistem prikupljanja i	Trenutno je upravljanje otpadom unutar ZP nedefinirano. Za otpad iz ugostiteljskih objekata su zaduženi vlasnici ugostiteljskih	I, II, III	Napravljen plan, postavljeni kontejneri,	Vanjska pomoć	1. Godina – izrada Plana sa provedbom,	214.000 KM	Budžet KJUzZPPKS

	zbrinjavanj a otpada	objekta, a drugi otpad trenutno zbrinjava KJUzZPPKS. Dok to nije preuzela KJUzZPPKS, situacija je bila kaotična, jer godinama nitko se nije brinuo o otpadu. I sada su izgledi, da se to promijeni mali, zbog toga se predlaže, da KJUzZPPKS pripremi plan upravljanja otpadom, koji će definirati mjesta sakupljanja otpada i način njihovog odvoza na deponiju otpada. Predlaže se, da mreža kontejnera i kanti za otpad bude u početku gušća, kako bi se posjetioce naviklo da otpad ne bacaju u prirodu, nakon nekog vremena će se na mjestima, koja su s aspekta skupljanja otpada troškovno problematična postepeno izmjestiti koševe sa nadom, da će se svijest posjetioca toliko podići, da neće bacati smeća. Kada sistem počne funkcionirati, KJUzZPPKS će pristupiti dogovoru, da odvoz otpada preuzme komunalno preduzeće.		kante i realiziran odvoz otpada		Godišnje - provedba		Budžet KS pozicija MPUGiZOKS Budžet KS EU i drugi fondovi/projekti
Održavanje zimske	Održavanje i čišćenje saobraćajni	Čišćenje Apelove ceste, ceste od Ravna do bob staze, te parkinga na Ravnama.	II i III	Očišćene ceste i parking	Vanjska pomoć	Godišnje	40.000	Budžet KJUzZPPKS,

službe u prostoru	ca koje se upotrebljavaju za potrebe rekreacije u prostoru.							Budžet KS pozicija MPUGiZOKS
Održavanje javnog toaleta i javne česme i monitoring otpadnih voda	Pružiti osnovnu higijensku uslugu posjetiteljima i pratiti uticaj na okoliš	Na Ravnama je u postupku postavljanje javnog toaleta i javne česme, koja će posjetiteljima služiti za zadovoljavanje osnovnih higijenskih potreba. Dugoročno je predviđeno, da na drugim lokacijama ugostiteljski objekti pokriju te potrebe posjetitelja. Izgrađenim toaletom će se morati upravljati, što znači da će se morati netko stalno brinuti o njihovoj čistoći. KJUzZPPKS će odrediti i cijenu upotrebe toaleta, koju će naplaćivati posjetiteljima. Nadzor čistoće toaleta vrše zaposlenici KJUzZPPKS.	II	Izgrađen 1 javni toalet i 1 javna česma u prostoru	Vanjska pomoć	1. godina godišnje	280.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS
Priprema idejnih projekta za adrenalinske sadržaje	Pripremiti stručnu podlogu za prostorni plan	Pored prirodnih atrakcija adrenalinski sadržaji su glavni magnet za posjetitelje u zaštićenim područjima. Na Trebeviću takvi trenutno ne postoje, ali se procjenjuje, da postoje veliki potencijali za njihov	II	Stručna podloga	Vanjska pomoć	1.godina	20.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS

		razvoj i da je bolje, da inicijativu u planiranju i razvoju adrenalinskih sadržaja preuzme KJUzZPPKS prije nego se pojave i prvi potencijalni investitori. U tom pogledu se predlaže priprema stručne podloge za razvoj adrenalinskih sadržaja na Trebeviću tako u smislu sadržaja (vrste aktivnosti), kao i u prostornom smislu. Na taj način će se moći kroz prostorni plan definirati lokacije i mjere za razvoj takvih aktivnosti.						
Uspostavljanje i održavanje sankaske staze	Osposobljen na sankaske staze	U prošlosti je na potezu Draguljac- Vidikovac u zimskom periodu funkcionirala sankaska staza. Ista je s vremenom zarasla, ali će postati opet aktualna. Predlaže se da se staza tada očisti i ponovo uspostavi, kako bi u zimskim mjesecima privukla na Trebević što više posjetitelja. Sankasku stazu očistiti sa nekvalificiranom radnom snagom pod nadzorom nadzornika KJUzZPPKS.	II	Očišćena postojeća sankaska staza Draguljac- Vidikovac i puštena u funkciju	Vanjska pomoć	1.godina	12.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Uspostava informacijski sistem za upravljanje	Uspješno upravljanje	Za potrebe efikasnog održavanja infrastrukture je potrebno razviti aplikaciju za održavanje rekreacijske infrastrukture, koje	I, II, III	Uspostavljen informacijski sistem za	Vanjska pomoć	10 godina	6.000 KM	Budžet KJUzZPPKS

infrastrukt urom	infrastrukturu	će služiti ne samo Trebeviću nego i ostalim zaštićenim područjima u KS. Cilj te aktivnosti je prikupiti sve podatke o infrastrukturi za posjetioce u jednu prostornu bazu, u kojoj se mogu praviti analize i planiranje potrebnih aktivnosti za naredna razdoblja. Aplikaciju će pripremiti vanjska institucija, koja će pomoći KJUzZPPKS prilikom unosa podataka u bazu i sređivanje osnovne baze podataka. Nakon toga bazu preuzima u upravljanje KJUzZPPKS.		održavanje infrastrukture				Budžet KS pozicija MPUGiZOKS
Obilježavanje značajnih manifestacija	Obilježiti tradicionalne događaje na Trebeviću (sankaška manifestacija i vatrena linija)	Za bolju promociju Trebevića treba početi organizirati tradicionalne događaje. U početku će KJUzZPPKS morati preuzeti glavnu ulogu u organiziranju takvih događaja a nakon nekog vremena to mogu preuzeti turistički djelatnici, koji djeluju u ZP. Predlaže se da bi ta dva događaja bila sanjkanje u zimskom periodu i obilježavanje vatrene linije. Na tradicionalnim manifestacijama bi se predstavilo i zaštićeno područje sa svojim novostima i novim programima.	II, III	Kreiranje kalendara manifestacija i organizovanje dvije manifestacije u toku jedne kalendarske godine	/	godišnje	50.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet turističke zajednice KS, Finansiranje od strane ugostitelja unutar ZP

Definisanje sadržaja turističke ponude za posjetioce	Unapređen je turističke ponude za posjetitelje	Interpretacija područja je najvažnija u smislu edukacije posjetitelja i njihove motivacije, da o području saznaju što više. Vremena klasičnog predstavljanja sadržaja sa informacijskim tablama su prošla, pa treba koristiti nove metode i u smislu vrste informacija kao i u smislu tehnologije poručivanja informacija. Iz tog razloga potrebno je pripremiti stručnu podlogu za razvoj interpretacijskih sadržaja i na taj način ciljnim grupama predstaviti područje što je moguće atraktivnije i time postići još veće interesiranje za posjetu područja. Stručnu podlogu pripremi vanjska institucija sa iskustvima u interpretaciji u saradnji sa stručnim osobljem KJUzZPPKS.	I, II, III	Sadržaj turističke ponude za posjetioce definisan	Vanjska pomoć 1 godina 40 dana, dalje 30 dana godišnje	1. Godina definiranje, kasnije postepena implementacija i održavanje	6.500 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet turističke zajednice KS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS
Edukacijski programi za ciljane posjete	Edukacija ciljnih skupina	Trenutno se u prostoru ne nude edukacijski programi za organizirane posjete. Pošto se očekuje povećanje broja posjetitelja, predlaže se formiranje edukacijskih programa za organizirane ciljne grupe. U prvoj fazi pripremit će se	I, II, III	Kreirani programi edukacije za organizovane grupe posjetitelja	3 godina 80 dana, Poslije 40 – 120 dana Vanjska pomoć	3. godina priprema programa, kasnije implementacija	4.500 KM	Budžet KJUzZPPKS

		programi za školsku djecu u trajanju od 4 sata, te program za organizirane ciljne grupe posjetitelja u trajanju od 2 sata. Programe će pripremiti stručni tim uz pomoć stručnjaka, koji će voditi osposobljavanje uposlenika ZP.						
Priprema i štampanje edukacijskih materijala	Edukacija posjetitelja	Za potrebe podizanja svijesti posjetioca je potrebno pripremiti različite vrste edukacijskih materijala za ciljane skupine posjetioca. Pošto sada takvi materijali ne postoje potrebno je, postepeno pristupiti ka njegovoj pripremi. Predlaže se priprema jednog letka namijenjenog široj javnosti i dva namijenjena za školsku djecu. Svi edukacijski materijali se prezentiraju i na internet stranici KJUzZPPKS. Predlaže se, da za pripremu edukacijskih materijala brine se jedna osoba u KJUzZPPKS, koja priprema edukacijske materijale za svih pet područja i koja je u stanju kroz edukacijske materijale povezati svih pet područja. strategijom.	I, II, III	Pripremljen i edukacijski materijali (brošure)	4. godina 60 dalje 20 dana godišnje Vanjska pomoć	4 godina, godišnje	11.000 KM	Budžet KJUzZPPKS

Sistem upravljanja posjetama	Uspješno upravljanje posjetitelja u prostoru i sprječavanje negativnog uticaja istih na biodiverzitet	Prije uspostave pristupa žičarom i definiranja režima saobraćaja, na Trebeviću će biti potrebno definirati sistem upravljanja s posjetiteljima. Naime, predviđene su dvije točke veće koncentracije posjetitelja u području, a to su gornja stanica žičare i parking na Ravnama. Tu će koncentracije posjetitelja za vrijeme vikenda biti problematične, zbog čega će biti potrebno razviti efikasan način disperzije posjetioca po području. To treba imati na umu prilikom rekonstrukcija i obnovi pješačkih staza i ograničavanja saobraćaja u prostoru. Predlaže se, da se dugoročno saobraćaj motornim vozila odvija samo na regionalni cesti, dok će se ostale ceste namijeniti samo za potrebe nemotoriziranih posjetioca, javnog saobraćaja, opskrbu objekta i potrebe upravljanja ZP.	II, III	Izrađen strateški dokument s pravilima usmjerenja posjetitelja u prostoru	Vanjska pomoć	1 godina	8.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Uvođenje alternativnog prijevoza u zonama zabrane	Uspješno upravljanje posjetitelja u prostoru i sprječavanje	Nakon ponovne uspostave žičare, predlaže se uspostava kružne linije Ravne-bob staza – Vidikovac – Merdžanov klanac – Ravne na kojoj bi vozio alternativni prijevozni sistem. Ovaj vid	II, III	Nabavljen alternativni vid transporta za	/	8. godina	284.000 KM	Budžet KS EU i drugi fondovi/projekti

kretanja saobraćaja u ZP u svrhu turističke ponude	e negativnog uticaja istih na biodiverzitet	prijevoza će biti dodatna atrakcija, a sa druge strane će omogućiti onima manje mobilnima, da dođu do Ravna i do botaničke bašte. Vožnja ovim prijevozom se može organizirati u režiji KJUzZPPKS ili se može dati pod koncesiju. Alternativni prijevoz će se napraviti na relacijama na kojima elaborat o saobraćaju predviđi zaustavljanje kretanja motornih vozila.		saobraćaj po ZP				

Akcijski plan	Edukacija uposlenika							
Specifični ciljevi plana	Educirati uposlenike KJU o sadržajima vezano za upravljanje ZP							
Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Zona izvođenja aktivnosti	Rezultat	Potrebni ljudski resursi	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
Studijska putovanja	Razmjena iskustava uposlenika zaštićenih područja iz različitih zemalja	Predviđena je organizacija studijskih posjeta drugim zaštićenim područjima u zemljama regiona i Evropske unije, svake druge godine za dva uposlenika, u trajanju od 5 radnih dana. Destinacije studijske	I, II, III	Unaprijeđeno upravljanje zaštićenim područjem	Svake druge godine 5 dana po zaposlenom	Godišnje	50.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS

		posjete kao i profil uposlenika koji će prisustvovati posjeti će biti određeni na osnovu različitih oblasti (upravljanje ZP, očuvanje kulturno-historijske baštine, očuvanje i zaštita biljnih vrsta, itd.),						
Obuka za mirno rješavanje konflikata	Povećavanje sigurnosti zaposlenika, efikasnija komunikacija sa posjetiteljima	Predviđeno je da uposlenici učestvuju u interaktivnoj obuci (sa simulacijama) s ciljem mirnog rješavanja konflikata, kako bi se osigurala profesionalnost, harmonija i kolegijalnost u svakodnevnom radu i povećala samopouzdanost zaposlenika u komunikaciji sa posjetiteljima.	I, II, III	Osposobljeni zaposlenici	2 dana godišnje po zaposlenicima, koji su u kontaktima s posjetiteljima	Godišnje	10.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Informatička edukacija	Unapređen je informatičkog znanja kod uposlenih	Planirano je da uposlenici, koji rade na stručnim poslovima poboljšaju informatičko znanje. U okviru edukacije, pored tečaja Offica planira se organizacija tečaja GIS – a kako bi KJUzZPPKS mogla efikasno koristiti podatke, koje će dobiti kroz inventarizacije i monitoringe.	I, II, III	Osposobljeni zaposlenici	Vanjska pomoć	Godišnje	10.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS

Osnovna obuka zaposlenih o vrijednosti ma područja	Poznavanje područja od strane zaposlenika	Predviđeno je da uposlenici zaštićenog područja prisustvuju obuci o zaštićenom području koja će uključivati detaljno poznavanje prostora ZP Trebević , uključujući biodiverzitet, geološku i kulturnu historijsku baštinu. Predviđeno je, da sami zaposlenici vrše obuku za svoje kolege.	I, II, III	Osposobljeni zaposlenici	Vanjska pomoć	Godišnje	10.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Obuka o poznavanju jezika za stručne službe i rendžere	Osposobljavanje uposlenika za komunikaciju sa strancima i rad na međunarodnim projektima	Ova aktivnost će biti provedena uz pomoć vanjskog saradnika. Svi uposlenici zaštićenog područja će biti obavezni da prisustvuju obuci koja će se održavati dva puta sedmično, tokom tri mjeseca, u blokovima od 1,5 h.	I, II, III	Osposobljeni zaposlenici	Vanjska pomoć	Prva godina	5.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Obuka o pripremi i realizaciji programa za ciljane grupe	Uspostavljanje na efikasna prezentacija ciljnim grupama	U prostoru se trenutno ne provode edukacijski programi za grupe, niti osoblje nema iskustva sa njihovom organizacijom. Iz tog razloga treba izvršiti obuku za uposlenike, kako pripremiti edukacijski program, nakon toga pripremiti i krenuti sa njegovom provedbom. Za potrebe obuke, unajmit će se	I, II, III	Osposobljeni zaposlenici	Vanjska pomoć	Godišnje	30.000 KM	Budžet KJUzZPPKS Budžet KS pozicija MPUGiZOKS

		stručnjak s područja pripreme i implementacije edukacijskih programa za zaštićena područja.						
Obuka o pripremi i provedbi projekata	Osposobiti zaposlene za pripremu prijave i realizaciju projekata iz programa EU i fondova	Predviđena je obuka za uposlenike KJUzZPPKS s ciljem njihovog osposobljavanja u pisanju projektnih prijedloga i upoznavanja s procedurama za aplikaciju za EU i druge fondove, kao i za provođenje projekata, koji su financirani iz tih fondova.	I, II, III	Osposobljeni zaposlenici	Vanjska pomoć	2, 5. godina	8.000 KM	Budžet KJUzZPPKS EU i drugi fondovi
Razviti mrežu vanjskih saradnika za pružanje usluga	Uspostavljen i razvijena mreža vanjskih saradnika	Za potrebe efikasnog rada KJUzZPPKS, te za lakše rješavanje pojedinih zadataka iz ovog ali i drugih Planova, te u slučaju potrebe za hitnom stručnom pomoći KJUzZPPKS treba razviti mrežu vanjskih saradnika koji će im biti u mogućnosti pružiti hitnu uslugu za minimalan ili nikakav trošak. Saradnici mogu biti osobe, firme ili NVO.	I, II, III	Razvijena mreža vanjskih saradnika	1 uposlenik 35 dana godišnje	/	5.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Uspostaviti saradnju sa stručnim, naučnim i interventni	Uspostavljen sa saradnja sa vlasnicima zemljišta i	KJUzZPPKS bi u budućnosti trebala uspostaviti tijesnu saradnju sa vlasnicima zemljišta i profesionalnim organizacijama i drugim korisnicima ZP radi lakšeg	I, II, III	Uspostavljen uspješna dugotrajna saradnja			10.000 KM	Budžet KJUzZPPKS

m organizacij ama, vlasnicima zemljišta, te drugim korisnicima prostora ZP „Trebević“ na svim razinama.	drugim organizacij ama na svim razinama	upravljanja područjem i rješavanja pojedinih aktivnosti propisanih ovim Planom.						
Edukacija uposlenika za monitoring vrsta i staništa	Obuka uposlenika za samostalan rad na terenu u svrhu monitoring a vrsta i staništa.	KJUzZPPKS mora osposobiti svoje uposlenike na terenu kako bi isti mogli što bolje prepoznati ciljane vrste i staništa za monitoring i pratiti njihovo stanje. Uposlenici KJUzZPPKS će biti osposobljeni prepoznati ciljanu vrstu i stanište i kako uočiti promjene na istim kako bi bili u stanju reagovati odmah i spriječiti značajnije gubitke.	I, II, III	Obučeni uposlenici KJUzZZPPK S	Vanjska pomoć		15.000 KM	Budžet KJUzZPPKS

Akcijski plan	Razvoj strategije za komunikaciju i promociju
Specifični ciljevi plana	Aktivna i uspješna promocija područja

Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Zona izvođenja aktivnosti	Rezultat	Potrebni i ljudski resursi	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
Komunikacijska strategija	Podizanje svijesti javnosti o zaštićenom području (značaju i turističkoj ponudi)	KJUZZPPKS se treba uključiti u komunikacijsku i promocijsku strategiju KS, kao turističke destinacije. U strategijama promocije i komunikacije treba uključiti i zaštićena područja KS sa svim njihovim programima, koja će razviti KJUZZPPKS. KJUZZPPKS nije nosilac te strategije, ali treba postati jedan od značajnih partnera.	I, II, III	Komunikacijska strategija sa jasno definisanim ciljevima promocije zaštićenog područja	Vanjska pomoć	Prva godina	3.000 KM	Budžet KJUZZPPKS Budžet KS i turističke organizacije KS EU i drugi fondovi
Promocija područja u medijima	Promocija područja	Aktivnosti promocije područja u medijima će biti izvršene u skladu sa usvojenom Komunikacijskom strategijom.	I, II, III	Povećan broj posjetitelja	Vanjska pomoć	Godišnje	20.000 KM	Budžet KJUZZPPKS Turističke organizacije Ponudaci na Trebeviću

Akcijski plan	Upravljanje područjem
Specifični ciljevi plana	Planiranje i nadzor u ZP

Aktivnosti	Cilj aktivnosti	Opis aktivnosti	Zona izvođenja aktivnosti	Rezultat	Potrebni ljudski resursi	Vremenski raspored (godina)	Finansijski troškovi (10 god.)	Izvori finansiranja
Upravljanje ZP	Upravljanje ZP	Ove aktivnost podrazumijevaju redovno obavljanje posla KJUzZPPKS, koje se sadrži od rukovođenja ZP, komunikacije sa dionicima, provedbe stručnih i administrativnih poslova, kao i samog nadzora u prostoru ZP Trebević	I, II, III	Nazor nad provedbom zakona i plana upravljanja	Direktor i uprava 60 dana godišnje	Godišnje	70.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Stručna podrška			I, II, III		2 stručna saradnika 322 dana godišnje	Godišnje	320.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Administrativna podrška			I, II, III		Tehnički sekretar 110 dana godišnje	Godišnje	70.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Nadzor			I, II, III		2 nadzornika 430 dana godišnje	Godišnje	280.000 KM	Budžet KJUzZPPKS
Materijalni troškovi			I, II, III	Svi troškovi potrebni za redovno upravljanje	365 dana godišnje	Godišnje	300.000 KM	Budžet KJUzZPPKS

6.2 Finansiranje i vrijeme provođenja akcijskih planova

Osnovni izvor finansiranja za primarno funkcioniranje područja ZP "Trebević" su izdvajanja iz budžeta KS. Implementaciju izdvojenih sredstava realizira KJUzZPPKS. Doznačena sredstva se odnose na potrebe realizacije programa redovnog upravljanja i zaštite ZP, odnosno održavanja primarnih poslova i rukovođenja područjem, komunikacije sa dionicima i promocije, provedbe stručnih i administrativnih poslova, kao i samog nadzora, očuvanja i korištenja ZP-a.

Budžetska sredstva će se također usmjeravati na realizaciju projekata kojima se unapređuje primarna zaštitna funkcija za najvrjednije prirodne elemente i infrastrukturne sadržaje kojima se povećavaju kapaciteti za prihvrat posjetilaca.

Dio sredstva za finansiranje zaštite i promociju prostora će se obezbijediti kroz vanjske izvore, odnosno iz: nacionalnih fondova (Fond za zaštitu okoliša FBiH, FMOIT, jedinica lokalne samouprave, zavoda za zapošljavanje), međunarodnih fondova, institucija, programa, organizacija i fondacija (EU, WB, programi Nacionalne ekološke mreže i ekološke mreže EU - Natura 2000, IPA II, strane fondacije i organizacije-WWF, i sl.), te sredstava turističke zajednice KS, turističkih organizacija i privatnih poduzetnika/ugostitelja/ponuđača unutar ZP (Žičara, Napredkov dom, hotel Pino, restoran Vidikovac, Objekat Greenways, ugostiteljski objekti: bivši Vranicin dom, objekti na Čolinoj Kapi).

Određeni dio sredstava može biti dugoročno obezbijeđen i kroz naknadu koja bi bila uključena u cijenu karte za žičaru. Ovaj vid vertikalnog transporta će omogućiti jednostavan i brz pristup velikom broju posjetilaca na područje ZP. S druge strane, Prostorni plan posebne namjene za područje ZP „Trebević“ bi trebao definisati parking prostore za turiste i posjetioce, kao i za posebne dozvoljene turističko-rekreativne djelatnosti. Naknade od naplate parkiranja u definisanim zonama, kao i posebni ugovori Uprave KJUzZPPKS sa nosiocima turističko-rekreativno-promotivno-hotelijske djelatnosti (vlastiti prihodi) mogu se koristiti u određenu svrhu finansiranja.

Finansijski plan za upravljanje ZP „Trebević“ dat je u narednoj tabeli.

Tabela 3. Finansijski plan za upravljanje ZP „Trebević“

Aktivnosti	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	UKUPNO
Akcijski plan: Zaštita staništa											

Aktivnosti	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	UKUPNO
Monitoring površinskih voda – Bistrički potok	11.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	20.000,00
Košnja planinskih livada	300	300	300	300	300	300	300	300	300	300	3.000,00
Detaljno kartiranje staništa i preporuke za održavanje	8.000,00										8.000,00
Vršenje sanitarne sječe unutar šumskih ekosistema	4.000,00	4.000,00	4.000,00	4.000,00	4.000,00	4.000,00	4.000,00	4.000,00	4.000,00	4.000,00	40.000,00
Monitoring potkornjaka	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	30.000,00
Aksijski plan: Zaštita vrsta											
Inventarizacija biljnih vrsta područja		13.500,00					9.000,00				22.500,00
Inventarizacija sisarskih vrsta područja			30.000,00					20.000,00			50.000,00
Inventarizacija ptičjih vrsta područja		6.000,00					6.000,00				12.000,00

Aktivnosti	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	UKUPNO
Inventarizacija reptila i gmazova područja			6.000,00						6.000,00		12.000,00
Stručna pomoć vanjskih saradnika na poslovima monitoringa vrsta		2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	18.000,00
Uspostava protivpožarne zaštite	12.500,00	18.500,00	12.500,00	6.500,00	12.500,00	18.500,00	12.500,00	6.500,00	12.500,00	12.500,00	125.000,00
Akcijski plan: Zaštita kulturno-historijske i geološke baštine											
Planirana je konzervacija područja Draguljac, sa arheološkim nalazištem tvrđave Draguljac, te rasteretnih komora Austro-Ugarskog vodovoda Bistrica-Hrid. Također, planirana je i konzervacija Bistrik kule (opservatorij) sa ostacima Austro-Ugarske tvrđave i opservatorije. KJUzZPPKS će učiniti sve da navedena područja ogradi i zaštititi od daljnje destrukcije.		10.000	5.000								15.000,00
Obnova opservatorija i Bistrik kule		40.000,00	15.000,00				800.000,00				855.000,00
Akcijski plan: Plan upravljanja posjetiteljima											
Označavanje prilaza potencijalnim minskim područjima i daljnje deminiranje područja	190.000,00	190.000,00	0	0	0	0	0	0	0	0	380.000,00

Aktivnosti	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	UKUPNO
Uređenje i održavanje pješačkih i planinarskih staza	6.000,00	6.000,00	6.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	53.000,00
Uređenje i održavanje biciklističkih staza	4.500,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	31.500,00
Uspostavljanje info-pultova				150.000,00	182.000,00	64.500,00	64.500,00	64.500,00	64.500,00	64.500,00	654.500,00
Uspostavljanje opreme i signalizacije uz staze	15.000,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	28.500,00
Uspostavljanje edukacijskih staza		8.000,00									8.000,00
Izrada projekta za botaničku baštu		10.000,00									10.000,00
I faza uspostave botaničke bašte			50.000,00	50.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	118.000,00
Upravljanje otpadom	34.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	20.000,00	214.000,00
Održavanje zimske službe u prostoru	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	4000	40.000,00

Aktivnosti	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	UKUPNO
Održavanje javnog toaleta i javne česme i monitoring otpadnih voda	118.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00	18.000,00	280.000,00
Priprema idejnih projekta za adrenalinske sadržaje	0	20.000,00									20.000,00
Uspostavljanje i održavanje sankaske staze	3.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	12.000,00
Uspostava informacijski sistem za upravljanje infrastrukturom	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6.000,00	6.000,00
Obilježavanje značajnih manifestacija	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	50.000,00
Definisanje sadržaja turističke ponude za posjetioce		6.500,00									6.500,00
Edukacijski programi za ciljane posjete			4.500,00								4.500,00

Aktivnosti	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	UKUPNO
Priprema i štampanje edukacijskih materijala			4.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	11.000,00
Sistem upravljanja posjetama	8.000,00										8.000,00
Uvođenje alternativnog prijevoza u zonama zabrane kretanja saobraćaja u ZP u svrhu turističke ponude								228.000,00	28.000,00	28.000,00	284.000,00
Aksijski plan: Edukacija uposlenika											
Studijska putovanja	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	5.000,00	50.000,00
Obuka za mirno rješavanje konflikata	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	10.000,00
Informatička edukacija	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	10.000,00
Osnovna obuka zaposlenih o vrijednostima područja	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	10.000,00

Aktivnosti	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	UKUPNO
Obuka o poznavanju jezika za stručne službe i rendžere	5.000,00										5.000,00
Obuka o pripremi i realizaciji programa za ciljane grupe	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	3.000,00	30.000,00
Obuka o pripremi i provedbi projekata		4.000,00	4.000,00								8.000,00
Razviti mrežu vanjskih saradnika za pružanje usluga	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500	5.000,00
Uspostaviti saradnju sa stručnim, naučnim i interventnim organizacijama, te drugim korisnicima prostora ZP „Trebević“ na svim razinama.	3000	3000	500	500	500	500	500	500	500	500	10.000,00

Aktivnosti	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	UKUPNO
Edukacija uposlenika za monitoring vrsta i staništa	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	1.500,00	15.000,00
Aksijski plan: Razvoj strategije za komunikaciju i promociju											
Komunikacijska strategija	3.000,00										3.000,00
Promocija područja u medijima	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	2.000,00	20.000,00
Aksijski plan: Upravljanje područjem											
Upravljanje ZP	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	70.000,00
Stručna podrška	32.000,00	32.000,00	32.000,00	32.000,00	32.000,00	32.000,00	32.000,00	32.000,00	32.000,00	32.000,00	320.000,00
Administrativna podrška	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	7.000,00	70.000,00
Nadzor	28.000,00	28.000,00	28.000,00	28.000,00	28.000,00	28.000,00	28.000,00	28.000,00	28.000,00	28.000,00	280.000,00
Materijalni troškovi	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	30.000,00	300.000,00
GODIŠNJE	556.300	507.300	314.300	394.800	385.800	274.300	1.083.300	510.300	302.300	302.300	4.631.000,00

7 PRAĆENJE PROVEDBE PLANA

Praćenje provedbe Plana upravljanja je zadatak KJUzZPPKS. Na osnovu dinamičkog rasporeda datog u poglavlju 6.2 ovog Plana pratit će se provedba svih aktivnosti. Svake godine KJUzZPPKS bi trebala pripremiti izvještaj o uspješnosti provedbe plana i njegovih aktivnosti, te o količini izdvojenih sredstava za realizaciju tih aktivnosti.

8 PRILOZI

Prilog br. 1 – Topografska karta područja (1:10.000)

Prilog br. 2 – Zone područja (1:10.000)

Prilog br. 3 – Karta ekosistemi sa NATURA 2000 staništima (1:10.000)

Prilog br. 4 – Saobraćaj (1:10.000)

Prilog br. 5 – Edukacija i rekreacija (1:10.000)

Prilog br. 6 – Karta objekata infrastrukture(1:10000)